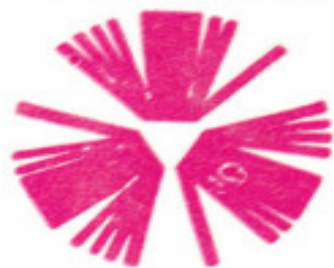

ПАНОРАМА

Гийом Аполинер ПЛАСТИЧНА ХИРУРГИЯ

НАРОДНА КУЛТУРА

ГИЙОМ АПОЛИНЕР ПЛАСТИЧНА ХИРУРГИЯ

Превод: Мария Коева

chitanka.info

Той беше човек на новия век, леко напудрен със
сребърния прах на старите европейски пътища.

Иля Еренбург

Аполинер неизменно задоволява стремежа към
неочаквани обрати, присъщ на съвременния вкус.

Андре Брьотон

ГЕОРГИ ЦАНКОВ

ТВОРЕЦЪТ И НЕГОВАТА СЯНКА

Прозата! Колко трудно нещо! Много по-лесно се създават стихове.

Аполинер

В един от разказите си Аполинер пише, че сянката напускала човешкото тяло тридесет дни преди смъртта. Това не е фриволна приумица, а дълбока поетична идея, тъй като писателят влага в понятията „смърт“ и „сянка“ по-особен смисъл. Играта на сенки, графичната строгост на рисунъка без съмнение са влияния от успехите на кинематографа, но те са и формално превъплъщение на темата на един живот: за границата, за зоната, в която се разиграва нашето съществуване. Усещаме големия творец в умението му да разиграе с богато въображение тази тема, да я превърне от интимен „хамлетовски“ въпрос в общочовешки размисъл. Пристрастието към нея има не само биографични основания, но крие и високи художествени амбиции: да се атакува традицията, да се открият пред мисълта нови пътища. Бих нарекъл творчеството на Аполинер — изследване на месеца след отделянето на сянката.

През този месец могат да се случат най-невероятни неща, защото тогава се събуждат всички магически сили на съзнанието. Това е период, когато мечтата за вечен живот, надарен с универсално познание, изглежда по-близка от всякога. А нима не е възможно цял един живот да се превърне в именно такъв месец? Сянката гнетеше романтиците, нейните застрашителни очертания ги влудяваха: Нервал видя в съня си обесената сянка и побърза да я последва, нейно величество не пощади и Хофман, който напразно се опитваше да я заклеши с лешникотрошачката... В бягство от сянката преминаха и

дните на Аполинер, но той успя поне в художествените си видения да се отскубне от нея.

Едва ли сянката би била толкова страшна, ако тя проектиреше само подсъзнателните кошмари на индивида. Нейните застрашителни размери изникват от натрупванията, които налага обкръжаващата действителност. Сянката на безвремието, на филистерството, на политическото безправие висне над чувствителните артистични души. В наследствената памет на Вилхелм Алберт Александър Аполинер горят пламъците на полското януарско въстание от 1863 г., прозвънват оковите на заточените в Сибир чичовци, хрипти учестеният дъх на бягащия от кървавото самодържавие Михал Костровицки — дядото на поета. В кръвта му се борят югът и северът, славянската кръв и западноевропейското манастирско образование. До седемнадесетата си година младежът отраства в космополитната среда на Монако, Кан и Ница, но това сякаш способства още повече за възпламеняването на екзалтацията му, тъй присъща за славянския характер. В много от спомените за него ще прочетем, че е бил болезнено самовлюбен, надменен, склонен към мистификации и самовъзвеличаване. Обичал да твърди, че е син на принца на Монако, понякога дори извеждал родословието си от Наполеоновото „Орле“ (вж. разказа „Преследването на Орела“), сравнявал се с „краля — луна“ Лудвиг Баварски.

Огромно въздействие имала върху него майка му Анжелика Костровицка — жена от класата на големите авантюристски от XVII век. Много неща за нея можем да научим от Аполинеровата повест „Убитият поет“, където Аполинер жестоко се подиграва със злополучния си баща, лекомисления офицер Франческо Флуджи д'Аспермонте. Спомените застиват като грозни маски в субективната памет, за да освободят пространство за налагащото се присъствие на майката („Много от нещата, които съм написал, произлизат от нея — от това, което говори и дори което мисли.“). А тя презира литературните занимания на сина си, защото е убедена, че животът трябва да се живее, а не да се уподобява върху белия лист. Драмата на младостта си Аполинер влага в първата си прозаична творба, поемата в проза „Загниващият маг“, над която работи цели десет години (1899–1909). Това е изповедта на безсмъртния Мерлин, „дете без баща“, който дори в безсмъртието не може да се отдели от сянката си.

Психоаналитикът би се прехласнал по този разголващ личната драма на твореца художествен текст, но именно в преодоляването на такъв тип изображение съвременният читател ще почувства значимостта на Аполинер. Защото „Загниващият маг“ е късно подражание на романтизма, в което забелязваме само колебливи опити за „карнавализация“ на изчерпалата изразните си възможности художествена система.

Решителното откъсване от сянката ще дойде със сборника разкази „Ересиарх и сие“, появил се през 1910 година. Тази книга не минава незабелязано за критиката — възторжени статии от Жул Берто, Рашилд, Андре Били, Андре Салмон и др. предсказват на младия писател наградата „Гонкур“. Разбира се, подобна новаторска книга трудно може да се пребори с къде-къде по-традиционната (и затова предпочетена) проза на Луис Перго, но жадните за новости критици търсят сравнения, припомнят имената на Волтер, Дидро, Кеведо, Едгар Алън По, Хофман, Нервал, Бодлер и т.н. Аполинер отрича да е чел когото и да било от тия свои „колеги“, което пък на свой ред извежда отново на повърхността темата за високомерието му. Всъщност наистина е обидно да те сравняват с някого, чието творчество присъства в твоето художествено послание като антитеза. Защото в „Ересиарх и сие“ борбата със сянката е спечелена; „диаболичните“ сюжети, романтичните възпоминания, кървавите любовни драми изгубват смисъл, ако се възприемат като простодушно разказани истории, ако читателят недогледа гротескния елемент в тях.

Но преди да продължим, нека се пренесем в Париж по времето, когато са създадени тези разкази. Нека видим писателя, който твърди в писмата си, че „има голям разказвачески и голям поетически талант“, в неговото обкръжение, сред оня митологичен квартал Монмартр, чийто духовен аромат примамва и хора като Модилиани и Пикасо, Дерен и Леже, Хуан Грис и Паскен. Всеки от тях блести със своите странности, но и с умението си да се изплъзва от преследващата го сянка. Тази многоцветна групичка е истинска „адска машина“ за буржоазното изкуство, за самодоволния свят, прогонил натрапчивите сенки на „прокълнатите“. Само че веселите и жизнени рожби на „крал Юбю“ подготвят възвестяването на своите „луди години“, с анархистично вдъхновение палаво рушат превърналите се в догма традиции и отмъстително вграждат в тях дяволските си сенки. За съжаление

възбудата им пречи да видят ясно действителността и често пъти надценяват силите си. Сред тях Аполинер заема особено място: той притежава таланта да бъде навсякъде и никъде да не се обвързва. Може под името Луиза Лалан да осмее традиционната съвременна литература, може с часове да обикаля антикварните магазини, за да открива никому ненужни необичайни предмети (цветя от фаянс, газени лампи с причудливи форми), може търпеливо да съставя безкраен опис на потулените в подземията (в „ада“) на Националната библиотека „непристойни книги“, да се възхищава от апокалиптичната проповед на маркиз дьо Сад, Нерсия, Ретиф дьо ла Брьотон, да издирва хиляди забравени кулинарни рецепти, да води дълбокомислени разговори за изумителните качества на негърското изкуство в дома на Гъртруд Стайн, да се влюбва безпаметно и да фабрикува еротични „романи“...

Ето така се раждат разкази като „Изчезването на Оноре Сюбрак“ или „Морякът от Амстердам“, в които привидният обективизъм на изображението, повтарянето на изтъркани от употреба романтични мотиви са взривени от драматичния вътрешен поетизъм, от избраната необичайна гледна точка на разказвача, който поднася неочаквани акценти и се гаври с подсказваните от сюжета страсти. В крайна сметка остава поантата, поетичното послание, което хуманизира гротескната образност: в света на художествената фикция има място за разнородни, външно несъвместими елементи, въображението ни лети ту към италианското детство на писателя, ту към рейнската му любима, ту прескача в царството на сръбските легенди, но не за да обгърне калейдоскопично пъстротата на житейското море, а за да проникне дълбоко в бездната на модерното артистично съзнание, обединяващо сред богатството от поетични метафори най-съкровенията желания на човека: жаждата му за споделена обич, копнежа му за съвършенство. Аполинер непрекъснато отправя предизвикателства към буржоазния морал, към утвърдената от обществото ценностна система. Бунтът му е анархистичен, но и трагичен, защото в ритъма на елегантната му проза не се чувства освободителна тръпка. Отхвърлената сянка дебне, готви се отново да влезе в правата си или злорадо да види свършека на отпускания месец свобода. Предчувствието диктува пророчески текстове като повестта „Убитият поет“: това е жесток самоанализ и жестока присъда към обществото, в която се чувства екзалтацията на насилието. „Убитият поет“ ще се

появи след войната, сякаш за да възвести антагонизма между два враждебни свята. Ще опустее Монмартр, а когато животът отново наложи правата си, този път на Монпарнас, споменът за „дебелата Берта“, за окопите, за мъртвите, ще даде съвсем различен облик на тъй дълго подготвяните „луди години“. Пак ще кипят от смях и отприщено веселие кафенетата и кръчмите, пак ще се събират колоритни мъже и жени в „Ротонда“, в „Дом“ и във „Вигурел“, пак ще създават кошмари на полицията артистичните балове, но предвоенното безгрижие, анархистичната слепота няма да се върнат. Сюрреалистите ще нарекат Аполинер свой кръстник, но едва ли ще разберат страшния смисъл, вложен от него в тая дума. Да, светът с безумството си предлага над реалистични видения, кошмарите проникват и в уж строго охраняваната зона, „преследването на орела“ не е подсъзнателен кошмар, а болнична реалност, огромна чалма от бинт около пронизаната глава. „Военновременните влакове“ раздират бленувания „невидим плат“, а „бъбривите спомени“ изчезват, както и примамливите черти на миналото, заличени от кошмарната „пластична хирургия“ на времето. Вече думите не достигат, затова и замисленият като „сюрреалистична“ хроника на живота преди и след войната роман „Седящата жена“ ще остане недовършен. „Под моста Мирабо минава Сена“, но тя влачи грозните сенки на илюзиите, на разбитите надежди... През 1916 г. не сборникът на Аполинер „Убитият поет“, а „Огънят“ на Анри Барбюс ще означава освобождаване от сянката. Месеца на поета е свършил: видението му от „Убитият поет“ го е настигнало. Човекът трябва да се предаде, но той е намерил начин да излъже още веднъж съдбата: вложил е в художествените си текстове своето мъжество, своите светли идеали, своя изстрадан хуманизъм. И знае, че сянката няма да посмее никога да се доближи до тях, защото сенките могат да живеят само, пълзейки по земята.

Георги Цанков

ИЗЧЕЗВАНЕТО НА ОНОРЕ СЮБРАК

Въпреки щателните си разследвания, полицията не съумя да разреши загадката около изчезването на Оноре Сюбрак.

Той бе мой приятел и тъй като знаех истината за неговия случай, счетох за свой дълг да уведомя полицията за станалото. След като изслуша показанията ми, следователят възприе спрямо мен такъв ужасено почиттелен тон, та без мъка разбрах, че ме мисли за луд. Споделих с него това свое впечатление. Той стана още по-вежлив, сетне се изправи и ме побутна към вратата, пред която видях секретаря му със свити юмруци, готов да се нахвърли върху мен, ако започна да буйствам.

Не упорствах. Случаят с Оноре Сюбрак действително е толкова странен, че истината изглежда невероятна. От писаното по вестниците се разбра, че Сюбрак минавал за особняк. Лете и зиме ходеше само по наметало и пантофи. Бе твърде богат и тъй като облеклото му ме изненадваше, един ден го запитах каква е причината.

— Да се събличам по-бързо, ако се наложи — отвърна ми той. — Впрочем бързо се свиква да ходиш леко облечен. Спокойно може да минеш без бельо, чорапи и шапка. Живея така от двадесет и пет годишна възраст и никога не съм боледувал.

Наместо да ми изяснят нещо, тези думи изостриха любопитството ми.

„Защо ли — казах си аз — на Оноре Сюбрак му трябва да се съблича толкова бързо?“

И се губех в безброй догадки...

Една нощ се прибирах у дома около един — един и четвърт, когато чух името си, изречено с тих глас. Стори ми се, че звукът иде от стената, покрай която се движех. Спрях, неприятно изненадан.

— Няма ли вече никой на улицата? — обади се отново гласът. — Аз съм, Оноре Сюбрак.

— Но къде сте? — извиках аз, озъртайки се на всички страни, без да мога да определя къде се крие моят приятел.

Открих само прословутото наметало, проснато на земята до не по-малко прословутите пантофи.

„Ето случай — помислих си аз, — при който необходимостта е наложила на Оноре Сюбрак да се съблече за миг. Най-сетне ще ми се разкрие една удивителна загадка.“

А на глас казах:

— Улицата е пуста, драги приятелю — можете да се покажете.

Внезапно Оноре Сюбрак някак се откъсна от стената, до която не бях го забелязал. Беше чисто гол и първо грабна дрехата, загърна се и се закопча възможно най-бързо. След това се obu и решително заговори, като ме съпровождаше към дома ми.

— Останахте изненадан, нали? — каза той. — Сега обаче разбирате защо се обличам толкова странно. И все пак не разбрахте как успях напълно да убягна от погледа ви. Много просто. Това трябва да се разглежда само като обикновена проява на мимикрия... Природата е добра майка. На онези свои рожби, които са заплашвани от опасности, ала са твърде слаби, за да се бранят от тях, тя е отредила дарбата да се сливат със заобикалящата среда. Това ви е известно. Знаете, че пеперудите приличат на цветя, че някои насекоми наподобяват листа, че хамелеонът може да приема окраската, която най-добре го прикрива, че полярният заек, плашлив като своя събрат от нашите гори и поля, е станал бял като мразовитите земи, из които търчи почти невидим.

Ето как с помощта на природната си изобретателност, чрез която променят външния си вид, слабите животни се изплъзват от своите неприятели.

А аз, неспирно преследван от един враг, аз, който съм страхлив и се чувствам неспособен да се защитавам при схватка, приличам на тези животни и при нужда по желание се сливам с околната среда.

За пръв път упражних тази своя инстинктивна способност преди доста години вече. Бях двадесет и пет годишен и жените, общо взето, ме намираха приятен и добре сложен. Една от тях — омъжена — толкова подчертано ми засвидетелства добрите си чувства, че не съумях да устоя. Съдбоносна връзка! Една нощ бях при любовницата си. Мъжът ѝ уж бе заминал за няколко дни. Бяхме голи като древни

божества, когато вратата изведнъж се отвори и съпругът се появи с револвер в ръка. Ужасът ми бе неописуем и понеже бях страхливец, какъвто и останах, ме обзе едно-единствено желание — да изчезна. Облягайки се на стената, ми се прииска да се слея с нея. За мое изумление това и стана. Приех цвета на тапетите, тялото ми самоволно и неочаквано се сплеска и разстла, стори ми се, че се сливам със стената и че никой вече не може да ме съзре. Така си и беше. Съпругът ме търсеше, за да ме убие. Беше ме видял, а невъзможно бе да съм избягал. Той сякаш подлудя и изливайки яростта си върху жената, жестоко я уби с шест изстрела в главата. После излезе с отчаяни ридания. След като си отиде, тялото ми инстинктивно си възвърна присъщата форма и естествения цвят. Облякох се и успях да си тръгна, преди някой да дойде... Оттогава съм запазил тази благотворна способност, близка до мимикрията. Тъй като не ме беше убил, съпругът посвети съществуването си на тази цел. Той отдавна ме преследва из целия свят и мислех, че съм му избягал, като дойдох да живея в Париж. Зърнах обаче този човек няколко мига, преди вие да минете. От ужас зъбите ми затракаха. Успях само да се съблека и да се слея със стената. Той мина покрай мен и с любопитство погледна наметалото и пантофите, захвърлени на тротоара. Виждате колко съм прав да нося толкова малко дрехи. Миметическата ми способност не би могла да се проявява, ако бях облечен като всички. Не бих могъл да се събличам достатъчно бързо, за да се изплъзвам от палача си, а преди всичко е важно да съм гол, така че дрехите ми, прилепнали до стената, да не правят безполезно защитното ми изчезване.

Поздравих Оноре Сюбрак за способността, в която се бях уверил и за която му завиждах...

През следващите дни не мислех за нищо друго и се улавях, че с повод и без повод напрягам волята си, за да променя формата и цвета си. Опитах да се превърна в автобус, в Айфелова кула, в академик, в човек, ощастливен с голямата печалба на лотария. Усилията ми останаха напразни. Не успяхах. Волята ми не бе достатъчно силна, а освен това ми липсваха смъртният ужас и страшната опасност, пробудили инстинктите на Оноре Сюбрак...

Не бях го виждал от известно време, когато един ден дойде, подлуден от страх.

— Този човек, врагът ми — каза той, — ме дебне навред. Три пъти успях да му избягам, прилагайки способността си, но се боя, боя се, приятелю.

Видях, че е отслабнал, но се въздържах да му го кажа.

— Остава ви само едно — заявих аз. — Заминете, за да се изплъзнете от този толкова безмилостен неприятел! Скрийте се в някое селце. Поверете ми грижата за сделките си и тръгвайте към най-близката гара.

Той ми стисна ръка с думите:

— Умолявам ви, изпратете ме — боя се!

По улицата вървахме мълчаливо. Оноре Сюбрак непрестанно обръщаше глава назад с тревожен вид. Изведнъж извика и побягна, смъквайки дрехата и пантофите си. Тогава видях, че някакъв човек ни догонва тичешком. Опитах се да го спра. Изплъзна ми се. Държеше револвер, насочен към Оноре Сюбрак. Последният тъкмо се бе добрал до дългия зид на някаква казарма и изчезна като по чудо.

Човекът с револвера смаяно спря, нададе яростен вик и сякаш за да си отмъсти на зида, който му бе отнел жертвата, изпразни револвера си в точката, където бе изчезнал Оноре Сюбрак. След това си тръгна тичешком...

Събраха се хора, полицаи дойдоха и ги разпръснаха. Тогава повиках приятеля си. Ала той не ми отвърна.

Опилах зида, той беше още топъл, и забелязах, че от шестте куршума три бяха попаднали на височината на човешко сърце, а останалите бяха одраскали мазилката по-високо, там, където ми се стори, че смътно различавам очертанията на човешко лице.

МОРЯКЪТ ОТ АМСТЕРДАМ

Холандската шхуна „Алкмаар“ се прибираше от Ява, натоварена с подправки и други ценни стоки.

Тя хвърли котва в Саутхамптън и моряците получиха разрешение да слязат на суша.

Един от тях, Хендрик Верстеег, бе нарамил отдясно маймуна, отляво папагал, а през гърдите си бе провесил топче индийски тъкани, които заедно с животните възнамеряваше да продаде в града.

Беше началото на пролетта и все още се мръкваше рано. Хендрик Верстеег вървеше с бърза крачка из потъналите в лека мъгла улици, едва осветени от газовите фенери. Морякът мислеше за скорошното си завръщане в Амстердам, за майка си, която не бе виждал от три години, за годеницата, очакваща го в Моникедам. Пресмяташе колко ще получи за животинките и платовете и търсеше магазина, където да предложи чуждоземната си стока.

На Абъв Бар стрийт го заговори някакъв твърде порядъчен на вид господин и го запита дали търси купувач за папагала си.

— Тази птица — каза той — ще ми свърши добра работа. Нуждая се от някой, който да ми говори без да трябва да му отвръщам, тъй като живея съвсем сам.

Както повечето холандски моряци, Хендрик Верстеег говореше английски. Той предложи цена, с която непознатият се съгласи.

— Елате с мен — каза последният. — Живея доста далеч. Вие сам ще поставите папагала в клетката, с която разполагам у дома. Ще разгънете и платовете си и може би ще ги харесам.

Зарадван от късмета си, Хендрик Верстеег тръгна с джентълмена, пред когото пътом похвали маймуната, с надеждата и нея да му продаде. Тя била, както той каза, от много рядка раса — от онези, чиито представители най-добре понасят английския климат и най-силно се привързват към господаря си.

Но скоро Хендрик Верстеег спря да говори. Напразно си пилееше думите, тъй като непознатият не му отвръщаше и сякаш дори

не го слушаше.

Един до друг, те продължиха пътя си в мълчание. Само майmunата, тъгуваща за родните тропически гори и уплашена от мъглата, сегиз-тогиз издаваше слаб крясък, подобен на плач на новородено, а папагалът пърхаше с крила.

Подир час ходене непознатият внезапно каза:

— Близко сме до моя дом.

Бяха извън града. От двете страни на пътя се стелеха големи паркове зад железни решетки. От време на време между дърветата проблясваха осветените прозорци на някоя вила или в далечината се дочуваше от морето зловещият вой на сирената.

Непознатият спря пред желязна решетеста ограда, измъкна от джоба си връзка с ключове и отвори вратата, която заключи, след като Хендрик влезе.

Морякът беше озадачен. Той едва различаваше в дъното на градината малка къща, прилична на вид, чиито спуснати кепенци обаче не пропускаха никаква светлина.

Мълчаливият непознат, бездушната къща, всичко изобщо бе твърде злокобно. Ала Хендрик си спомни, че непознатият живее сам:

— Особняк някакъв! — каза си той и тъй като един холандски моряк не е толкова богат, че да бъде подмамен, за да го ограбят, се засрами от прекосилата го за миг тревога.

* * *

— Светнете ми, ако имате кибрит — каза непознатият, като мушна ключ в бравата, затваряща вратата на вилата.

Морякът се подчини и щом се озоваха в къщата, непознатият донесе лампа, която скоро освети обзаведена с вкус дневна.

Хендрик Верстеег съвсем се успокои. Той вече хранеше надеждата, че странният му спътник ще купи от него значителна част от тъканите.

Непознатият, който бе излязъл от дневната, се върна с клетка.

— Сложете вътре вашия папагал — каза той. — Ще му проवेशа люлка едва когато бъде дресиран и се научи да казва каквото искам.

Сетне затвори клетката, където птицата пърхаше уплашено, и помоли моряка да вземе лампата и да мине в другата стая, където по думите му имало удобна маса, за да разстеле платовете.

Хендрик Верстеер се подчини и влезе в посочената стая. В същия миг чу как вратата захлопна след него и ключът се превъртя. Беше пленник.

Той смаяно постави лампата на масата и се нареди да се хвърли върху вратата, за да я разбие. Ала някакъв глас го спря:

— Само една крачка, моряко, и си мъртъв!

Вдигайки глава, Хендрик видя през малкото прозорче, което дотогава не бе забелязал, дулото на револвер, насочен към него. Застина ужасен.

Нямаше как да се брани. При такива обстоятелства ножът не можеше да му послужи, а дори револвер би се оказал безполезен. Непознатият, в чиято власт се намираше, бе прикрит зад стената, до прозорчето, откъдето наблюдаваше моряка. Подаваше се само ръката му, насочила револвера.

— Слушай добре и се подчинявай — каза непознатият. — За принудителната услуга, която ще ми окажеш, ще ти се отплатя. Така или иначе, нямаш избор. Трябва да ми се подчиниш без колебание — ако ли не, ще те убия като куче. Отвори чекмеджето на масата... В него има шестпатронен револвер, зареден с пет куршума... Вземи го.

Холандският моряк се подчиняваше почти несъзнателно.

Маймуната на рамото му кряскаше от ужас и трепереше.

Непознатият продължи:

— В дъното на стаята има завеса. Дръпни я.

Зад завесата Хендрик видя ниша и от леглото в нея го гледаха пълните с отчаяние очи на жена със завързани ръце и крака и със запушена уста.

— Развържете жената — каза непознатият — и махнете превръзката от устата и.

Заповедта бе изпълнена и жената, съвсем млада и възхитително красива, се хвърли на колене пред прозорчето с вик:

— Хари, това е подла клопка! Примамихте ме в тази вила, за да ме убие. Твърдяхте, че сте я наели, за да прекараме тук първите дни на помирието ни. Вярвах, че съм ви убедила. Мислех, че най-сетне

сте се уверили, че никога не съм прегрешила!... Хари! Хари! Аз съм невинна!

— Не ви вярвам — каза сухо непознатият.

— Хари, невинна съм! — задавено повтори младата жена.

— Това са последните ви думи. Внимателно ги отбелязвам. Цял живот ще ми бъдат повтаряни.

Гласът на непознатия леко потрепери, но бързо си възвърна твърдостта:

— Защото още ви обичам — добави той, — ако ви обичах по-малко, щях сам да ви убия. Но ми е невъзможно, защото ви обичам...

— А сега, моряко, ако преди да преброя до десет, не теглиш куршум в главата на тази жена, ще паднеш мъртъв в краката й. Едно, две, три...

Преди непознатият да успее да преброи до четири, обезумелият Хендрик стреля в жената, която, все така коленичила, бе вперила поглед в него. Тя се захлупи по лице на пода. Куршумът я бе улучил в челото. Тутакси изстрел от прозорчето прониза моряка в дясното слепоочие. Той се свлече до масата, а маймуната с остри, ужасени писъци се скри в куртката му.

* * *

На другия ден минувачи, дочули странни викове от една вила в предградието на Саутхамптън, уведомиха полицията, която скоро пристигна и изкърти вратите.

Намериха труповете на младата жена и на моряка.

Маймуната, внезапно измъкнала се от куртката на господаря си, се хвърли към един от полицаите. Тя толкова изплаши всички, че те отстъпиха назад и я застреляха, преди да посмеят отново да се приближат.

Правосъдието разследва случая. Изглеждаше ясно, че морякът е застрелял жената и после се е самоубил. И все пак обстоятелствата на драмата изглеждаха загадъчни. Лесно бе установена самоличността на двете жертви, но остана въпросът, как така лейди Фингъл, съпруга на пер на Англия, се е озовала сама в усамотената селска къща с някакъв моряк, пристигнал предишния ден в Саутхамптън.

Собственикът на вилата не можа да даде никакви сведения, способни да осветлят правосъдието. Вилата бе наета седмица преди драмата от някой си Колинс от Манчестър, който впрочем така и не се намери. Този Колинс носел очила и имал дълга рижа брада, която спокойно можела да бъде фалшива.

Лордът пристигна от Лондон начаса. Той обожаваше жена си и гледката на скръбта му будеше жалост. Както и всички, той нищо не разбираше от станалото.

След тези събития той се оттегли от обществото. Живее сам в дома си в Кенсингтън, без друго присъствие освен един ням слуга и един папагал, който неспирно повтаря:

— Хари, аз съм невинна!

ИСТОРИЯТА И ПРИКЛЮЧЕНИЯТА НА БАРОН Д'ОРМЕЗАН

1. ЕКСКУРЗОВОДЪТ

От петнадесетина години не бях виждал Д'Ормезан — мой съученик от колежа. Знаех само, че след като бе натрупал и пропилял значително богатство, сега развеждаше чужденци из Париж.

Един ден го срещнах пред някакъв голям хотел на централен булевард. Беше захапал пура и търпеливо чакаше клиенти.

Той пръв ме позна и ме спря, когато минавах край него. Виждайки, че лицето му нищо не ми говори, порови из джобовете си и ми подаде визитна картичка, на която пишеше: „Барон Иняс д'Ормезан“. Стиснах го в прегръдките си и без да се учудвам на несъмнено скорошната му благородническа титла, го запитах дали работата върви и дали чужденците кълват тази година.

— Да не би да ме мислите за екскурзовод — възкликна той възмутен, — за обикновен екскурзовод?

— Смятах, че... — смънках аз — бяха ми казали...

— Дрън-дрън! Тези, които са ви го казали, са се пошегували. Приличате ми на човек, който пита известен художник дали бояджийството върви добре. Аз съм човек на изкуството, драги приятелю — нещо повече, аз сам изобретих своето изкуство и единствен го упражнявам.

— Ново изкуство! Виж ти, по дяволите!

— Не се подигравайте — каза той строго, — говоря съвсем сериозно.

Извиних се и той продължи със скромен израз:

— Изучил съм всички изкуства и ги владее до съвършенство, но всички художествени поприща се оказаха вече пренаселени. Отчаях се, че някога ще си създам име като художник, и изгорих всичките си картини. Отказах се от поетическите лаври и накъсах около сто и петдесет хиляди стиха. След като по този начин си утвърдих свобода в естетиката, измислих ново изкуство въз основа на Аристотеловия перипатетизъм. Нарекох това изкуство „амфиония“ по името на

Амфион^[1], който притежавал странна власт над камъните и различните градивни материали, използвани при строежа на градовете.

Впрочем тези, които се занимават с амфиония, ще се наричат „амфиони“.

Като ново изкуство, то се нуждаеше от нова муза, но, от друга страна, аз сам бях създател на това изкуство и следователно негова муза, така че чисто и просто присъединих към групата на деветте сестри своето собствено олицетворение в женски образ под името баронеса Д'Ормезан. Нека добавя, че съм ерген, така че нямах никакви задръжки да увелича на десет броя на музите, като в това се придържах към законите на моята страна по отношение на десетичната система.

А сега, след като, вярвам, ясно ви изложих историческите корени и митологическите предпоставки на амфионията, искам да ви изясня и самата нея.

Инструментът на това изкуство и неговата материя са даден град, от който трябва да се обходи определена част, така че да се пробудят в душата на амфиона или на любителя чувства, произтичащи от досега с прекрасното и възвишеното, както това става при музиката, поезията и прочее.

За да се съхранят композициите, сътворени от амфиона, и да могат те отново да се изпълняват, той ги отбелязва върху карта на града посредством линия, обозначаваща съвсем точно пътя, който трябва да се следва. Тези композиции, тези поеми, тези амфионични симфонии се наричат „антиопей“ в памет на Антиопа, майката на Амфион.

Що се отнася до мен, аз упражнявам амфионията в Париж.

Ето една антиопея, която композирах точно тази сутрин. Озаглавих я „Pro Patria“^[2]. Както сочи наименованието, тя е предназначена да вдъхва възторг и патриотични чувства.

Тръгва се от площад Сент Огюстен, където се намират една казарма и статуята на Жана д'Арк. После се продължава по улица Ла Пепиниер, улица Сен-Лазар, улица Шатодюн до улица Лафит, където се прави поклонение пред банката „Ротшилд“. Връщането е по централните булеварди до църквата „Ла Мадлен“. Възвишените чувства се разпалват пред Камарата на депутатите. Министерството на корабоплаването, край което се минава, създава високо мнение за

националната отбрана, а след това се продължава нагоре по Шанз-Елизе. Изключително затрогващо действа извисилият се силует на Триумфалната арка. Пред купола на Дома на Инвалидите^[3] очите се насълзяват. Бързо се завива по авеню Марини, за да се съхрани този възторг, който достига връхната си точка пред Елисейския дворец.

Не крия от вас, че тази антиопея би била по-лирична и по-величава, ако можеше да завърши пред двореца на някой крал. Но какво да се прави? Нещата и градовете трябва да се приемат такива, каквито са.

— Но — казах аз със смях — аз всеки ден се занимавам с амфиония. Та това си е просто разходка...

— Точно така, господин Журден! — възкликна барон Д'Ормезан. — Занимавали сте се с амфиония, без сам да знаете.

В този момент група чужденци излезе от хотела. Баронът се завтече към тях и им заговори на техния език. После ме привика:

— Както виждате, аз съм полиглот. Хайде, елате с нас. Ще изпълня пред тези туристи съкратена антиопея, нещо като амфионичен сонет. Това е една от композициите, които ми носят най-много печалба. Нарича се „Лутеция“^[4] и с цената на известни волности — не поетически, а амфионични — успявам да покажа изцяло Париж за половин час.

Туристите, баронът и аз се качихме на втория етаж на омнибуса с маршрут Ла Мадлен — Бастилията. Когато минахме пред Операта, барон Д'Ормезан я посочи и я назова гласно, сетне добави, показвайки филиала на „Контоар д'Есконт“^[5]:

— Люксембургският дворец, Сенатът.

Пред „Льо Наполитен“^[6] прочувствено изрече:

— Френската академия.

„Креди Лионе“^[7] обяви за Елисейския дворец и продължавайки все в този дух, когато стигнахме Бастилията, бе показал най-значителните музеи, Парижката Света Богородица, Пантеона, Ла Мадлен, универсалните магазини, министерствата и домовете на живите и мъртвите ни знаменитости — с една дума, всичко, което един чужденец трябва да види в Париж. Слязохме от омнибуса. Туристите

щедро платиха на барон Д'Ормезан. Бях удивен и му го казах. Той скромно ми поблагодари и се поделихме.

След известно време получих писмо от затвора Френ. Бе подписано от барон Д'Ормезан:

„Драги приятелю — ми пишеше човекът на изкуството, — бях композирал антиопея, озаглавена «Златното руно». Изпълних я една сряда вечер. Тръгнах с параходче от улица Грьонел, където живея. Както можете да видите, това бе веща преработка на легендата за аргонавтите. Към полунощ на улица Дьо Ла Пе строших няколко витрини на бижутерийни магазини. Арестуваха ме твърде грубо и ме затвориха в тъмница под предлог, че съм задигнал различни златни предмети, които всъщност представляваха златното руно — цел на моята антиопея. Съдия-следователят нищо не разбира от амфиония и ще бъда осъден, ако вие не се намесите. Знаете, че съм велик артист. Разгласете го и ме освободете.“

Тъй като не можех нищо да направя за барон Д'Ормезан, пък и не обичам да си имам вземане-даване с правосъдието, дори не му отговорих.

[1] Син на Зевс и Антиопа, поет и музикант, който построил стените на Тива; камъните сами се редели под звуците на неговата лира. — Б.пр. ↑

[2] За отечеството (лат.). — Б.пр. ↑

[3] Исторически паметник в Париж. Съществува от 1670 г., когато Луи XIV превърнал един свой дворец в приют за офицери и войници, пострадали от войните. Църквата завършва с купол, където през 1840 г. са били положени тленните останки на Наполеон, а по-късно и тези на много маршали на Франция. — Б.пр. ↑

[4] Старинното име на Париж. — Б.пр. ↑

[5] Голяма френска банка. — Б.пр. ↑

[6] Голяма френска банка. — Б.пр. ↑

[7] Голяма френска банка. — Б.пр. ↑

2. ХУБАВ ФИЛМ

— На чия съвест не тежи някое престъпление? — запита барон Д'Ормезан. — Що се отнася до моите, те са неизброими. Извършил съм няколко, които са ми донесли немалко пари. И ако днес не съм милионер, вината е в апетита, а не в задръжките ми.

През 1901 бях основал с неколцина приятели „Кинематографична международна компания“, която наричахме съкратено КМК. Целта ни бе да създадем особено интересни филми и после да ги прожектираме в главните градове на Европа и Америка. Програмата ни беше много издържана. Благодарение на издайничеството на един камериер успяхме да се сдобием с интересната сцена, представлява ставането от сън на президента на републиката. Заснехме също и раждането на албанския княз. От друга страна, подкупихме със злато няколко султански служители и за винаги запечатахме върху лента в нейното движение внушителната трагедия, когато великият везир Мелек Паша, след сърцераздирателно прощаване с жените и децата си на терасата на своята къща в Пера изпи пагубното кафе по нареждане на своя повелител.

Липсваше ни картина на престъпление. Ала часът на едно злодеяние не се знае предварително и престъпниците рядко действат открито.

Отказвайки се да се доберем със законни средства до зрелището на някое покушение, решихме сами да го устроим в една наета в Отьой вила. Отначало замисляхме да привикаме актьори, които мимически да изобразят липсващото ни престъпление, но щяхме да заблудим бъдещите си зрители, предлагайки им недостоверни сцени, несъвместими с обичая ни да запечатваме на лентата само действителни случки; пък и не можехме да се задоволим просто с театрална игра, колкото и свършена да е тя. Хрумна ни и друго — да теглим жребий кой от нас да се жертва и да извърши престъплението, което апаратът да заснеме. Ала подобни изгледи никому не се нравеха.

Така или иначе, ние бяхме дружество от почтени хора и никой не държеше да си загуби честта, дори и с търговска цел.

Една нощ се притаихме в засада зад ъгъла на безлюдната улица, близо до наетата от нас вила. Бяхме шестима, всички въоръжени с револвери. Мина някаква млада двойка. Бяха мъж и жена, чиито изискани облекла ни се сториха съвсем подходяща и интересна подробност за сензационно убийство. Тихомълком се хвърлихме върху двамината, вързахме ги и ги пренесохме във вилата. Там оставихме един от нас да ги пази. Върнахме се, отново застанахме в засада и когато мина някакъв господин с бели бакенбарди и във вечерно облекло, го пресрещнахме и го завлякохме във вилата въпреки съпротивата му. При вида на револверите виковете му заглъхнаха, а от храбростта му не остана и помен. Операторът нагласи апарата си, създаде подходящо осветление и зачака, готов да заснеме престъплението. Четирима от нас се изправиха до оператора и насочиха револверите си към тримата пленници. Момъкът и младата жена бяха припаднали. Аз ги съблякох с трогателна грижовност. Свалих полата и блузата на младата жена, а момъка оставих по риза. Сетне се обърнах към господина с фрака:

— Господине — казах му аз, — моите приятели и аз не ви желаем никакво зло. Ала изискваме от вас, и то под смъртна заплаха, да убие с камата, която поставяме в нозете ви, този мъж и тази жена. Първо ще се помъчите да ги свестите. Ще внимавате да не ви удушат. Тъй като не са въоръжени, няма съмнение, че ще се справите с тях.

— Господине — вежливо ми рече бъдещият убиец, — налага се да отстъпя пред насилието. Вече сте се разпоредили и няма да се опитвам да ви разубеждавам от това решение, чиято причина не ми е ясна, но искам от вас едно-единствено благоволение: позволете ми да си сложа маска.

Посъветвахме се и признахме, че и за нас, и за него е по-добре да бъде маскиран. Привързах към лицето му кърпа, на която направих дупки на мястото на очите, и мерзавецът се залови за работа.

Запляска младежа по дланите. Нашият апарат действаше и запечатваше злоещата сцена.

С острието на камата убиецът бодна жертвата си по ръката. Момъкът скочи на крака и с удесеторена от страха сила се хвърли връз гърба на нападателя си. Последва кратка схватка. Младата жена също

се съвзе и се притече на помощ на приятеля си. Ала падна първа, прободена в сърцето. Сетне дойде ред на младежа. Той се свлече с прерязано гърло. Убиецът добре се справи с положението. По време на борбата кърпата му не мръдна. Той остана с нея, докато камерата работеше.

— Доволни ли сте, господа — запита ни той, — и мога ли сега да поправа външния си вид?

Поздравихме го, той си изми ръцете, среса се и изчетка дрехите си. После апаратът спря.

Убиецът изчака да заличим следите от престоя си, защото на другия ден полицията несъмнено щеше да дойде. Излязохме всички вкупом. Убиецът се сбогува с нас като светски човек. Бързаше да се върне в клуба си, защото нямаше съмнение, че след подобно приключение още тази вечер щеше да спечели баснословни суми. Поздравихме комарджията, поблагодарихме му и отидохме да си легнем.

Ето че имаме сензационно престъпление.

То предизвика огромен шум. Жертвите бяха жена на министър от някаква балканска държавица и нейният любовник, син на претендент за короната на княжество в Северна Германия.

Бяхме наели вилата под фалшиво име и за да си няма неприятности, управителят ѝ заяви, че разпознавал наемателя си в лицето на младия княз. Полицията не си отдъхна от работа в продължение на два месеца. Вестниците издадоха специални броеве и тъй като вече бяхме започнали обиколката си, можете да си представите какъв бе успехът ни. Полицията нито за миг не допусна, че предлагаме действителната картина на нашумялото убийство, при все че се бяхме погрижили да го обявим дословно. Публиката обаче не се подлъга. Оказа ни възторжен прием, така че в Европа, както и в Америка, спечелихме достатъчно, за да разпределим шест месеца по-късно между членовете на дружеството сумата от триста четиридесет и две хиляди франка.

Тъй като престъплението бе вдигнало твърде много шум, за да остане безнаказано, в края на краищата полицията задържа някакъв левантинец, който не можа да представи убедително алиби за нощта на

убийството. Въпреки уверенията му, че е невинен, той бе осъден на смърт и екзекутиран. И този път имаме късмет. По щастлива случайност нашият оператор успя да присъства на изпълнението на присъдата, така че с помощта на допълнителната сцена, подобаващо привлекателна за тълпата, прибавихме още малко пипер към спектакъла.

Когато, две години по-късно, поради причини, на които няма да се спирам, дружеството ни бе разтурено, бях получил повече от милион, който изгубих на конни състезания през следващата година.

3. РОМАНТИЧНАТА ПУРА

— Това се случи преди няколко години — ми каза барон Д'Ормезан. — Един приятел ми подари кутия хавански пури и ми ги препоръча, като твърдеше, че били от качеството на онези, без които не можел покойният крал на Англия.

Когато вечерта вдигнах капака, уханието, излъчвано от превъзходните пури, много ме зарадва. Сравних ги с добре подредени торпили в арсенал. Миротворен арсенал! Торпили, изобретени от мечтата, за да воюват със скуката! После, след като нежно взех една от пурите, намерих, че сравнението ми с торпили е неточно. Тя приличаше по-скоро на негърски пръст и станиоловата халка подхранваше илюзията, на която ме навеждаше хубавият кафяв цвят. Внимателно рязах пурата, запалих я и засмуках блажено ухания дим.

След няколко мига усетих в устата си само неприятен вкус и ми се стори, че димът на пурата мирише на обгоряла хартия.

„Като че ли кралят на Англия е имал по-малко изискан вкус за тютюни, отколкото бих предположил — рекох си аз. — В края на краищата възможно е тъй разпространеното в наши дни измамничество да не е пощадило дори устата и гърлото на Едуард VII. Всичко си отива. Вече няма начин дори да изпушиш хубава пура.“

Сбърчвайки лице, престанах да пуша моята, която определено миришеше на опърлен картон. Разгледах я за миг, като си мислех:

„Откакто американците владеят Куба, благосъстоянието на острова може да е нараснало, но пурите вече не ги бива. Тези янки несъмнено са приложили в тютюневите плантации методите на съвременното земеделие, а работничките, които свиват ръчно цигарите, навярно са били заместени с машини. Всичко това може би е икономично и бързо, но е за сметка на пурите. А пурата, която сега се опитам да изпуша, ми дава пълно основание да вярвам, че в тази работа имат пръст подправячи и че стари вестници, потопени в

никотин, заместват понастоящем тютюневите листа в хаванските фабрики.“

Бях стигнал дотук в разсъжденията си и разгънах пурата, за да разгледам съставките, от които бе направена. Не останах особено изненадан, когато открих в нея книжно свитъче, разположено така, че да не пречи на пурата да гори. Побързах да го развия. То съдържаше лист хартия, обвиващ, сякаш за да го предпази, затворено пликче със следния адрес на испански:

СЕНЬОР ДОН ХОСЕ УРТАДО И БАРАЛ

УЛИЦА ДЕ ЛОС АНХЕЛЕС

ХАВАНА

Върху листчето, чийто горен ръб бе леко обгорял, аз смаяно прочетох няколко реда, написани с женски почерк на испански. Ето ги в превод:

„Затворена против волята си в манастира «Мерсед», моля добрия християнин, комуто хрумне да провери от какво е направена тази лоша пура, да изпрати на адреса приложеното тук писмо.“

Изненадан и силно развълнуван, взех шапката си, подписах се като подател на гърба на плика, за да се върне пратката, в случай че не стигне до предназначението си, и отидох да пусна писмото. После се върнах у дома и запалих втора пура. Беше превъзходна, както и всички останали. Приятелят ми не се бе излъгал. Кралят на Англия бе добър познавач на хаванските тютюни.

Пет-шест месеца по-късно вече бях забравил за това романтично произшествие, когато един ден ми известиха за посещението на негър и негърка, твърде добре облечени, които настоятелно ме молеха да ги приема, добавяйки, че не ги познавам и името им навярно нищо няма да ми говори.

И така, твърде озадачен влязох в салона, където бяха въвели екзотичната двойка.

Чернокожият господин непринудено се представи, изразявайки се на съвсем разбираем френски:

— Аз съм — каза ми той — Дон Хосе Уртадо и Барал...

— Как? Нима сте вие? — провикнах се аз силно изненадан, припомняйки си внезапно историята с пурата.

Трябва обаче да призная, че никога не би ми хрумнало, че хаванският Ромео и неговата Жулиета биха могли да бъдат негри.

Дон Хосе Уртадо и Барал любезно отвърна:

— Аз съм.

И представяйки ми своята спътница, добави:

— Това е жена ми. Зае това място в живота ми благодарение на вашата любезност, защото безмилостни родители я бяха затворили в манастир, където монахините по цял ден свиват пури, предназначени предимно за папския и английския дворец.

Не можех да се начудя. Уртадо и Барал продължи:

— И двамата принадлежим към богати чернокожи семейства. В Куба има доста такива. Но ще повярвате ли, расовите предразсъдъци съществуват и при негрите, както при белите. Родителите на моята Долорес желаеха тя на всяка цена да се омъжи за бял. Искаха за зет някой янки и отчаяни от твърдото ѝ решение да се омъжи за мен, уредиха да бъде затворена при най-строга тайна в манастира „Мерсед“.

Не знаех как да открия Долорес, бях обезсърчен и готов да се самоубия, когато писмото, което вие сте имали добрината да изпратите по пощата, ми възвърна смелостта. Отвялякох годеницата си и впоследствие тя стана моя жена...

При това, господине, ние положително щяхме да се покажем твърде непризнателни, ако не бяхме избрали за цел на сватбеното си пътешествие Париж, където наш дълг бе да дойдем и да ви поблагодарим.

Аз ръководя една от най-големите фабрики за пури в Хавана и в желанието си да ви обезщетя за лошата пура, която сте изпушили по наша вина, два пъти годишно ще ви изпращам запас от първокласни пури и изчаквах единствено да проуча вашите вкусове, за да ви изпратя първия колет.

Дон Хосе бе научил френски в Ню Орлеан, а жена му говореше без акцент, тъй като бе отраснала във Франция...

След известно време младите герои на това романтично приключение се завърнаха в Хавана. Трябва да добавя, че дали от неблагодарност, дали защото скоро се бе разочаровал от брака си, Дон Хосе Уртадо и Барал така и не ми достави обещаните пури...

СВЕТОТАТСТВОТО

Отец Серафим, чието монашеско име заместваше видна баварска фамилия, беше висок и мършав. Кожата му бе мургава, косите — руси, а очите — сини като поток. Говореше френски без никакво чуждо произношение и само онези, пред които отслужваше литургия, можеха да се усъмнят в нефренския му произход, защото отецът изговаряше латинските думи като немец.

Първоначално той се насочил към военното поприще и в продължение на година носил униформата на гвардейските конници, след завършване на Максимилианеума^[1] в Мюнхен, където се намира Кадетското училище.

Животът отрано го разочаровал и офицерът се оттеглил в един френски манастир на ордена на свети Франциск и малко след това бил ръкоположен.

Никой не знаеше какво приключение е тласнало отец Серафим да потърси убежище сред монасите. Известно бе само, че над китката на дясната му ръка е татуирано име. Децата, които обслужваха свещеника при литургия, го бяха прочели по време на проповедите на отца, когато широките ръкави на бледокафявото му расо се запретваха. Беше Елинор — име на жена, и още име на фея от старите рицарски романи.

Няколко години след събитията, превърнали баварския офицер във френски монах, славата на отец Серафим като проповедник, богослов и казуист стигна до Рим, където го извикаха, за да го натоварят с деликатната и неблагодарна роля на „адвокат на дявола“ — да преценява заслугите на предложените за канонизиране праведници.

Отец Серафим прие сериозно длъжността си и по време на „адвокатурата“ му никой не бе провъзгласен за светец. Със страст, която би изглеждала сатанинска, ако сам не бе свят човек, отец Серафим вложи такова ожесточение да оспорва провъзгласяването за

светец на Блажения Жером дьо Ставло, че оттогава са преустановени всякакви опити в това отношение. Той доказа също, че религиозните екстази на преподобната Мария Витлеемска са истерични пристъпи. От боязън пред страшния „адвокат на дявола“ йезуитите сами оттеглиха предложението си за издигане в светец на отец Жан Сайе, обявен за преподобен още през XVIII век. Колкото до Хуана от Лобрегат, плетачка на дантели от Майорка, живяла в Каталония, за която се говори, че светата Дева ѝ се явила поне тридесет пъти — сама или придружавана било от света Тереза Авилска, било от свети Изидор, отец Серафим откри в живота ѝ такива слабости, че испанските епископи сами се отказаха от обявяването ѝ за преподобна, а името ѝ днес се споменава само в някои барселонски домове с особено лоша слава.

Подразнени от фанатизма, с който отец Серафим очерняше заслугите на тачените от тях покойници, религиозните ордени, заинтересовани от тези свещени каузи, се впуснаха в интриги, за да преустановят неговата дейност. И то с пълен успех! Наложиха му се да се върне във Франция. Странната му слава на „адвокат на дявола“ го последва и там. Хората тръпнеха, когато слушаха проповедите му за смъртта или за пъкъл. Издигнеше ли дясната си ръка, на която след незнайно приключение бяха останали само средният и безименният пръст, тя наподобяваше рогатата глава на малко дяволче. Отдалеч нечетливи, синкавите букви на името „Елинор“ изглеждаха жигосани с огън и жупел, а когато произнасяше „по готически“ някоя латинска фраза, вярващите се кръстеха разтрепери.

Ровейки се в живота на бъдещите светци, отец Серафим бе почнал да изпитва пренебрежение към всичко човешко и презираше всички светци, защото му бе ясно, че нямаше да бъдат такива, ако бе изпълнявал длъжността си при процедурите по тяхната канонизация. При все че не си го признаваше, култът към тях, наричан дулия^[2], му се струваше едва ли не ерес, затова, доколкото бе възможно, споменаваха само Светата Троица...

Високите му добродетели ни най-малко не биваха пренебрегвани и той бе станал обичаен изповедник на архиепископа. Живеейки в епоха на антиклерикализъм, отец Серафим не можеше да не потърси средства, с които да се пребори с всеобщото безбожие. Размишленията

го доведоха до мисълта, че застъпничеството на светците оказва твърде слабо влияние върху бога.

„За да се върне светът към бог — си казваше той, — трябва бог сам да се върне сред хората.“

Една нощ той се пробуди и се изуми:

„Как съм могъл да богохулствам? Нима бог не е непрестанно сред нас? Нима ние не разполагаме с просфората, която би изкоренила безбожието по земята, ако всички хора се хранеха с нея?“

И както си бе по расо, монахът стана, прекоси заспалата обител, разбуди брата вратар и напусна манастира.

Улиците бяха тъмни, вехтошарите из тях приличаха на блуждаещи огънчета заради светилниците, които носеха в ръка, а фенерджиите бързаха към газените пламъчета, танцуващи все още по кръстовищата.

Сегиз-тогиз проблясваше прозорчето на някоя хлебарница; отец Серафим отиваше към него, простираше ръце и изричаше обредните слова:

— Това е моето тяло, това е моята кръв... — и така освещаваше цели фурни хляб. Призори се почувства отпаднал и реши, че е осветил достатъчно количество хляб, за да стигне за причестяването на почти милион души. Цялото това множество щеше още същия ден да утоли глада си с нафора. С нейна помощ хората отново щяха да станат добри и още след обяда царството божие щеше да дойде на земята. Какво чудо, какво ликуване!

Монахът прекара цяла сутрин из хубавите улици и към обяд се намери близо до дома на архиепископа. Твърде доволен от себе си, той отиде при архиепископа, който точно се хранеше:

— Заповядайте, отче — каза духовникът, — идвате тъкмо навреме. Ще обядвате с мен.

Отец Серафим седна и в очакване да му поднесат обяда, се загледа в хляба, който лежеше на масата. Архиепископът бе отрязал от него един крайшник и разрязаната част се открояваше, обла и бяла като нафора. Архиепископът поднесе към устата си късче месо и малко хляб.

— Идвате тъкмо навреме — имах нужда от вашите свещенически услуги и не съм отслужвал светата литургия тази сутрин. След обяда ще ви се изповядам.

Монахът изтръпна и изгледа архиепископа, запитвайки го с дрезгав от вълнение глас:

— Как, ваше преосвещенство? Извършили сте смъртен грях?

Ала прислужникът точно влизаше с димящите блюда и ги остави пред монаха, на когото духовникът заръча да мълчи, притискайки пръст към устните си. Когато прислужникът излезе, отец Серафим стана и повтори:

— Смъртен грях ли, ваше преосвещенство? И сте яли хляб!

Изненадан, архиепископът го гледаше и с пръсти месеше от средата на хляба топчета, които запращаше към тавана. Мислеше си:

„Какъв фанатик! Ще си сменя изповедника.“

Монахът отново поде:

— Смъртен грях, ваше преосвещенство, и сте яли от хляба за причестяване?

Духовникът отрече:

— Зле сте разбрали, отче, нали ви казах, че тази сутрин не съм отслужвал светата литургия.

Ала отец Серафим падна на колене, разпери ръце и се провикна:

— Голям грешник съм аз, ваше преосвещенство; тази сутрин осветих всички хлябове във всички фурни на нашия град. Вие сте яли осветен хляб. Толкова хора, сред които на мнозина са тежали смъртни грехове, са яли от тялото на спасителя! Божието блюдо е било осквернено заради мен, свещеника богохулник...

Архиепископът се изправи страховит. Провикна се:

— Анатема на теб, свещенико!

Сетне, тъй като бившата длъжност на отца пробуди в ума му класически възпоминания, издекламира: — „Advocat infame vatem dīci“^[3] — с остроумния изговор на французите от XVI век, който изопачаваше значението, така че латинските думи прозвучаха като: „Вън оттук, безчестни адвокате!“. После избухна в смях.

— Нека ви се изповядам, ваше преосвещенство, а после аз вас ще изповядам.

Те взаимно си дадоха опрощение. После, по съвет на прегрешилия францисканец, епископът нареди да впрегнат каляските,

а прислужниците и абатчетата, населяващи епископските палати, тръгнаха по всички хлебарници, за да изкупят хляба, който трябваше да отнесат в манастира на виновния в светотатство монах.

Там монасите се бяха събрали, а отецът вратар казваше:

— Какво ли се е случило с отец Серафим? Той бе добродетелен. Може би ще се върне след сто години, подобно на нашите братя, които някога се заблуждавали, следвайки небесните птици, и в продължение на векове оставали в екстаз...

Монасите се прекръстиха и всеки от тях можеше да разкаже по някоя история:

— Един монах от Хайстербах, който се усъмнил във вечността, последвал в гората някаква катерица. Мислел, че е останал там десетина минути. Ала на връщане в манастира видял, че малките кипариси край пътя са станали високи дървета...

Друг каза:

— Един италиански монах мислел, че за минутка се е заслушал в песента на славея, но на връщане в манастира...

Някакъв млад монах, истинска драка, се изсмя:

— Не едно подобно приключение се споменава у гърците. Кой знае? Може би през Средновековието в тези птички са се преселили душите на древните сирени...

В този миг на манастирската врата се потропа и абатчетата от архиепископството влязоха, като безкрайно предпазливо носеха осветени хлябове с най-различни форми. Имаше дълги и тънки франзели, питки, подобни на кръгли щитове и като тях изпъстрени с фигури — златни от препечената коричка и сребърни от посипаното отгоре им брашно — макар и месени от хлебари, непознаващи хералдическото изкуство; имаше виенски хлебчета, прилични на бледи портокали, и домашни хлябове, наричани погачи или пити според вида им.

И пред монасите, пеещи „Tantum ergo“^[4], младите абати отнесоха товара си в параклиса и струпяха хлябовете върху олтара...

Като изкупление за извършеното светотатство, свещениците и монасите прекараха нощта в молитви. На сутринта се причестиха, а също така и през следващите дни, докато изядоха нафората, която през

последните дни се ронеше между зъбите им, тъй като хлябът бе изсъхнал...

Отец Серафим повече не се появи в манастира. Никой не би могъл да каже какво е станало с него, ако вестниците не бяха съобщили за смъртта, при нападението на Пекин, на някакъв неизвестен войник от Чуждестранния легион, на чиято ръка било татуирано „Елинор“ — име на жена, което е още име на фея от старите рицарски романи...

[1] Известно военно училище. — Б.пр. ↑

[2] Култ, отслужван в чест на ангелите и светците, които са считани за божии служители (лат.). — Б.пр. ↑

[3] Призовава оногова (за когото) безсрамно се говори, че бил боговдъхновен „прорицател“ (лат.). — Б.пр. ↑

[4] *Tantum ergo Sacramentum /Veneremur cernui* (лат.). (Нека се преклоним пред това велико тайнство) — с този стих започват двете последни строфи на химна „*Pange lingua*“ (Пей, език мой), които се пеят при освещаване на нафората. — Б.пр. ↑

ОТМИКА

На моравата край овощните градини с разцъфнали сливи, опасващи едно босненско село, се виеше „коло“ — буйно хоро, огласяно от песни. Бедрата отмерено се подрусваха; при момците те подскачаха, жилави и тесни, а при момите се полюшваха, тежки и крушовидни, изопващи късите фусти. Песните се носеха — лирични, присмехулни или пък дръзки и в последния случай момите се правеха, че не разбират. Пееше се:

Първият казваше: „Ти си роза“.

Вторият казваше: „Ти си звезда“.

Третият казваше: „Ти си ангел небесен“.

Ала четвъртият ме загледа, без нищо да каже.

От огледалото знам, че не съм ни роза, ни звезда, ни ангел.

От огледалото знам, че и тримата са ме излъгали.

И този, който си замълча, ще бъде моят любим.

За миг хорото се изви в мълчание. Бедрата се движеха, подскачаха, тръпнеха, кършеха се. Циганите и циганките, седнали на крайпътния насип до моравата, подхванаха друга мелодия на китарите си и дружината на играчите запя:

Старият турски бей на Сараево

бе тежък сто и десет оки.

Щерка му тежеше само тридесет

и избяга при сърбите да танцува поседница.

После момците запяха:

*Годеницата не беше девствена,
беше като продран чувал...*

В този миг отекна див вик:

— Отмика!

Дружина младежи, дотогава спотайвали се в храстите отвъд пътя, вероятно със съучастничеството на циганите, се втурнаха към хорото.

При вика „Отмика!“ всички разбраха, че става дума за традиционната при южните славяни кражба на мома. Отритнатият влюбен, разбрал, че изгората му играе добро насред ливадата, бе събрал група приятели, за да дойдат и отвлекат горделивката. Ала зле бяха избрали времето. Момите нададоха ужасен писък и се скриха зад момците, сред които може би се намираще облагодетелстваният избраник. Виждайки колко бързо им се оказва отпор, похитителите стреснати застинаха. Бяха само шестима, а хороиграчите — единадесет, и още толкова моми, които шушукаха:

— Това е Омер, шивачът. Иска да грабне Мара.

Омер бе начело на отмикарите — дребен, мургав и як като бик, той цял се тресеше от ярост. Циганите подръпнаха струните на китарите си. Очите на Омер блеснаха. Той пристъпи напред и запя:

*Игра коло, игра коло на двадесет и два.
У том колу, у том колу, лепа Мара игра.
Каква Мара, каква Мара медна уста има...*

Един висок и строен левент, закрилник на момите, го прекъсна:

— Омер, нали знаеш, че в нашия край, ако не знаеш името на момата, или не искаш да я назовеш, я наричаш Мара. Кажи за коя мома извика „Отмика!“, та да се пази.

Омер викна:

— За Мара, щерката на стария Тенсо.

Мара провря хубавата си, изплашена и тъмнокоса глава между своите защитници и каза:

— Омер, не ти желая злото. Достатъчно дълго и по всяко време си пял под прозорците ми. Ала аз никога не съм ти отвърщала. Хубави песни знаеш, но не искам да се омъжа за теб.

Дружинката на хороиграчите се провикна:

— Сбогом, Омер! — и се упъти към селото.

Отмикарите не се противопоставиха на това отстъпление. Ала тъй като циганите на пътя бяха запели „Маркова жалба“, похитителите също затананикаха като оскърбление към хубавата Мара тази пълна с жлъч към жените песен:

Марко, от жените отърви ни.

Марко, от тез усойници отърви ни.

Марко, от тез урусии отърви ни.

Марко, от тез мърши отърви ни.

Марко, от тез неверници отърви ни...

Сетне Омер яростно се обърна към другарите си:

— Като си помисля колко съм я обикалял! Лани много-много не се дърпаше. След хорото приемаше медените курабии, сладките със сливи, пшеничените халви с мас и мед, които й носех. Ала подир туй отиде в града. Там видя италианци, евреи, турци, виенчани и — кой знае? — може би от онези гърци, които мразя и не мога да погледна, без да им покажа петте пръста на дясната си ръка и да им кажа: „Пенде!“^[1], което за тях е най-тежката обида.

Един от отмикарите отвърна:

— Щом познава града, няма лесно да я грабнеш. Пък и баща ѝ се гражданее. Взел е да презира вековните обичаи на нашия народ и може да подаде жалба срещу тебе. Отмиката сурово се наказва, когато има представена тъжба, и той ще прибере дъщеря си у дома със стражари.

Циганите се бяха приближили и протягаха шепи. Бяха красиви, ала мръсни и лукави. Омер им подхвърли няколко пари. Хихикайки, един от тях каза:

— Най-щастливите дни за мъжа са, когато се венчава и когато жена му хвърля топа.

Стара циганка със съсухрено лице измъкна от джоба си дълги черни коси, отрязани чрез измама от някоя бедна гъсарка, задрямала на

пасището. С вехт, изпотрошен гребен тя решише тези коси, тъжни като реликва от покойница, и нещо си брътвеше под носа. Вдигна глава и гледайки втренчено Омер, му каза с треперлив глас:

— Защо не грабнеш някоя мома от съседното село, както обикновено се прави? Ако искаш, ще открадна за тебе девойка, чиито коси ще бъдат по-хубави от тези, които държа.

Ала Омер отвърна:

— Юнаците не крадат, те отвлечат. Мара искам аз.

Старицата продължи:

— Ако ми дадеш много пари, ще отвлека Мара за тебе. Ти не си хитър, а моят ум е остър като борови иглички.

Омер размисли, сетне склони на цената, поискана от старицата, даде ѝ капаро и си тръгна заедно с другарите, а циганите, радостни от късмета си, заиграха халиандра под звуците на китарата, като подрипваха и удряха пети в задниците си и с една ръка се държаха за ухото, а с другата — за слабините.

На другия ден Омер не се мярна из селото. Прекара деня си в шев и везмо, седнал по турски. По улиците хората говореха за отмиката и мнозина укоряваха Омер, че е разтурил хорото. Банди, търговецът на свине, заяви, че ако му потрябвал шивач, занапред щял да бие половин ден път, но с Омер нямало да има вземане-даване. Старият и богат Тенсо, овдовявал на два пъти, излезе на улицата и се зарече, че Омер нямало да вземе дъщеря му. Тя вече не излизала от къщи и в случай на насилие бил решен да се отнесе до стражарите. Вечерта старият свещеник влезе в Тенсовия дом. Когато след час излезе, всеки, който го видя, потвърди, че изглеждал твърде разстроен, а заговорел ли го някой, му отвърщал с глас, хриплив от сподавени ридания.

След два дена, към два часа, селото беше почти опустяло, както винаги след пладне. Старият Тенсо страдаше от зъб в своята стая. В кухнята Мара наглеждаше на огъня безотказния цяр против зъбобол: смокини, варени в мляко. В този миг на вратата се потропа. Мара погледна през прозореца и видя някаква стара циганка, която викна:

— Фрайле, фрайле^[2]!

Мара слезе да отвори и старицата ѝ рече:

— Нямах ли нужда от услугите ми, хубавице?

— Откъде идеш? — запита Мара.

— От Бохемия, чудната страна, която трябва да прекосиш, но не и да се застояваш в нея, защото можеш да бъдеш омагьосан, обаян, урочасан.

— Какво умееш?

— Уча на игри и песни. Мога да правя най-завързани магии. Мога да гледам на ръка, на карти. Мога да правя прически, да премахвам косми и дори да възвърна девствеността на кърмачка.

Мара протегна лявата си ръка и каза:

— Виж!

Старата я разгледа и отвърна:

— Скоро ще се омъжиш.

Мара ѝ даде една пара и рече:

— Върви си, старо! Да играя и да пея, мога. Никой още не е разтварял краката ми. Реша се сама и не искам да си махам космите.

Старата се изсмя:

— Поврага! Обезкосмявала съм красиви мюсюлманки в Херцеговина, а също така и християнки. Все повече се харесва чистата кожа, дъще, и снопчетата растителност по скришните места на гладко тяло отблъскват не един мъж, дори и сред християните.

Мара тропна с крак и викна:

— Махай се!

Ала старицата вдигна ръка, дръпна изневиделица косите на Мара и плитките ѝ се свлякоха.

— Виждаш ли, хубавице, че не умееш да се вчесваш. Ще те среща без пари. Обърни се.

Засрамена от избухливостта си, Мара покорно се остави в ръцете ѝ. Старицата извади ножица, но в този миг жилава ръка я сграбчи за гърлото. Бабата извика и изпусна ножицата, която издрънча върху плочника. Мара се обърна и с един поглед обхвана ножиците, отворени на земята, и свещеника, стиснал циганката за гушата. Омер, комуто старицата бе обещала да задържи Мара на портата, за да може той да я грабне, идеше тичешком. Когато го забеляза, Мара изписка, блъсна вратата и дръпна резето. Омер се спря отчаян и прошепна:

— Късно идвам!

В този миг стадо прасета излезе иззад ъгъла, Късокраките и дребнооки животни ровеха със зурли, грухтяха и се валяха в калта, сумтяха и квичаха. Подир мръсно розовото пъпleshо стадо идеше Банди, размахал тояга, с която подкарваше прасетата, като се кълчеше и си подсвиркуваше. Виждайки Омер, Банди заканително вдигна тоягата си към шивача. Ала свещеникът му извика:

— Ей, Банди, остави Омер, аз ще му видя сметката. Я по-добре се оправи с тая баба, дето искаше да открадне косите на Мара.

Свещеникът пристъпи към Омер, хвана го за ухото и го повлече след себе си. Старицата тичаше в обратната посока, прасетата я сподиряха отблизо, ситнеха забързано, подрипваха и въртяха завитите си опашчици. С няколко скока Банди я настигна и ѝ дръпна хубав пердах, но с това не забави много бягството на циганката. Тичайки, тя надаваше писъци, сипеше клетви и бълваше гнусни ругатни...

Свещеникът отведе Омер за ухото чак до презвитерския дом. Там най-сетне го пусна и заговори:

— Омер, ти срамиш селото. Искаш да грабнеш мома, която не те иска. Лошо е да подлъжеш девойка, синко!

Омер възрази:

— Не искам да я подлъжа, искам да се ожения за нея. Какво, като не ме иска? Нима мъжът трябва да зачита волята на жените, които плачат, когато си искат, и се смеят, когато могат?

Свещеникът го изслуша, разнежен.

— Това е друго. Омер, чедо мое, значи, намеренията ти са чисти... Искал ли си я от баща ѝ?

— Да! — извика Омер. — Тенсо се зарече, че щерка му няма да бъде моя. Но аз искам да се ожения за Мара. Така или иначе, вие всичко знаете. Вчера сте седели повече от час у тях.

— Да! — отвърна свещеникът. — Знам за случилото се. Ала и аз като Тенсо си помислих, че като не можеш да вземеш Мара за жена, искаш да я откраднеш, за да я обезчестиш и изоставиш.

— Нима старият Тенсо дотолкова не тачи обичаите ни — каза мрачно Омер, — та да ми откаже дъщеря си, ако отмиката бе успяла и бях грабнал Мара от хорото?

— Уви! — рече печално свещеникът. — Уви! Но ти, Омер, нима дотолкова не тачиш народните веселия, та отиваш да разтурваш хорото, нашия национален танц, и да викаш „Отмика!“, докато то се вие?

— Мислех, че за свещениците танците са грях.

— Как така?... Наистина, някои вярват, че танците са дело на сатаната. Аз обаче споделям мнението на отец Спангенберг, който през 1547 година е проповядвал, че танците са хубаво нещо, тъй като на сватбата в Кана Галилейска се е танцувало и даже Исус може би е танцувал тогава. Но какво стори ти, Омер! Какво бе намислил, след като не успя с отвличането от колото! Аз всичко отгатнах. Наговорил си се с дяволско изчадие, безчестно същество, обладано от демони, с циганка — крадла на коси.

— Дано дяволът преспи с нея! — каза Омер. — Тя ме тласна към подлост. Ала как сега Мара да стане моя? Тя вече няма да излиза, освен с придружител, за да ходи на служба в черквата. Казват, че старият Тенсо искал да се мести в града. Принуден съм да прибегна към хитрост.

Свещеникът размисли:

— Не, не можем да разчитаме на стария Тенсо. Мара иска да се задоми в града. Клети Омер, откажи се от отмиката, разлюби Мара. Ожени се за друга.

— Никога! Мара искам!

В този миг минаха деца и дойдоха да целунат ръка на свещеника. Когато си тръгнаха, той се усмихна:

— Омер! Мястото на Мара в черквата е вдясно от вратичката.

Омер трепна:

— Ама... нали е грях... отвличане в черквата... по време на служба...

— На твоє място бих сторил този грях, Омер. Бъди юнак, но поискай прошка от бога преди и след това. Ще ти дам опрощение, когато дойдеш на изповед.

Омер сякаш се колебаеше:

— Ами... стражарите...

— Бъди юнак, Омер, небето няма да те изостави. Аз те благославям.

Той го благослови усмихнат и изчезна зад портата на презвитерския дом. Омер за миг се взря в земята, почеса се по главата, широко се прекръсти и се върна в шивачницата си. Мръкваше се. Той запали лампата по-рано от обикновено. Извади разни топове плат и скрои две дрехи — една мъжка и една женска. Сетне, преди да седне по турски и да почне да шие, се прекръсти и прошепна:

— Отче наш, който си на небесата, да дойде твоето царство и отмиката да успее...

Следващата неделя бе хубав безоблачен ден. На площада пред черквата се бе разположил един от онези люде, които обикалят с грамофони по селата. За да даде сам пример, той бе поставил в ушите си две от фуниите на уреда и подканваше минувачите да сторят същото срещу десет крайцера. Децата го бяха наобиколили и го гледаха. Скупчените по-далече мъже говореха за снощната игра на кегли. Няколко жени бърбеха и плетяха. Една от тях, стара и беззъба, наричана Унгарската корона, защото бе приведена като кръста над короната, изобразена на унгарските монети, заяви:

— Да знаете, че Омер ще вземе Мара! Когато един мъж zalюби жена, нищо не може да се направи — ще бъде негова и ще трябва да го обикне.

В този миг камбаната удари за служба и на площада се появи Мара подръка със стария Тенсо. До тях крачеха Банди, свинарят, горд и достолепен, и левентът, който на поляната се бе опълчил срещу Омер. Те влязоха в черквата, която скоро се изпълни с всички жители на селото, празнично нагиздени. Според обичая мъжете застанаха от едната страна, а жените — от другата. Омер също бе дошъл със своите другари. Мара го зърна в дъното на черквата и отбеляза, че е богато облечен. После го видя да излиза с приятелите си. Богослужението започна.

Докато се четеше Евангелието, всички станаха на крака. Изведнъж вратичката, до която бе застанала Мара, се отвори и се появи Омер, който грабна девойката, вдигна я на ръце и мигом избяга. Жените се разпищяха и се втурнаха към мъжете, откъдето се разнасяха

гръмки ругатни. Старият Тенсо и неколцина момци, сред които Банди, се втурнаха към изхода, за да догонят похитителите. Ала старият свещеник се обърна към тях и извика от олтара:

— Спрете, безбожници! Спрете!

При гласа на своя духовен пастир мъжете спряха изумени. Само старият Тенсо излезе. Свещеникът продължи:

— Как така? Нима вие, безбожници такива, ще пропуснете църковната служба, защото някакъв момък отвлича мома, за която иска да се жени?

Разнесе се шепот. Свещеникът продължи по-гръмко:

— Нима отмиката не е наш древен обичай?

Тогава се чуха одобрителни възгласи и всички се върнаха по местата си, докато старият свещеник им думаше:

— Как ще спасите душите си — като преследвате отмикарите или като присъствате на богослужението? Омер и приятелите му ще пропуснат службата, това засяга техните души. Но нима искате вие духовният ви пастир да довърши църковния обред само пред жени? Грешници, сатаната е открил тази нова хитрост, за да ви въведе в смъртен грях! Днес няма да държа друга проповед. Уповавайте се богу и се разкайте. Дано той ви прости.

— Амин — додаде с пресеклив глас старата Унгарска корона.

Свещеникът се обърна и сред поучително мълчание продължи четенето на Евангелието. Старият Тенсо скоро се върна, като се вайкаше. Жените посрещнаха завръщането му с приглушен смях.

След службата на площада отново се образуваха групички. Старата Унгарска корона се застъпваше за Омер и казваше, че отмиката решава въпроса и че старият Тенсо ще трябва да се примири. Момите разправяха, че Омер е юнак. Момците му завиждаха, отбелязвайки, че Мара е много хубава мома. Банди и други младежи бяха тръгнали да издирят свърталището на отмикарите.

След края на службата старият Тенсо се отправи към дарохранителницата. Свещеникът сваляше църковните си одежди. Засмя се, като видя Тенсо да влиза. С хитро изражение селянинът му рече:

— Вие, нашият пастир, сте навели Омер на тази мисъл. Знам си аз. Със стари схващания сте вие. Ала схващанията, на които аз съм привърженик, се ползват от закрилата на стражарите и Мара ще се върне при мен жива или мъртва.

Свещеникът се усмихна:

— Не си прав, Тенсо. Ти сам си взел чрез отмика първата си жена, с която ще бъдеш на небето — ако отидеш там.

— Бог да я прости — прекъсна го Тенсо. — Зле съм сторил.

— Добре тогава — отвърна свещеникът, — но ти знаеш, че една мома не остава недокосната, когато е във властта на млад момък. Какво ще правиш, ако дъщеря ти забременее? Никой няма да поиска да се ожени за нея — това също е градско схващане. Ами детето, което ще се роди, какво ще правиш с него? Пък и Мара не мрази Омер, както тя твърди. Напротив, каза ми, че го харесвала, но предпочитала да се задоми в града и да стане госпожа. Утре Мара ще бъде луда по Омер. Не ще откаже да се омъжи за него. Ти си богат, ожени младите, а после им уреди някоя хубава търговийка в града. Така Мара ще може да стане госпожа и желанията ѝ ще бъдат преизпълнени. Но заради спасението на душата си, помни своята собствена младост. Тачи отмиката — свещената кражба на нашия народ.

Старият Тенсо се подвоуми, покашля се и накрая се разхлипа, като се вайкаше несвързано:

— Ах, да... отмиката... отмиката... Първата ми жена, моята Ниера... Майката на Мара... Моята Ниера, която ще ми бъде другарка на небето... дай боже. Да, трябва да се вземат... хубава сватба ще бъде...

И свещеникът изпроводи Тенсо до черковните двери с думите:

— Да, хубава сватба ще бъде! Премениите са вече готови. А после ще бъдеш щастлив, стари Тенсо, че си оженил дъщеря си за човек от твоето тесто. По-късно ще можеш кротко да заспиш в мир с бога, а внуците ти — и те от твоето тесто — ще идват да се молят на гроба ти, засаден с розмарин.

На мегдана бяха дошли циганите и дрънкаха на китара. Момите и момците извиха хоро и старата Унгарска корона заигра с тях.

Пееха:

*Трябва да се вземат, трябва да се вземат
защото след отмика момата е трудна.
Трябва да се вземат, Тенсо, или да я убиеш...*

Старият Тенсо погледа хорото, сетне и той взе, та се хвана на него. Подрусуваше игриво задник и припяваше:

Трябва да се вземат...

[1] Пет (гр.). — Б.пр. ↑

[2] Госпожице (изопачен немски). — Б.пр. ↑

РОЗАТА НА ХИЛДЕСХАЙМ ИЛИ СЪКРОВИЩАТА НА ТРИМАТА ВЛЪХВИ

Имало към края на миналия век в Хилдесхайм, близо до Хановер, една девойка на име Илзе. Светлорусите ѝ коси били със златисти отблясъци и напомняли лунна светлина. Гъвкавата ѝ снага била източена и стройна. Била белолика, приветлива и засмяна, с очарователна трапчинка на пухкавата брадичка и със сиви очи, които, макар и не изключително красиви, подхождали на овала ѝ и неспирно трепкали като птичета. Несравнимо било изящството ѝ. Както повечето немкини, тя била не особено добра домакиня и шиела много лошо. Когато привършела къщната работа, сядала на пианото и пеела досущ като сирена или пък четяла и тогава приличала на поетеса.

Когато говорела, немският, наричан още „език на конете“, звучал по-нежно от италианския, който минава за език на дамите. А тъй като произношението ѝ било хановерско, при което „с“ никога не излиза като „ш“, говорът ѝ притежавал същинско обаяние.

Баща ѝ някога ходил в Америка и там се оженил за англичанка, а после, подир години, се завърнал в родната страна, за да се засели в бащината къща.

Хилдесхайм е едно от най-хубавите градчета на света. С цветно боядисаните си къщи, странни по форма и с несъразмерно високи покриви, то сякаш е излязло от някоя приказка. Кой пътешественик би могъл да забрави гледката на площада пред кметството, чиято живописност е сякаш готова обстановка за поетични изживявания?

Както почти всички къщи в Хилдесхайм, домът на родителите на Илзе бил много висок. Покривът, почти отвесен, надхвърлял по размер цялата фасада. Прозорците без капаци се отваряли навън. Те били многобройни, с малки разстояния помежду си. По вратите и гредите имало дърворезби на благочестиви или разкривени лица, с разяснения в старинни немски стихове или с латински надписи. Виждали се Трите християнски добродетели^[1] и Четирите основни добродетели^[2], смъртните грехове, четиримата евангелисти, апостолите, свети

Мартин, който дава ризата си на просяка, света Екатерина със своя чекрък, щъркели, гербове. Всичко било оцветено в синьо, червено, зелено и жълто. Етажите се издавали един над друг, така че къщата приличала на обърната стълба. Била пъстроцветна и забавна.

Илзе дошла съвсем малка в този дом и израснала в него. Щом навършила осемнадесет години, славата на хубостта ѝ се разнесла до Хановер, а оттам — до Берлин. Всички, които идвали да разгледат красивото градче Хилдесхайм, хилядолетния му розов храст и съкровищата на катедралата, не пропускали да се отбият при девойката, наричана Розата на Хилдесхайм, и да ѝ се полюбуват. Много пъти я искали за жена, но тя със сведени очи неизменно отвръщала на баща си, изтъкващ качествата на последния жених, че иска още да си остане мома, за да се порадва на младостта. Бащата казвал:

— Грешиш, но постъпи както желаш.

И женихът бивал забравен.

Когато Илзе се завръщала от разходка, всички издялани по къщата глави ѝ се усмихвали за добре дошла. Греховете викали в хор:

— Виж ни, Илзе. Ние наистина представяме седемте смъртни гряха. Но тези, които са ни изваяли и изписали, сами не са носили в сърцата си достатъчно зло, за да бъдем действително пагубни. Виж ни. Ние сме седем прегрешения, седем дреболии. Не се опитваме да те изкушим. Напротив. Ние сме тъй грозни!

Християнските и мирските добродетели, уловени ръка за ръка като на хорце, пеели:

— Ринги, ринги, рае. Ние седемте представляваме твоята добродетел. Погледни ни, усмихни ни се. Никоя от нас не е красива като теб. Ринги, ринги, рае.

Ала Илзе имала братовчед, който учел в Хайделберг. Наричал се Егон. Бил висок, рус, широкоплещест и вечно замечтан. Младите се видели в Дрезден през ваканцията и се обикнали. Признали си любовта пред картината на Рафаел, възхитителната Сикстинска мадона, чиято ангелска нежност в чертите напомняла малко на Илзината.

Егон помолил за ръката на Илзе, но бащата, естествено, изискал от него богатство и обществено положение. И след завръщането си в Хайделберг, през свободното си от учение и дуели в Хиршгасе време, момъкът се упътвал към замъка по Алеята на философите и умувал по какъв начин да се сдобие с богатството, необходимо, за да спечели ръката на братовчедка си.

Една неделя, през януари, бил на проповед и пасторът говорил за източните мъдреци, навестили Исус в яслата. Той цитирал откъса от Евангелието на Матея, където нищо не се споменава за броя и сана на благочестивите хора, дарили Исус със злато, ливан и смирна.

През следващите дни Егон неволно мислил за тези източни мъдреци и при все че бил протестант, си ги представял като в католическата легенда увенчани с корони и трима на брой — Гаспар, Мелхиор и Балтазар. Тримата влъхви — негърът по средата — се изреждали пред очите му. Въобразявал си как и тримата носят злато. След няколко дена вече ги виждал само в образа и одеждите на алхимици и спиритисти, способни да превърнат в злато всичко, до което се докоснат.

Цялата тази фантасмагория се зародила у него само защото го привличало златото, което щяло да му позволи да се ожени за братовчедка си. Изгубил охота за ядене и пиене, сякаш подобно на цар Мидас за храна му служели само кюлчетата злато, уж добивани от астролозите, с чиито кости се гордее Кьолнската катедрала.

Егон се разровил из библиотеките и изчел всички писания, в които се споменава за тримата влъхви: достопочтеният Беда^[3], древните легенди и всички съвременни автори оспорвали достоверността на евангелията. А после, го време на разходка, в главата му се въртели златокрили мисли:

— Каква ли безценна стойност има това съкровище от чисто злато! Никъде не пише, че съкровището е било раздадено, употребено, похарчено, откраднато или намерено...

Най-сетне една вечер признал пред себе си, че копнее за съкровището на тримата влъхви. Освен любовно щастие неговото откриване щяло да му донесе и неоспорима слава.

Странното му поведение скоро озадачило професорите и студентите от Хайделберг. Странични хора не се колебаели да казват, че е луд. Другарите му го защитавали, така че той станал причина за безкрайна поредица от дуели, за които още се говори по бреговете на Некар. По-късно за него плъзнали забавни истории. Някакъв студент го проследил при една от разходките из полето. Той разказал, че Егон се приближил до някакъв вол и го заговорил:

— Търся херувим. Чувствителен съм към всякакви аналогии. Намирам вол. Всъщност херувимите са крилати волове. Но ти, воле хубав, дето си пасеш, кажи ми... Възможно ли е добродушието ти да крие частица от познанието на тези твари, които принадлежат към една от най-благородните небесни прослойки? Кажи ми, нима коледната традиция не се е запазила и в твоята раса? Нямах ли честта някой член на рода ти да е сгрял с дъха си младенеца в яслата? В такъв случай, благородно животно, сътворено по подобие на херувимите, може би знаеш къде е златото на влхвите? Търся това съкровище, което ще ми донесе свещено богатство. О, воле, единствена моя надежда, отговори! Разпитах магаретата, но те са просто животни, а не образ на нещо небесно. Уви! Тези работливи твари знаят един-единствен отговор: гърленото немско потвърждение.

Било тъмна привечер. В далечните къщи се палели лампи. Селата просветвали околоръст. Волът бавно извил глава и измучал.

В Хилдесхайм доверчивата Илзе получавала от братовчед си възторжени любовни писма. И тя, и родителите ѝ предполагали, че Егон е на път да забогатее.

Дошла зимата, навалял сняг, наглед мек като лебедов пух. Той покрил дори човечетата, изваяни по къщите, и те сякаш треперели. Дошла Коледа с окичените елхи, край които се пеело:

*Коледната елха е най-хубавото дърво
на земята.*

*Как красиво цъфтиш, чудотворна елха,
щом грейне цветът ти,*

*щом грейне цветът ти.
Да, грее той!*

Една мразовита сутрин, когато шейните се плъзгали из градчето, пристигнало писмо с клеймо от Дрезден, където живеели родителите на Егон. Бащата на Илзе не намерил очилата си, та затова тя прочела писмото на глас. Посланието било печално и кратко. Бащата на Егон пишел, че синът му полудял от любов. Разказвал историята за съкровищата на влъхвите, което синът му желал на всяка цена, а след това и за изстъпленията, станали причина за затварянето му в лудница, и още как непрестанно повтарял името на братовчедка си.

След това писмо Илзе бързо заляняла. Бузите ѝ хлътнали, устните ѝ побледнели, очите ѝ заблестели по-ярко. Изоставила всякаква домакинска работа и ръкоделие. Прекарвала цялото си време на пианото или унесена в мисли. А после, към средата на февруари, се залежала.

По същото време една новина развълнувала всички жители на Хилдесхайм. Хилядолетният розов храст, чудотворен свидетел на основаването на града, загивал от студ и старост. Зад катедралата, между зидовете на гробището, където той се виел, дългогодишните му клонки съхнели. Градският съвет потърсил помощта на най-умели градинари. Всички те се признали за безсилни да го съживят. Най-сетне от Хановер дошъл един, който се заел с лечението му. Прибягнал до най-изкусни способности на изкуството си. И една сутрин, в началото на март, в Хилдесхайм настъпила голяма радост. Всички се обръщали един към друг с поздравления:

— Розата се възроди. Градинарят от Хановер ѝ възвърна живота с помощта на вещо впръскана волска кръв.

Същата сутрин родителите на Илзе оплаквали дъщеря си, умряла от любов. Когато изнасяли обвития в бяло платно ковчег, издяланите и оцветени човечета, посипани със сняг, които треперели върху фасадата на старата къща, сякаш изхлипали:

— Ринги, ринги, рае. Сбогом завинаги, Илзе. Сбогом от добродетелните грехове и от добродетелите, не тъй красиви като теб. Сбогом завинаги.

Един полк вървял пред погребалното шествие. Барабанчиците и тръбачите свирели лека и печална музика. Жените казвали с поклон:

— Легендарният розов храст се възроди, ала погребват Розата на Хилдесхайм.

[1] Добродетелите, чийто обект е самият бог и които са най-важни за спасението на душата. Те са вярата, надеждата и любовта (теол.). — Б.пр. ↑

[2] Смелост, справедливост, предпазливост и въздържание (теол.). — Б.пр. ↑

[3] Английски монах, живял през XVI в., автор на редица произведения и по-специално различни коментари върху Свещеното писание. — Б.пр. ↑

ПОКЛОННИЦИТЕ ОТ ПИЕМОНТ

От всички пътища се стичаха поклонници. Пристигаха задъхани, защото бяха изкачвали стръмните склонове на Трините-Виктор. От Пей идеха селянки и носеха върху възглавнички, поставени на главата, пълни кошници с яйца. Вървяха съвсем изправени и едва-едва помръдваха глави, за да следват полюшването на товара и да го крепят. Така ръцете им оставаха свободни и те плетяха. Голобрад селянин носеше сандъче с пексимет, поръсен с анасонова захар. Пътем бе продал част от стоката си и мъчително крачеше, пушейки лула. Богати селянки бяха възседнали мулета, които потропваха бодро. Девойки вървяха под ръка и прехвърляха молитвени броеници. На главите си бяха наложили обичайните за жените от областта край Ница сламени шапки, каквито са носели и гъркините в древността, ако се съди по статуетките от Танагра. Някои бяха откъснали маслинен клонки и си вееха с тях. Други вървяха след мулетата си, като ги държаха за опашката. Натоварили бяха животните с дарове за монасите: кошници със смокини, бъчонки зехтин, агнешка кървавица.

Групи от елегантни поклонници, госпожици в леки копринени рокли, компании от англичани пристигаха от Монако. Имаше и издокарани крупчета, и момичета от Монако, предвзети и пъстроцветно нагиздени. Хората, водени просто от любопитство, първо се отправяха към някоя от странноприемниците срещу манастира „Света Богородица на Лаге“, за да се освежат и поръчат обяд. Искрените поклонници тутакси отиваха в манастира. Слугите от странноприемниците отвеждаха мулетата в обора. Поклонниците и поклонничките влизаха в светата обител и се сливаха с тълпата на дошлите преди тях, които от зори бавно обикаляха и нареждаха молитви, загледани в безбройните картини с оброци и благодарствени слова, окачени из манастира.

Галерия загадъчна и богата единствено с творби на неизвестни майстори бе манастирът на Лаге.

Възторжената и старателна недодяланост на примитивното изкуство, която цари тук, има с какво да трогне дори невярващите. Намират се картини от всякакви жанрове, портретът единствен няма място тук. Всички дарове са изложени за вечни времена. Достатъчно е живописната рисунка да ознаменува някое чудо, станало благодарение на намесата на светата Богородица от Лаге.

Всевъзможни премеждия, съдбоносни болести и дълбоки страдания, всички човешки злочестини са изрисувани простодушно, набожно, чистосърдечно...

Бурно море подмята жалка черупка, останала без мачта, а в нея е коленичил човек, по-голям от самата лодка. Всичко изглежда загубено, но Девата на Лаге бди сред ярък ореол в крайчеца на картината. Благочестивият е бил спасен. Надпис на италиански свидетелства за това. Било през 1811...

... Карета, понесена от непокорни коне, се търкаля към пропаст. Пътниците ще загинат, ще се пребият в скалите. Мария бди в крайчеца на картината сред лъчист ореол. Тя изпречила храсти по урвите на пропастта. Пътниците се вкопчили в тях и по-късно окачили тази картина в манастира на Лаге като знак на благодарност. Било през 1830...

И все така: през 1850, през 1860, всяка година, всеки месец, едва ли не всеки ден слепци са проглеждали, неми са проговаряли, туберкулозни са се връщали към живота благодарение на Богородицата от Лаге, която кротко се усмихва сред жълт ореол в крайчеца на картините...

Към десет часа се разнесоха италиански песни. Пристигаха поклонниците от Пиемонт, изнурени, ала сърцати и пламенни. Босите им нозе бяха потънали в прах. Очите светеха на мършавите им, решителни лица. Жените бяха привързали към главите си смокинови листа, за да се предпазят от юлското слънце. Някои от тях отхапваха от късове качамак, по които кацаха рояците мухи, разлетели се под стъпките им. Болни от кел деца гризяха откъснати по пътя рожкови. Пиемонтците пристигаха на плътни и безкрайни върволици. Бяха

сиромаси, затова идеха пешком от затънтения си край. Всички те, и мъже, и жени, носеха над дрехите си кафявия стихар на Кармелитския орден. Един момък, който от кел бе оплешивял като Цезар, стискаше между зъбите си дръмбой, придържаше го с лявата си ръка, а с дясната почукваше пластинката на инструмента си, за да съпровожда религиозния химн.

Здравите поред носеха болните. Някакъв старец вървеше, превит под тежестта на младеж, чиито два крака бяха отрязани при нещастен случай. Изглеждаше очевидно, че колкото и да е могъща, Мария не ще му възвърне краката. Но нима това има значение за набожния? Вярата е слъпа.

Девойка, неповторима по хубост, макар и с лице, осеяно от лунички, лежеше на носилка, която мъкнеха майка ѝ и брат ѝ.

Сакати с патерици подскачаха насам-натам.

При вида на манастира и при звъна на камбаните, които монасите в този миг заудряха, пиемонтците почувстваха как смелостта им се възражда. Песните им станаха по-пламенни. Молитвите им се заиздигаха още по-горещи към светата Дева, чието име те неспирно повтаряха като при молебен:

— Санта Мария...

Очите им се впериха в небето, сякаш с надеждата да видят там горе, вляво или вдясно, както в крайчеца на дарените картини, Девата на Лаге в лъчист ореол. Ала южното небе си оставаше неизменно чисто.

Пред черквата някакъв мъж нададе жален вик и се свлече, бълвайки обилна кръв.

В манастира една жена се тръшна в покъртителен пристъп на епилепсия.

Поклонниците пееха. Десет пъти обиколиха манастира. Когато настъпи часът на тържествената литургия, те влязоха в черквата, искряща от злато и пламъчета на свещи. Сладостно вдъхваха мириса на тамян и восък. Набожно се удивяваха от варакосаните галерии, от витите колони, от целия фалшив разкош на езуитския стил.

Едно дете, носено на ръце от майка си, пицеше и протягаше длани към ладийките, патериците, златните и сребърни сърца, окачени по стените на кораба и абсидата. Детето мислеше за играчки тези свидетелства за дадени оброци. То изведнъж се развика: „Bambola!“,

размахвайки ръчички към Девата чудотворка, която се усмихваше от олтара, пристегната в корава кадифена рокля, отрупана със скъпоценни камъни. Детето плачеше и викаше „Vambola“, сиреч „кукла“, защото това представляват изумителните и достолепни кумири.

Абсидата се изпълни с монаси. Един от тях, облечен в свещенически одежди, се качи на олтара. Поклонниците и монасите дружно запяха. Гласовете им звучаха също като тези на поклонниците, дошли пешком от Пиемонт сутринта.

Имаше стари, прегърбени отшелници кармелити, които отговаряха с треперещи гласове, когато богослужителят казваше „Dominus vobiscum“^[1].

Имаше млади, които вероятно още не бяха положили окончателен обет.

Един от тях, снажен и як, с венец от тъмни, гъсти коси, опасващ бръснатото му теме, се обърна за миг към кораба на черквата, където девойката, довлечена на носилка, изведнъж се изправи и извика:

— Амедео! Амедео!

Сетне отново рухна изтощена. Майката и братът се засуетиха край нея, а поклонниците зашепнаха:

— Чудо! Чудо! Аполония, която от три години не се е изправяла на крака, сега стана.

В абсидата монахът потръпна и внезапно се извърна. Песните бяха замрели. Бе мигът на освещаване на просфората и всички, които можеха, бяха коленичили. В тишината ясно се чуваше как момъкът с отрязани нозе се моли да стане чудо. Младежкият му глас трептеше в пламенни слова. Пиемонтските думи звучаха гордо, ясно и отчетливо:

— Моля те, света Богородице! Изцери мен, бедния недъгав, мен — жалкия *saganido*^[2] (курешка)! Върни ми двата крака, за да мога да се прехранвам.

После гласът ставаше суров и повелителен.

— Чуваш ли ме? Чуваш ли ме? Изцери ме! И продължаваше с богохулен, несвързан ропот, сипейки клетви:

— Изцери ме! Сакраменто! Или ще ти разбия мутрата!

В този миг звънна камбанка и челата се сведоха, докато свещеникът издигаше просфората. Сакатият продължаваше молитвите си, преплетени с богохулства. Камбанката се обади за трети път. Тогава отново се чу вик:

— Амедео! Амедео!

Поклонниците рязко вдигнаха глави и видяха как Аполония се свлече обратно на носилката.

Пред олтара монахът се изправи, бутна вратичката и пристъпи към болната, която все така шептеше:

— Амедео! Амедео!

Той сурово я запитва на местното наречие:

— Какво искаш?

Тя отвърна:

— Basme... (Целуни ме...)

Монахът трепереше, сълзи избиха под ресниците му. Майката на Аполония боязливо го изгледа и каза, посочвайки дъщеря си:

— Болна е.

И натъртваше:

— Болна! Болна! Marota! Marota!

Изтощена, Аполония го гледаше и шептеше:

— Basme, Амедео! Откак си заминал, дните са черни като вълча паст.

Майката повтори края на изречението:

— ... Schir sme'n bucca a u luv.^[3]

Надвесен над болната, монахът леко я целуна и каза:

— Аполония...

А тя шепнеше:

— Амедео...

Майката рече:

— Амедео, все още можеш да напуснеш манастира. Върни се с нас. Без теб тя ще умре.

Той повтаряше:

— Аполония...

Сетне се изправи решително, прихвана монашеската си качулата дреха и я изхлузи през главата. Развърза шнура на кръста си, разкопча расото, съблече го и остана като прост piemontski работник по фланела и син кадифен панталон, препасан с червен вълнен пояс.

В дъното на черквата се чуваше приглушеният смях на момичетата от Монако и се различаваха думите „Piafu! Piafi!“, с които те наричат пиемонтците.

Детето, което искаше Девата за кукла, плачеше. Майка му го мъмреше на висок глас, защото не виждаше на вратлето му панделката с прикрепена към нея коралова ръка, свита в пестник, която пази децата от уроки.

Монахът гледаше поклонниците. Чувстваше се техен брат — бе облечен като тях и говореше на техния диалект. Всички прехласнато го съзерцаваха и шепнеха:

— Чудото... Ето го чудото...

Той направи знак на брата на Аполония. Двамата мъже се наведоха, за да вдигнат носилката.

Сакатият крещеше:

— Сакраменто! Изцери ме! Негодница! Кучка! Изцери ме или ще те заплюя в лицето!

Амедео високо изрече:

— Хайде, тръгвайте, връщаме се в Пиемонт. И нарамил носилката, той излезе, следван от тълпата поклонници, които викаха:

— Чудо!

Навън Аполония с блуждаещ поглед се надигна от носилката и задъхано изрече:

— Basme, Амедео!

Той положи носилката на земята и коленичи. Тя пое ръката му и падна безжизнена. Той обезумял я зацелува, мълвейки нежни слова. Някакъв лекар, дошъл на оброчището от любопитство, се приближи, прегледа клетата девойка и заяви:

— Край, мъртва е.

Амедео се изправи, смъртнобледен. Изглежда пиемонтците, които потресени мълчаха. Сетне вдигна пестник към наситено синьото небе и се провикна:

— Братя християни, зле е устроен светът!

И завинаги се върна в манастира...

Жените се кръстеха, мъжете повтаряха страдалческото възклицание на монаха и клатеха глави:

— Fradei cristiang, ir mund l'e mal fâa!

Майката пѣдеше мухите, които кацаха по очите и устата на мъртвата. Мулелата прѣхляха в обора. От гостилниците се чуваше тракане на съдове. В манастира все така пееха жалното молебствие, в което се повтаряше името на Девата:

— Санта Мария...

Пристигаха нови поклонници. Други си трѣгваха радостни, препасали броеници с големи като орех зърна. Надалеко, от бранището, се обаждаше кукувица и на равни промеждутѣци отронваше двойната си нота, спокойна и неизменна...

[1] Бог с вами (лат.). — Б.пр. ↑

[2] На пиемонтски диалект в оригинала. — Б.пр. ↑

[3] Посочените думи и изрази са на пиемонтски диалект в оригинала. — Б.пр. ↑

ДЖОВАНИ МОРОНИ

На Сергей Ястребцов и Едуар Фера

Днес във Франция, както впрочем и във всички страни, има толкова много чужденци, че не е безинтересно да се вникне в душевността на онези от тях, които, макар и родени другаде, са дошли тук достатъчно млади, за да се изградят като личности от величавата френска цивилизация. Те прокарват в своето второ отечество впечатленията си от детството — най-ярките в живота — и обогатяват духовното наследство на новата си родина, тъй както шоколадът и кафето са разширили областта на вкусовите усещания.

Навремето познавах един човек на име Джовани Морони — не особено начетена личност. Беше служител в кредитна банка. Италианец по произход, още като малък бе дошъл във Франция при някакъв свой чичо, бакалин в Монмартр. Джовани Морони беше тридесетинагодишен, набит, засмян и нерешителен. Бе забравил италианския. Приказките му обикновено не излизаха от рамките на плоската баналност. Един ден обаче го чух да говори за детските си години и разказът на този преселник ми се стори така поразителен и сочен, че се изкуших да го предам:

Майка ми се наричаше Атилия. Баща ми, Бепо Морони, правеше дървени играчки и ги преотстъпваше срещу няколко петака на големите магазини, където те се продаваха твърде скъпо. Той често се оплакваше от това. Имах всевъзможни играчки: кончета, палячовци, саби, кегли, марионетки, войници, колички. Всички бяха дървени и често вдигах с тях такъв шум и правех такава бъркотия, че майка ми отчаяно разперваше ръце и се провикваше:

— Света Богородице! Ах, Джованино, нехранимайко си още от кръщенето си! Докато свещеникът те ръсеше по челото със светена вода, ти взе, че се подмокри.

И добрата Атилия ме първеше по главата, а аз се опитвах да избягна ударите, като врецях и хлипах отчаяно.

Този период от детството в Рим ми е оставил съвсем ясни спомени. Най-отдавнашните са от тригодишната ми възраст.

Още се виждам как седя пред огнището с горящи дърва и наглеждам печенето на борова шишарка, а след това изчоплям от гнездата им ядките с обвивка, прилична на кост и също така твърда.

Помня как се празнуваше Богоявление. Радвах се, че имам нови играчки, и вярвах, че ги е донесла Бефана — феята, грозна и стара като Моргана^[1], ала блага към децата и с нежно сърце. Още ми сладни в устата от купищата захаросани портокалови корички и анасонови бонбони, които изяждах по празниците на влъхвите!

Въпреки студа денем оставах с баща си в бараката, предоставена му на пиаца Навона, където през тази празнична седмица имаше право да разпродава играчките. Бепо ме оставяше да търча от една барака в друга и когато вечер Атилия идваше да донесе гозба на мъжа си и да ме прибере да спя, дълго трябваше да ме търси и жално нареждаше, че може би са ме откраднали цигани.

Помня и изстреблението на хлебарките, което се повтаряше всеки месец. Неизвестно как, майка ми ги събираше в една стара бъчва и ме допускаше да присъствам на гибелта им. Тя изливаше вряла вода върху клетите животинки, а аз прехласнато гледах как те преди смъртта се щураха, стрелкаха се и се мятаха насам-натам.

Извън времето на Бефана майка ми често ме водеше със себе си на разходка, докато мъжът ѝ се трудеше вкъщи.

Тя бе все още млада, мургава хубавица. Стражарите засукваха мустак, когато минаваха край нея. Аз много я обичах най-вече защото носеше на ушите си големи и много тежки златни халки. В това отношение я поставях по-високо от баща си, чиито обеци представляваха просто мънички кръгчета, тънки като конец.

Когато излизахме, ходехме по черкви, на Пинчио и на Корсо, където гледахме как минават хубавите файтони. Зиме, преди да се приберем, майка ми купуваше вкусни топли кестени, а лете — резен диня, студен като едва подсладено ледено.

Често закъснявахме и тогава следвахме кавги, които понякога бяха страшни. Баща ми хвърляше майка на пода, влачеше я за косите. Ясно го виждам как тъпче разголената ѝ гръд, защото при схватката блузата ѝ се раздираше или разтваряше и гърдите щръкваха, дамгосани от подкованите токове.

Въпреки тези беди майка ми и баща ми живееха добре заедно.

Бях петгодишен, когато изпитах първата си голяма уплаха.

Един ден майка ми грижливо се издокара и ми облече най-хубавата рокличка. После излязохме. Майка ми купи букетче теменужки. Стигнахме пред стара къща в съмнителен квартал. Изкачихме стълбата, чиито тесни и изтъркани каменни стъпала бяха станали хлъзгави от употреба. Някаква старица ни въведе в стая, обзаведена с два-три нови стола. После влезе един мъж. Беше мършав и твърде зле облечен; очите му странно горяха и клепачите без мигли бяха обърнати нагоре. Около очите се виждаше жива плът, червена и отблъскваща. Аз изплашено се хванах за полите на майка ми, но тя се хвърли на колене пред мъжа, който нещо заплашваше и заповядваше. Прималя ми и дойдох на себе си едва на улицата. Майка ми каза:

— Какъв си глупчо! От какво се уплаши?

А аз крещях:

— Ще кажа на татко, ще кажа на татко!

Тя ме успокои и утеши, като ми купи малко тамариндово сладко, което много обичах.

При друг случай майка ми страдаше от зъбобол. Вечерта много се мъчеше, а баща ми я закачаше и се шегуваше, казвайки:

— Любов ти трябва на тебе.

Същата вечер ме сложиха да си легна по-рано от обикновено. На другия ден болката продължаваше. Наложих се майка ми да отиде при монасите капуцини.

Вратарят ни въведе в приемна, украсена с разпятие, религиозни картини, осветени маслинени и върбови клонки. Край масата няколко братя монаси подреждаха кошници с дребни салати, примесени с марулки, калдъръмчета, листа от репички, див анасон и латинки, които

членовете на ордена имаха обичай да продават в града. Един стар капуцин влезе и ме благослови, а майка му целуна ръка и се прекръсти. Тя седна, капуцинът обви в кърпа някакви клещи, застана зад пациентката и вкара инструмента в устата ѝ. Сетне хирургът го дръпна с усилие и с гримаса на лицето. Майка ми нададе вик и побягна с мен, вкопчен в полата ѝ. На манастирската порта се сети, че е забравила да вземе извадения зъб. Върна се в приемната и след благодарствени думи си го поиска. Монахът ни благослови, но каза, че извадените зъби били единственото възнаграждение, за което молел. Оттогава си мисля, че тези зъби вероятно се превръщат в реликви за поклонение и това е в реда на нещата.

Майка ми беше склонна към суеверия. Признавам, че и аз не ги пренебрегвам. Причината поражда следствие. Намирането на четирилистна детелина може би е знак за предстоящо щастие. Нищо невероятно няма тук. В Страсбург долитането на щъркелите предшества пролетта, възвестява идването ѝ и никой не би пожелал да се усъмни в това.

Веднъж през лятото бяха дали на майка ми адреса на някакъв монах, който гледал евтино на карти. Той живееше сам в запустял манастир и ни въведе в библиотеката, където подът бе затрупан от книги. Имаше също глобуси, музикални и астрономически инструменти. Монахът бе хубав момък с венец от черни гъсти коси; по расото му имаше петна от вино и мазнина, както и пръски мръсотия, втвърдени и засъхнали. Той посочи стол на майка ми, която седна и ме взе на коленете си. Сам той се настани в кресло от другата страна на маса, отрупана с какво ли не — полупразно, наплетено със слама шише и друго — все още пълно, — през чието гърло проблясваше като топаз зехтинът, заместващ корковата тапа; мастилница, мръсна чаша и колода кирливи карти. Врачуването отне половин час и цялото внимание на майка ми бе насочено натам, докато аз бях погълнат единствено от гадателя, чието расо се бе разтворило и отдолу се показваше голото му тяло. След като привърши с картите, той прояви дързостта да стане в този си вид, като животно, лишено от всякакъв свян, и да откаже петдесетте чентезими, предложени му от майка ми, която се правеше, че нищо не вижда.

Изглежда, че врачуването на този монах бе от значение за майка ми, тъй като тя отново го посети. Ала той навярно я плашеше, защото

за закрила винаги ме водеше със себе си.

Един път монахът ѝ даде торбичка с късче злато, парченце сребро, костича от мъртвец и магнит. Заръча на майка ми да не забравя всяка седмица да дава на магнита да яде малко среда от хляб, напоена с вино, а след това да не пропуска да изхвърля изпражненията му.

При друг случай монахът бе приготвил дървен триъгълник, по който бяха набодени свещички. Изреди на майка ми някакви заръки и вечерта, когато баща ми излезе да подиша чист въздух, тя запали свещичките и отнесе триъгълника в нужника, изричайки чудновати думи, които ме изплашиха. Когато го хвърли в трапа, оттам излезе гъст дим и ние побягнахме, еднакво уплашени и двамата.

Последния път, когато отидохме при монаха, той даде на майка ми парче огледало и каза:

— Това е късче от огледалото, в което се е съзерцавал Торлония, най-големият богаташ в Италия. Знайте, че когато човек се оглежда, става като този, комуто принадлежи огледалото. Например ако ви бях дал огледало на проститутка, щяхте да станете безсрамница като нея.

Очите му блестяха, пламенно вперени в майка ми, която извърна глава, поемайки огледалото.

... Тъй като от детството си насам не съм виждал Рим, оттам са ми останали само няколко смътни и разпокъсани спомени. Съжалявам, че за следващото приключение не мога да обрисувам точната обстановка на римския карнавал. Но аз си бях дете и носен на ръце от баща си, виждах само колесниците, от които се сипеха конфети, бонбони и цветя.

Една вечер по време на карнавала родителите ми, четирима приятели и аз седяхме на масата пред традиционната гозба — купа макарони в сос с пилешки дробчета, които трябваше да бъдат последвани от сладко блюдо — макарони със захар и канела.

Изведнъж на вратата силно се потропа и пиански гласове настояваха да им се отвори.

— Това са веселяци от карнавала — каза баща ми. — Искат да се пошегуват, да пият за наша сметка, да ни смаят, а после да отидат другаде, където ще постъпят по същия начин. Карнавал е, трябва да се забавляват.

Отиде да отвори: група маскирани хора нахълта в жилището. Четири души носеха един от другарите си. Един бе облечен като Арлекино, друга — като френска готвачка, двама — като Пулчинела. Костюмът на този, когото носеха, бе наполовина черен, наполовина червен, маската му бе брадата, аз се уплаших и се разплаках, докато маскираните пееха. Майка ми донесе три шишета вино — на масата нямаше, защото с макарони се пие само вода.

Когато виното дойде, един от „носачите“ се провикна:

— Ей, пияницо! Ей, сънливцецо! Ей, ти, дето си мъртвопиян! Ето вино. Дръж се сам на краката си.

Друг носач добави:

— Ах, омръзна ми, да го поставим на масата. Приятелят не може да изпие и кило вино, без да падне пиан, мъртвопиян...

Майка ми чевръсто бе раздигнала масата. Положиха на нея заспалия. После всички шумно отпиха.

— За твое здраве! — каза един от тях по адрес на спящия. — И занаят да носиш виното по-добре.

Друг лисна върху него пълна чаша, като се хилеше:

— Това ще те оправи, красавцецо.

После първият, който бе заговорил, отново поде с нетърпящ възражение тон:

— Е, идваш ли сега, или не? Много добре знам, че не си по-заспал от мен. Само се преструваш. Ела или си отиваме без теб. Повече не ми се ще да се трепя и да те нося. Ела! Стига шеги.

Но човекът не помръдваше. Тогава един от маскираните каза, докато другарите му отиваха към вратата:

— Не искаме никакъв си мързеливец да ни пречи. Днес е празник — по дяволите сънливците! Много си е добре върху масата. Скоро ще се събуди и сам ще намери пътя.

— Не сме във времето на херцог Борсо^[2]! — извика баща ми. — Я си вземете пияницата, шегобийци такива!

И се втурна след маскираните, които вече слизаха с песента:

Трибагрена е нашият флаг:

зелен — на надеждата цвят,
бял — за душа чиста е знак,
червен — ...

Баща ми скоро се върна и каза:

— Вече нищо не чуват. Пияни са. Хайде, Атилия, донеси вода, все някак ще го разбудим.

Ала един от приятелите на баща ми вече смъкваше маската от лицето на спящия. Ужасен вик се изтръгна тогава от гърдите на всички нас. Беше се показало лице на тъмнокос красавец с окървавени очни кухини. Баща ми се втурна и разтвори маскарадния костюм на човека. Откъм сърцето имаше две рани. Убийството навярно бе скорошно, защото кръвта още течеше и се бе просмукала през карнавалните одежди, но дотогава мислехме, че е вино или друга напитка.

На гърдите на убития бе забодена хартийка. Баща ми взе бележката и я прочете на глас:

„Биче те обичаше заради сините ти очи. Аз ги остъргах като мидени черупки.“

Майка ми бе отворила прозореца и викаше стражата. Скоро полицията и съседите надойдоха. Ала мен ме отнесоха и повече нищо не узнах за тази история.

По това време бях седемгодишен. Баща ми се опитваше да ме учи да чета. Аз обаче нямах вкус към уроците и предпочитах да играя самичък на мора^[3] — нещо, което е трудно, но възможно.

Когато не играех на мора, ми се случваше да отслужвам литургия. Някой стол се превръщаше в олтар, който украсявах със свещници, потири и оловни кадилници, донесени от феята Бефана. Понякога пък препусках на пръчка, завършваща с конска глава. И накрая, когато всички игри ми омръзнаха, се свивах в някой ъгъл с Малдино. Тази особа заемаше важно място в живота ми. Това бе палячо, боядисан в зелено, жълто, синьо и червено. Обичах го повече от всяка друга играчка, защото бях видял как го дяла родният ми баща.

Странното му раждане, което бях ръководил, както и нашарването му след това, всичко допринасяше той да представлява за

мен нещо като вълшебник, когото ми бе приятно да смятам за свой покровител. Не знам защо го бях нарекъл Малдино. Измислях имена на всички неща, които ми правеха впечатление. Веднъж видях на кухненската маса една риба. Дълго мислих за нея, назовавайки я с името Бионулор.

Един ден разговарях с Малдино и си въобразявах, че палячото ми отговаря, когато се позвъни. Беше празникът на свети Йосиф. Баща ми бе излязъл. Имаше имен ден и винаги го посвещавахе на пиянство. Майка ми отвори и въведе мършав, прошарен господин, който поиска да говори с баща ми.

— Бепо излезе — каза майка ми, — но аз съм жена му.

Господинът ѝ подаде плик ѝ рече:

— В такъв случай можете да се запознаете с това писмо.

Ала Атилия се разсмя, сведе очи и, изчервявайки се, отвърна:

— Не зная да чета.

В този миг баща ми се завърна. Беше леко пийнал и щом прочете писмото, връчено му от посетителя, изгледа жена си и ѝ заговори на ухо. Тя избухна в сълзи.

Сърцето на баща ми бе размекнато от почерпката, той се разплака заедно с майка ми, а при вида на сълзите им аз се разхлипах по-силно и от тях. Само непознатият оставаше студен като камък, но проявяваше уважение към чуждото отчаяние.

Когато сълзите ми пресъхнаха, аз заспах и се събудих във вагона на някакъв влак в движение. В купето видях само баща си. За щастие усетих в ръцете си вълшебника Малдино. Баща ми гледаше през прозореца. Аз сторих същото. Природни картини, прорязвани всеки миг от телеграфни стълбове, бягаха пред очите ми. Петолинията, очертани от телеграфните жици, се снижаваха, а после, за моя голяма изненада, внезапно се издигаха нагоре. С плътния си железен глас влакът напяваше мелодия, която ме унасяше: „Буру-бум-бум-бум-буру-бум-бум-бум“. Отново заспах и се събудих, когато влакът спря. Разтърках очи. Баща ми кротко каза:

— Гледай, Джованино.

Погледнах и отвъд гарата видях наклонена кула.

Беше Пиза. Останах очарован и вдигнах нависоко Малдино, за да види кулата, която бе на път да падне. Когато влакът отново потегли, хванах баща си за ръката и го запитах:

— Къде е мама?

— У дома — каза баща ми. — Ще ѝ пишеш, когато се научиш да пишеш, и ще се върнеш при нея, когато пораснеш.

— А тази вечер няма ли да я видя?

— Не — отвърна тъжно баща ми, — тази вечер няма да я видиш.

Разплаках се и го заудрях, като виках:

— Лош лъжец такъв!

Но той ме успокои с думите:

— Бъди послушен, Джованино. Тази вечер ще бъдем в Торино и ще те заведа на театър да видиш Джандуя^[4], който прилича на твоя любим палячо, само че е по-голям.

Погледнах нежно Малдино и при мисълта, че ще го видя в увеличен ръст, се утеших.

През нощта пристигнахме в Торино. Преспяхме в странноприемницата. Бях капнал от умора и все пак, докато баща ми ме събличаше, запитах:

— А Джандуя?

— Утре вечер — каза баща ми, подпъхвайки завивките, — тази вечер и той е изморен като теб.

За пръв път заспах, без да си кажа вечерната молитва.

На другия ден баща ми ме заведе да видя Джандуя. Дотогава не бях ходил на театър. По време на цялото представление бях на седмото небе и не изпуснах ни едно от движенията на многобройните марионетки в човешки ръст, лудуващи по сцената, макар че нищичко не разбрах от действието в пиесата, което, доколкото си спомням, отчасти май се развиваше на Изток. След края не можех да повярвам, че всичко е свършило. Баща ми каза:

— Куклите повече няма да дойдат.

— Къде отидоха? — запитах аз, проверявайки дали Малдино е още в скута ми.

Ала баща ми нищо не отвърна...

После отпътувах за Париж с чичо ми. Повече така и не видях родителите си, които умряха няколко години след заминаването ми.

Като привърши разказа си, Джовани Морони притихна умислен. Неведнъж след това се опитвах да проникна в спомените му и във

впечатленията от годините, последвали ранното му детство, но се оказа невъзможно да измъкна от него каквото и да е по този въпрос. Впрочем мисля, че и нямаше какво да каже...

[1] Фея от средновековните рицарски романи. — Б.пр. ↑

[2] Херцог на Модена през XV в., покровител на изкуствата и организатор на пищни празненства. — Б.пр. ↑

[3] Хазартна игра за двама души. — Б.пр. ↑

[4] Народна маска от Пиемонт. — Б.пр. ↑

КРАЛСКАТА ЛЮБОВНИЦА

На Жозеф Башес

Това се случи в Босолей, близо до границата с Монако, в онази част на Карние, наречена Тонкин, която почти изцяло е населена с пиемонтци.

Невидим палач обливаше следобеда в кървавочервено. Двама души, нарамили носилка, се къпеха в пот и пъшкаха. От време на време се обръщаха към отсечената глава на слънцето и го хулеха, почти замижали.

Хората и носилката се движеха мъчително, като бягащ от опасност скорпион. Когато спряха до схлупена и смрадлива съборетина, човекът отзад се наведе и отстрани изглеждаше сякаш скорпионът всеки миг ще се самоубие с опашката си. Носачът отметна завивката и откри окървавената глава на мъртвец.

През отворената врата на пълна с народ къща долиташе монотонен глас, който съобщаваше числата, изтеглени на лото. Приклекнало на прага, тринадесет-четиринадесетгодишно дрипаво момиче с къси, окапали от кел коси, неспирно си повтаряше с тананикане следните думи на вечно недохранено същество: „La polenta molla, la polenta molla...”^[1] Носачите потропаха на вратата и на единствения прозорец на къщурката, и подвигнаха:

— Чикина! Ей, Чикина!

Един разпасан работник тутакси изблъска пеещото момиче и излезе от къщата, огласяна сегиз-тогиз от числата, които се бяха паднали на лотото.

— Какво има?

Изтривайки чела, носачите отвърнаха:

— Скалата, под която слагаше взрив, се откъсна и той падна от сто метра височина на пътя, а тялото му се разрани от кактусите.

Вратата на съборетината се отвори и се появи Чикина, сиреч Франсоаз — спретната, препасала розова, колосана престилка с фестони.

Тя бе тъмнокоса, все още хубава и добре сложена. Усмиваше се престорено и се глезеше. Само кожата ѝ, суха и матова като царевична шума, издаваше, че наближава петдесетте. По шията и лицето ѝ се виеха сенките на годините. А очите ѝ, влажни като козината на видра, изплувала над водата, при острите тръпки на съжаленията и с края на надеждите понякога приемаха сините, студени отблясъци на стомана.

Буйните страсти на тази жена от народа не се изразяваха външно с никакво вълнение. Тя го знаеше и с движения на устните и очите, с драматични жестове се стараяше да покаже силата на онези чувства, на които по природа не се подчиняваше.

Държането ѝ бе достолепно, ала изучено.

Тя каза:

— Мъртъв е!

Скри лице в престилката със силен вик, но всичко в мъката ѝ изглеждаше престорено. После бързо смъкна престилката и се обърна към човека, застанал пред къщата:

— Днес е трето число, Костанцинг!... Той умря на трети! Заложил на три, Костанцинг, заложил на три!

Хората започваха да се трупат край носилката. Сред тях имаше хлапета, които говореха високо, с плътни мъжки гласове. Имаше девойчета с пеленачета на ръце. Имаше няколко работници, които се заиграха на мора край мъртвеца.

Един добре облечен господин спря до носилката.

Чикина го загледа, като се превземаше и хленчеше.

— Беше толкова добър, толкова добър! Ще му поръчам красив венец.

Носачите отново подхванаха носилката и я отнесоха в къщурката на Чикина. Смъртникът влезе, излегнат отпуснато като източен владетел. Положиха го в средата на единствената стая, където миришеше на тамян, на кисело и се носеше смрад от сухата моруна, която киснеше в пълен с вода гледжосан пръстен съд, поставен на пода. В дъното на стаята се намираше леглото, а над него молитвена броеница, провесена на стената под сплетени върбови клонки, ограждаше литография, представяща Виктор Емануил между Гарибалди и Кавур.

Добре облеченият господин се бе приближил. Той съчувствено оглеждаше жалката обстановка в дома на покойника. Чикина отново вдигна очи към него и превзето заговори.

— Гос'ине — каза тя, изопачавайки думата „господин“. — Той е мъртъв! Мъртъв е!... Нямам късмет... Но аз добре виждам, че любезен човек като вас не ме мисли за никаквица: нищетата, гос'ине, тя ме принуждава да живея сред нещастия и нещастници... Пък кой знае? Може би ще спечелим пари. Той умря на трети и Костанцинг заложи на това число на лото. Ами да, та и аз съм имала късмет... То като си хубава!... Нямаше по-хубава от мен в Пинерол.

Тя избухна в сълзи, споменавайки Пинерол, и с хлипане занарежда откъслечни и високопарни думи, в които „Il re galantuomo“^[2] — Виктор Емануил, италианското подобие на леконравния Анри IV^[3] — внезапно оживяваше с буйните си мустаци на прелъстител, с простонародните си вкусове и с фаворитките си за един ден.

— Виторио Емануеле!... Да, гос'ине. При едно пътуване до Пинерол. Той беше първият, кълна ви се... Получих четири „маренги“, да, гос'ине, четири златни монети... Беше толкова хубав и беше крал... Четири... маренги...

И „фаворитката“ плачеше, без повече да се сдържа, внезапно позволявайки на всичките си години да спаружват лицето ѝ. Възпоминанието бе призовало изживените от нея години и други — по-далечни — които още повече я състаряваха и извикваха в паметта спомена за любовните приключения на някогашните затворници в Пинерол. Старата, леконравна сянка на Лозен^[4] се връщаше, за да

ухажва тази жена, и заедно с интендант Фуке^[5] и Желязната маска образуваше внушително и многовековно обкръжение за мъртвия работник, комуто случайността бе отредила за спътница една кралска любовница.

Ала Костанцинг, изгубил парите си на лото, пропъди със завръщането си тези сенки. Той пристъпи със стиснати юмруци.

— Чикина е моя, така да знаете! Да не би, щом сте облечен като господин, да имате право да се бъркате, където не ви е работа... Изчезвайте и чао!

И той многократно повтори за сбогом твърдата пиемонтска дума: „Чао!... Чао!...“. Ала Чикина сложи ръце на кръста си:

— Кротко, Костанцинг, кротко... Нали не ревнуваш от тоя?

И сочеше литографията, изобразяваща Виктор Емануил.

— Или от тоя? — и посочи мъртвеца наред стаята. — Тогава няма защо да ревнуваш от гос'ина, който просто се интересува от мене. Правя, каквото си искам, чуваш ли, plandrone^[6]. Каквото си искам!... Била съм с крал, когато ми се е искало, със зидари, когато ми е харесвало, и с господа, когато ми е било приятно...

Ала Костанцинг беше „botcha“, сиреч черноработник, червенокос, як, едва двадесетгодишен и по-горд със своята Чикина, отколкото тя със съдбата си. Ревността бликна в него, тъй както бликва пяна от разбиваща се в скала вълна.

Той се хвърли върху любовницата си, която се спъна в носилката, преобърна я и падна върху мъртвеца.

Кралският съперник яростно затъпка фаворитката връз трупа, предизвикателно впери поглед в провесения на стената портрет на владетеля.

[1] Мамалига (ит.). — Б.пр. ↑

[2] Кралят благородник (ит.). — Б.пр. ↑

[3] Крал на Навара, а по-късно и на Франция, известен с любовните си похождения (1562–1610). — Б.пр. ↑

[4] Антонен Номпар дьо Комон, херцог дьо Лозен — офицер и царедворец на Луи XIV. Отначало бил любимец на краля, но по-късно

изпаднал в немилост и прекарал десет години като затворник в Пинерол. — Б.пр. ↑

[5] Никола Фуке — интендант на финансите при Луи XIV. Обвинен в злоупотреба, осъден и умрял в затвора на Пинерол. — Б.пр.

↑

[6] Лентяй (пиемонтски диалект). — Б.пр. ↑

ИЗГУБЕНАТА СЯНКА

На госпожица Съогре

Това се случи преди повече от десет години и все пак явно не е отминало, след като щом пожелае, виждам отново нещата и хората от онова време. Чувствам ги осезателно, чувам звуци и гласове. Тези спомени ми досаждат като мухи, които пъдиш, а те веднага кацат отново по лицето или ръцете.

Когато Луиз Анслет умря, аз вече не я обичах. От година чувствата ѝ се плъзгаха по мен като дъждовна вода по мушама. Разлюбването, което не исках да покажа, ненадейно проблясваше пред приятелите като словесна светкавица и бях сигурен, че моите душевни тревоги им предоставят тема за разговори, които отгатвах, без да съм ги чул, тъй както, без да го виждаш, си представяш трупа на девойка, минавайки пред портата с бял креп на дом, в който жалеят.

След това ми казаха. Почти месец преди смъртта на Луиз съм говорел, че щяла да умре, че ѝ оставали само три седмици, само петнадесет дена, че щяла да умре идущата сряда, че щяла да умре на другия ден. Мислели, че се шегувам, тъй като Луиз бе здрава, изпълнена с младост и жизнерадост.

Ала касапинът може да каже кога една юница ще падне под ножа. Моята омраза бе веща, добре ми беше известен денят на Луизината смърт и тя умря на посочената от мен дата.

Умря внезапно и смъртта ѝ не бе загадка за лекарите. Ала не можах да попреча на приятелите си да ме заподозрат в убийство. Въпросите им ме оплитаха като съскащи змии, които не съумявах да укротя.

О, някогашни терзания, вие още сте в мен...

Месец преди смъртта на Луиз бяхме излезли заедно. Беше събота. Мълчаливо се скитахме из квартал Маре и помня, че гледах нашите сенки, които ни предшестваха и се преплитаха.

На улица Фран-Буржоа спряхме пред магазинче, където пишеше: „Стоки от зложна къща“. На витрината се виждаха наредени всевъзможни предмети. Целият свят и всички епохи бяха доставчици на магазина, където накити, рокли, картини, бронзови украшения, дребни предмети и книги съседстваха както мъртъвците на гробищата. Меланхолично разчитах жалкото изложение по гражданска история, съставено от тези вежди, когато Луиз ме замоли да ѝ купя някакъв накит, който ѝ харесвал. Отваряйки остъклената врата, прочетох името, изписано на нея с бели букви — Давид Бакар, — и видях, че сенките ни, внезапно разделени, влязоха едва след нас.

Давид Бакар седеше зад тезгяха. Каза ни да вземем украшението от витрината, но когато след пазарлъка поисках да платя, ми заяви, че нямал дребни да ми върне, та да съм отидел да разваля пари някъде наблизо. Разбрах, че този човек не желае да работи в събота, и когато се върнах и платих каквото се полагаше, парите останаха на тезгяха.

— Какво хубаво време — каза после Бакар. — Наистина, днес е събота. Слънцето винаги грее на този ден. А и този ден е най-подходящ за изучаване на сенките. Освен това съботата ми припомня една от най-възбуждащите подробности в дългия ми живот. Какъв хубав спомен е да си бил самата случайност! Християните нямат подобни спомени от детинство!

Роден съм в Рим, а в Париж живея едва от двадесет и пет годишна възраст.

Знаете, че в Рим числата на лотото се теглят всяка събота на пиаца Рипета, а грижата да избира наслуки числата се поверява на някое еврейче — по възможност миловидно и къдрокосо.

Един път теглих числата аз. Заведе ме майка ми, която бе много красива. Тогава, наред площада, приех образа на случайността. От тогава не съм виждал толкова много погледи да ме следят с тревога. Накрая имаше очи, горящи от гняв, а други — от радост. Някои хора ме заплашваха с юмрук и ме ругаеха, а други ликуваха и ме наричаха Исус, агнец божи, спасител или ми прикачаха други имена, ласкави по християнски.

Много ясно помня един мъж с редингот и без шапка, застанал на първия ред в тълпата. Изглеждаше тъжен и потиснат и докато множеството се отливаше, видях в слънчевата светлина, че той няма сянка. Бързо и незабелязано извади револвер от джоба си и изстреля един куршум в устата си.

Ужасен гледах как отнасят трупа. Сетне потърсих майка си, ала не я намерих и се върнах сам вкъщи, където тя тази нощ не се прибра.

На другия ден майка се завърна и баща ми ѝ отправи упреци, които ние със сестрите ми намерихме напълно заслужени. Той обаче скоро млъкна, след като тя сурово изрече няколко думи, които не разбрах.

Вечерта дойде чичо Тенсо, равинът. Беше ядосан на родителите ми, задето ме бяха оставили да тегля числата на лото. „Видях Давид — каза той, — беше като златния телец, който нашите прадеди боготворели в отсъствие на Мойсей. Очаквах мига, когато печелившите ще се разтанцуват около Давид.“ И порицанията му бяха изпъстрени с цитати от Маймонид^[1] и от Талмуда.

Предложих на Бакар пура, но той отказа под предлог, че е събота.

— Ох — каза Бакар, — не се чувствам твърде добре. Заемете ми сенките си, преди да си тръгнете... Бих искал да узная дали ми остава да живея дълго. Разбирам малко от сциомантия, или гадаене по сенки. Основните положения на тази наука ми бяха предадени от същия онзи чичо, който не одобряваше преклонението пред златния телец, макар сам да бе много богат и голям скъперник. Той винаги пътуваше в трета класа. По този повод негов приятел го запитал веднъж защо проявява такава стиснатост. „Защото няма четвърта“ — отвърнал чичо ми. По-късно той се изсели в Германия, където във влаковете има четвъртокласни вагони.

— Нека излезем от магазина и упражним сциомантията под съботното слънце. Но имате ли сенки и двамата? Защото знайте, че според нашите установени вярвания сянката напуска тялото тридесет дена, преди то да умре.

Извън магазинчето ние с радост видяхме, че все още си имаме сенки. Бакар ни разположи така, че сенките ни да се преливат с неговата, сетне разгледа трептящото петно. Говореше така:

— Ой, огнен знак! Ой, огън! Ой, Адонай^[2]! Огън и пепел, пепел и прах — мъртвешки прах! Огън и опиум — сън упоителен. Ой, огнен знак. Огън, опиум, упоение, убиец — да, и убиец има сред тях. Ой, ой! Огън, опиум, упоение, убиец — ой, Адонай, Адонай!

И тъй като бе излязъл без шапка, а може би и като потвърждение на предвестието за смърт, загатнато от огнения знак, Бакар шумно кихна.

Силно развълнуван, аз му казах:

— Бог да ви благослови!

Ала Бакар влезе в магазинчето си с думите:

— Дълго още ми остава да живея.

Сетне, виждайки, че слънцето скоро ще се скрие, ни рече:

— Ще се видим друг път.

Беше време за молитва и на тръгване го видяхме, нахлупил вехт цилиндър, да чете пред прага на магазинчето някаква староеврейска книга, която отгръщаше, както му е редът, отзад напред.

Вървахме, без да говорим, и когато след малко пожелах да видя сенките, забелязах с особено жестоко задоволство, че сянката на Луиз Анслет я бе напуснала.

[1] Еврейски теолог и лекар, живял в Испания през XII в., който се опитал да съгласува науката с религията. — Б.пр. ↑

[2] Едно от имената на еврейския бог. — Б.пр. ↑

ПОСМЪРТНАТА ГОДЕНИЦА

На Луи Шадурн

Един млад русин, на пътешествие из Европа, отиде да прекара зимата в Кан. Нае стая у някакъв учител, който през сезона даваше уроци по френски на чужденци.

Този учител, петдесетинагодишен човек, се наричаше Мюскад. Нравите му бяха скромни и навред би минавал незабелязан, ако не лъхаше винаги на чесън.

Госпожа Мюскад бе нежно създание на възраст тридесет и осем — четиридесет години, но изглеждаше на не повече от тридесет и две. Беше руса, със знойна плът, тънък кръст, изпъкнали гърди и бедра. И все пак нищо в нея не изглеждаше предизвикателно, а видът ѝ бе печален.

Младият русин се загледа в нея и намери, че е хубава.

Семейство Мюскад обитаваше малка вила около Сюке. От нея се откриваше изглед към морето, към Лериновите острови и към дългите пясъчни плажове, по които лете, преди здрач, лудуваха рояци голички, стройни деца. Вилата имаше градина, засадена с мимози, ириси, рози и големи евкалипти.

Наемателят на Мюскадови прекара цялата зима в разходки, пушене и четене. Не виждаше хубавите момичета, с които бе пълен градът, не виждаше и красивите чужденки. В очите му бе останал само заслепяващият блясък на слюдата, искряща навред — по морския пясък, по уличната настилка и по зидовете, — а докато крачеше срещу морския вятър, мисълта му бе цяла погълната от госпожа Мюскад. Ала тази любов бе кротка, блага, без плам и той не смееше да я признае.

Евкалиптите застлаха земята с благовонни иглички. Те бяха толкова много, че помрачиха блясъка на слюдата и изцяло покриха

градинските алеи, докато мимозата припалваше всичките си уханни цветове.

Една вечер, в сумрака на някаква стая, чийто прозорец бе отворен, младежът видя как госпожа Мюскад пали лампата. Движенията ѝ бяха бавни, силуетът ѝ приличаше на грациозно и морно видение. Той си помисли: „Стига съм отлагал“. Приближи се към нея и каза:

— Колко хубаво е името ви, госпожо Мюскад^[1]. Звучи почти галено. Това име прилича на вас, чиито коси са като проблясващо от изток слънце. На вас, уханна като най-дъхавите индийски орехчета, които гълъбите смилат и връщат непокътнати. Всичко с хубав мирис има вашия мирис. А навярно притежавате и сочността на всичко най-сладостно. Обичам ви, госпожо Мюскад!

Госпожа Мюскад не прояви никакво вълнение. Нито се засегна, нито се зарадва и напусна стаята, след като хвърли поглед през прозореца.

За миг момъкът остана смаян. Сетне го досмеша, запали цигара и излезе.

Към пет часа се върна и видя господин и госпожа Мюскад облежнати на оградата на вилата. Щом го съзряха, те излязоха на улицата, която всякога бе безлюдна. Госпожа Мюскад затвори портата и застана до мъжа си, който заговори:

— Господине, имам нещо да ви кажа.

— На улицата ли? — запита младежът. Ъ той погледна госпожа Мюскад, която остана невъзмутима и не трепна.

— Да, на улицата — потвърди господин Мюскад.

Той започна така:

— Господине, бъдете така добър да изслушате докрай моята история — по-точно нашата обща история с госпожа Мюскад. Аз съм на петдесет и три години, господине, а госпожа Мюскад — на четиридесет. Днес се навършват двадесет и три години, откакто ние с жена ми се сгодихме. Тя бе дъщеря на учител по танци, аз бях сирак, но професията ми осигуряваше необходимото за едно семейство благосъстояние. Господине, ние се оженихме по любов.

Сега я виждате хубава и още вдъхваща желания. Ала да бяхте я видели тогава, господине, с косите на масури, чийто оттенък не може да се открие в ни една картина! Всичко отминава, господине, и кълна

ви се, сегашните ѝ коси не дават никаква представа за вида им, когато тя бе на седемнадесет години. Тогава косите ѝ бяха като мед. Човек би се зачудил дали напомнят повече на луната или на слънцето.

Боготворях я, господине. Смея да кажа, че от своя страна и тя ме обичаше. Оженихме се. То беше безбрежно щастие, трепет на всички сетива, щастие, подобно на мечта, мечта без разочарование. Благосъстоянието ми растеше, а любовта ни се запази.

След няколко години, господине, бог благоволите да препълни и без това преливащата чаша на нашето щастие. Благодарение на госпожа Мюскад станах баща на очарователно момиченце, което нарекохме Теодорин, защото бог ни я бе дарил. Госпожа Мюскад пожела да го кърми и ще ми повярвате ли, господине, станах още по-щастлив в любовта си към прекрасната кърмачка на малкото ангелче. Ах, каква прекрасна гледка се откриваше вечер, под лампата, когато госпожа Мюскад разсъбличаше детенцето, след като му бе дала да суче! Устните ни често се срещаха по нежното, гладко и уханно телце на малката и радостни целувки звънтяха по дупенцето, по крачетата, по пухкавите хълбочета, навред, навред. Измисляхме ѝ прелестни названия: демонче, зеница на окото, невестулчица, катеричка и какво ли не още!

После дойде първата стъпка, първата думичка и после — уви, господине — тя умря на пет годинки.

Още я виждам на креватчето, мъртва и прекрасна като малка мъченица. Още виждам малкия ковчег. Отнеха ни я, господине, и ние изгубихме всякаква радост, цялото си щастие, което ще си възвърнем едва на небето, където нашата Теодорин продължава да живее.

От деня на смъртта ѝ нашите души се почувстваха стари и нищо в живота вече не ни радваше. И все пак не искахме да я загубим. Съществуването ни стана скръбно, ала и толкова спокойно, че в него има известна сладост.

Годините отминаха и смекчиха неугасващата болка, от която плачем при всеки разговор за дъщеря ни.

Често я споменавахме:

„Сега щеше да бъде дванадесетгодишна — би било време за първо причастие.“

И тогава цял ден плакахме край последната ѝ обител в благоуханното гробище.

„Днес щеше да навърши петнадесет години и може би щяха да я поискат за жена.“

Това го казах аз преди две години. Жена ми тъжно се усмихна и двама ни споходи една и съща мисъл. На другия ден поставихме обява: „Дава се квартира на сам господин“. Имали сме за наематели разни младежи — англичани, датчанин, румънец. И си мислехме:

„Щеше да бъде на шестнадесет години. Кой знае? Може би наемателят би ѝ се харесал?“

После дойдохте вие, господине, и ние често си казвахме:

„Теодорин щеше да бъде седемнадесетгодишна и щеше да избере този кротък и благовъзпитан момък, достоен за нея във всяко отношение.“

Виждам, господине, че сте развълнуван. Имате добро сърце...

Уви! Лъгал съм се. Разбирате ли, господине, това, което днес следобед сте поискали да сторите, е почти престъпление. Защото ето истината, господине — госпожа Мюскад всичко ми каза. Вие сте покрусили сърцето на тази прекрасна жена. Всявате покруса и в моята душа, господине, затова сам разбирате, че след случилото се не е възможно повече да влезете в моя дом. Вижте, портата е затворена. Свършено е. Никога вече не ще стъпите в градината ми. Помислихте, че е градина на забранените наслади, и тази мисъл ви прокуди от нея. Нали не бихте желали да се върнете в мирния дом, където нажалихте тази жена, която — знам това — вече ви обичаше, както майка обича сина си. Уви! Бих искал дълго още да останете в дома ми, но вие сам чувствате, убедихте се, че това е невъзможно, че всичко е свършено. Тази нощ ще намерите подслон в някой хотел и ще ми известите къде сте отседнали. Елате, госпожо Мюскад, вече се здрачава. Сбогом, господине. Бъдете щастлив и сбогом!

[1] Думата „мюскад“ на френски означава индийско орехче. — Б.пр. ↑

СИНЬОТО ОКО

На Луи Дюмюр

Обичам да слушам как старите дами говорят за времето, когато са били момиченца.

На дванадесет години бях пансионерка в манастир в Южна Франция — разказа ми една от тези почитаеми дами с добра памет. — Живеехме там откъснати от света и само родителите можеха да ни посещават един път месечно.

Дори ваканциите прекарвахме в този манастир, опасан от грамадни паркове, овощна градина и лозя.

Мога да кажа, че излязох от това мирно укрепление едва, за да се омъжа, на деветнадесет години, а бях там от осемгодишна. Още помня, че когато прекрачих прага на голямата порта, отваряща се към света, от гледката на живота, от въздуха, който дишах и ми се струваше тъй нов, от слънцето, което ми изглеждаше по-ярко от всякога, и най-сетне от свободата в гърлото ми заседна буца. Задушавях се и щях зашеметена да се свлека на земята, ако баща ми, когато държах под ръка, не ме бе подкрепил и отвел към близката пейка, където приседнах, за да се съвзема.

И така, на дванадесет години бях палаво и невинно девойче, както и всички мои другарки.

Учението, междучасията, молитвите запълваха времето ни.

И все пак именно тогава демонът на кокетството се прокрадна в нашия клас и още не съм забравила хитрината, с която си послужи, за да ни покаже, че от момиченца, каквито бяхме, скоро ще се превърнем в девойки.

Никой мъж не прекрачваше границите на манастира, освен преподобния свещеник, който отслужваше литургии и държеше проповеди и комуто ние изказвахме дребните си прегрешения. Имаше освен това трима стари градинари, не особено подходящи да си

създадем високо мнение за силния пол. Бащите също ни посещаваха, а онези от нас, които имаха братя, говореха за тях като за свръхестествени същества.

Една вечер се връщаме от параклиса и вървяхме в колона на път за спалното помещение.

Изведнъж в далечината зад зидовете, ограждащи манастирската градина, се чу звук от рог. Още си спомням, сякаш вчера е било: победните и меланхолични фанфари отекнаха в дълбоката тишина на здрача, а сърцето на всяко девойче заби по-силно отпреди. А фанфарният звън, носен от ехото, замираше в далечината и пробуждаше в нас представи за незнайно и приказно шествие...

Това и сънувахме през нощта...

На другия ден едно дребничко русокосо момиче, на име Клеманс дьо Памбре, излезе за малко от класната стая, върна се пребледняла и прошепна на съседката си Луиз дьо Пресек, че в тъмния коридор се натъкнала на едно синьо око. И скоро целият клас научи за съществуването на синьото око.

Не слушахме вече игуменката, която ни преподаваше история. Ученичките даваха най-чудновати отговори на въпросите ѝ, а самата аз, не особено силна в тази област, на запитването кой крал е предшествовал Франсоа I, наслуки, макар и не твърде убедено, назовах Карл Велики, а моята съседка, натоварена със задачата да осветли невежеството ми, изказа мнението, че той е наследил престола от Луи XIV. Занимаваха ни въпроси, съвсем различни от хронологията на френските крале: мислехме за синьото око.

За по-малко от седмица на всяка от нас се случи да срещне синьото око.

То положително на всички ни се бе привидяло и все пак всички го зърнахме. Минаваше бързо, изпъстряйки мрака в коридорите с прекрасната си синева. Бяхме ужасени от него, но никоя от нас не смееше да говори за това с монахините.

Блъскахме си главите, за да разберем чие ли е страховитото око. Вече не помня коя от нас подметна, че то навярно е на някой от ловците, преминали дни по-рано с фанфарите, чийто прочувствен до сълзи звън се бе съхранил в паметта ни. Така и решихме.

Бяхме убедени, че някой от ловците се е скрил в манастира и синьото око е негово. Дори не се замислихме, че този самотен ирис е белег за едноок и че очите не летят из коридорите на старите манастири и не се скитат отделно от притежателя си.

И все пак мислехме само за това синьо око и за ловеца, когото то извикваше в представите ни.

Свършено бе със страха. Искаше ни се синьото око да се спре и да ни загледа и намирахме начин често да излизаме сами из коридорите, за да срещнем чудното око, което вече ни омайваше.

Скоро и кокетството си каза думата. Никоя от нас не би желала синьото око да я види с ръце, изцапани с мастило. Преди да поеме по коридорите, всяка правеше каквото бе по силите ѝ, за да изглежда добре.

В манастира нямаше огледала, но нашата естествена изобретателност скоро им намери заместител. Всеки път, когато минавахме пред остъклените врати към площадките на стълбището, притискахме зад стъклото крайчеца на черните си престилки, които по този начин приспособявахме за огледало и в него се оглеждахме бързо-бързо, като оправяхме косите си и се питахме дали сме хубави.

Историята със синьото око продължи близо два месеца. После почнахме да го срещаме все по-рядко, а когато от време на време говорехме за него, нямаше случай да не ни полазят тръпки.

Ала в тази тръпка се криеха и страх, и нещо подобно на наслада — тайната наслада от забранените разговори.

О, днешни девойчета, вие никога не сте виждали да минава синьото око!

ОБОЖЕСТВЕНИЯТ САКАТ

На доктор Палацоли

В една пролетна утрин, по пътя от Париж за Шербург, един автомобил избухна близо до Шату, на границата с Везине. Двамата пътници отзад бяха убити. Прибраха шофьора полумъртъв. Той остана три месеца в безсъзнание и когато най-сетне напусна болницата в инвалидна количка, бутана от жена му, левият крак, лявата ръка и лявото му око липсваха, а с лявото ухо бе оглушал.

Скромното благосъстояние, осигурено от застраховката, му помогна да се установи край морето, близо до Тулон, където притежаваше къщичка. Белезите, останали след отрязването на крайниците, продължаваха да го наболяват, така че му бе невъзможно да търпи дървен крак или изкуствена ръка, и за няколко седмици свикна да подскача, наместо да върви.

Съседите и минувачите с любопитство гледаха сакатия, който при разходката си сякаш скачаше на въже, и това подобие на танц придаде на мисълта му такава пъргавина, че славата на неговото остроумие, на находчивите му отговори и на духовитите му шеги се разнесе много бързо. Идваха да го виждат и да му задават въпроси не само от Тулон, но и от околните села, и скоро всички разбраха, че този човек, на име Жюстен Кушо, когото не закъсняха да нарекат „Всевишния“ и „Все вечния“, със загубата на левите си крайници изцяло бе загубил и представата за време.

Двата месеца, прекарани в безсъзнание, бяха изличили от паметта му всякакъв спомен за живота отпреди катастрофата, след която бе останал недъгав, и макар чрез слушане да си бе възвърнал

отчасти говора, занапред му бе невъзможно да свърже помежду им събитията, изпълващи съществуването му. Не виждаше последователността на отделните си действия.

Всъщност изглежда невероятно, че те са му изглеждали едновременно, и за хората, привикнали с представата за време, единствената дума, способна да предаде начина, по който действаше мозъкът на Жюстен Кушо, е „вечност“. Действията и движенията, впечатленията, които възприемаше с единственото си око и ухо, му се струаха извън времето и самотните му крайници бяха неспособни да изтъкат онези връзки между различните жизнени явления, които два крака, две ръце и две уши пораждат в съзнанието на нормалните хора и чието следствие е понятието за време.

Странен недъг, заслужено наречен божествен!

С всеки изминал ден известността му нарастваше и той свикна да възбужда хорското любопитство. При хубаво време се движеше на подскоци, устремяваше се към небосклона, където уж живее богът, на когото той приличаше по мисъл, а после тутакси падаше обратно на земята — безсилно божество, затворено в недъгаво и покъртително немощно тяло.

Подвикнеха ли му, за да го питат нещо, той спираше и стоеше така с часове, кацнал на крака си като жерав.

Питаха го:

— Е, Все вечни, какво прави вчера?

Той отвърщаше:

— Аз творя живота, деца мои. Искam да бъде светлина, а до нея е мрак, но за мен няма вчера, нито пък утре и нищо, освен днес не съществува.

Той бе в такова съгласие с природата, че за него тя бе следствие от волята му, на която явленията неизменно отговаряха, преди той да успее да изпита съжаление или желание.

Веднъж една красива млада жена кокетно го запита:

— Все вечни, какво мислите за мен?

Той й каза:

— Ти си милион същества с всякакъв ръст и всякакви лица — детски, девически и старчески, — вие сте живи, а ти си мъртва, вие се смеете и плачете, вие обичате и мразите. Ти си нищо, а вие сте всичко.

Един политик пожела да узнае към коя партия клонят симпатиите му.

— Към всички — отвърна Всевечният — и към никоя, защото те са като слънцето и сянката и трябва да съжителстват, без нищо да могат да променят.

Веднъж му разказаха историята на Наполеон.

— Пустият му Бонапарт! — възкликна Жюстен Кушо. — Все печели битки, все го побеждават и все умира на Света Елена.

А когато някакъв смаян от него човек го разпитваше за смъртта, той си тръгна на ситни подскоци и каза:

— Думи, думи! Какво значи да умреш? Съществуващ, това е достатъчно. Ние сме като вятъра, дъжда и снега, като Наполеон, като Александър, като морето, дърветата, градовете, реките, планините.

Така целият свят и всички времена бяха за него добре настроен инструмент, на който единствената му ръка свиреше безпогрешно.

Жюстен Кушо изчезна преди година и така и не можа да се разбере какво се е случило с него. Властите не без основание предположиха, че се е удавил, но чудноватото му еднокрако и едноръко тяло не се намери. Роднините, съседите и всички, които са го срещали, не вярват и никога не ще повярват в смъртта на Всевечния.

СВЕТА АДОРАТА

На Фердинан Молина

Един ден посетих малката черква в Счепени, Унгария, и там ми показаха ковчег с мощи, пред който хората се прекланяли с дълбоко благоговение.

— В него се пазят — ми каза клисарят — тленните останки на света Адората. Ето почти шестдесет години, откак бе открит гробът ѝ тук наблизо. Тя навярно е загинала като мъченица в зората на християнството, по време на римското владичество, когато в областта край Счепени е проповядвал Евангелието дякон Марсъолен, свидетел на разпъването на свети Петър.

По всяка вероятност света Адората се вслушала в гласа на дякона и се покръстила, а след мъченическата ѝ смърт римските свещеници погребали тялото на блажената. Предполага се, че Адората е латински превод^[1] на езическото име, което е носила, защото надали е била кръстена другояче, освен със собствената си кръв. Подобно име не буди християнски помисли, ала от добре запазеното тяло, открито непокътнато след толкова векове, прекарани под земята, е ясно, че става дума за някоя от избраниците, които всред множество девиси възпяват в рая божията слава. Ето вече десет години, откакто света Адората бе канонизирана в Рим.

Изслушах разсеяно тези обяснения. Света Адората не ме интересуваше извънмерно и вече излизах от черквата, когато вниманието ми бе привлечено от дълбока, замираща въздишка. Беше се отронила от гърдите на гиздаво старче, което се опираше на бастун с коралова дръжка и втренчено гледаше ковчега.

Напуснах черквата и старчето излезе подир мен. Обърнах се, за да зърна още веднъж изискания му старовремски силует. То ми се

усмихна. Аз му кимнах.

— Господине, вярвате ли на обясненията на клисаря? — запита ме накрая той на френски, в който „р“ звучеше гърлено, по унгарски.

— Боже мой — отвърнах му аз, — нямам мнение по тези верски въпроси.

Той продължи:

— Вие само минавате пътем оттук, господине, а аз от толкова отдавна желая да разкрия някому тайната за всичко това, че ще ви я поверя при условие че не ще я споделите с никого в тази страна.

Любопитството ми се пробуди и обещах всичко, което той пожела.

— И така, господине — каза ми старчето, — света Адората бе моя любовница.

Аз отстъпих, мислейки, че съм попаднал на безумец. Изненадата ми го накара да се усмихне и той ми каза с леко треперлив глас:

— Не съм луд, господине, казах ви истината. Света Адората беше моя любовница. Какво говоря! Ако бе пожелала, щях да се ожения за нея...

Бях на деветнадесет години, когато се запознахме. Днес съм над осемдесетте и никога не съм обичал друга жена, освен нея.

Бях син на богат благородник от околностите на Счепени. Следвах медицина. Усиленото учение до такава степен ме бе изтощило, че лекарите ми препоръчаха да си почина и да попътувам, за да сменя обстановката.

Отидох в Италия. В Пиза срещнах жената, на която тутакси отдадох живота си. Тя ме последва в Рим и в Неапол. Това бе пътешествие, при което любовта допълнително разкрасяваше природните гледки. Отидохме на север до Генуа и замислях да я доведа тук, в Унгария, за да я представя на родителите си и да се ожения за нея, когато една сутрин я намерих мъртва до себе си...

Старецът за миг прекъсна разказа си. Когато продължи, гласът му трепереше още повече отпреди и аз едва долавях думите му.

— ... Успях да потуля смъртта на любовницата си пред служителите на хотела, ала с цената на хитрости, достойни за убиец. Още потръпвам, когато мисля за всичко това. Не ме заподозряха в никакво престъпление и предположиха, че спътницата ми си е заминала много рано сутринта.

Не ви описвам подробно ужасните часове, прекарани до тялото, което бях затворил в един куфар. Накратко, действах толкова умело, че операцията по балсамирането мина незабелязано. Постоянното движение в големите хотели и значителният брой на гостите в тях осигурява относителна свобода и безличие, а в случая това ми бе от голяма полза.

Последвах пътуването и трудностите, свързани с митницата, но, слава богу, всичко мина без спънки. Това бе истинско чудо, господине!... Когато се завърнах у дома, бях измършавял, блед, неузнаваем.

На връщане купих от един антикварен магазин във Виена каменен саркофаг, произхождащ от някаква прочута сбирка. У дома ме оставяха да правя каквото си искам, без да се тревожат какви са помислите ми, и никой не се изненада нито от тежестта, нито от обема на багажа, който носех от Италия.

Аз сам издълбах надписа „АДОРАТА“ и кръст на саркофага, в който затворих омотаното с лентички тяло на обожаваната...

Една нощ с безумни усилия пренесох моята любима в близкото поле на такова място, което единствено на мен да бъде известно и лесно да го намирам. И всеки ден ходех там сам, за да се моля.

Изтече година... Един ден се наложи да замина за Будапеща... Какво бе отчаянието ми, когато след две години се завърнах и видях, че някаква фабрика е издигната на мястото, където бях погребал съкровището, за мен по-скъпо от живота!

Почти полудях и мислех да се самоубия, когато една вечер ни навести свещеникът и ни разказа, че когато разкопавали полето, за да положат основите на фабриката, открили саркофага на християнска мъченица от римско време на име Адората и пренесли скъпоценния ковчег в скромната селска черква.

Отначало насмалко не разкрих на свещеника недоразумението. Сетне се отказах при мисълта, че в черквата моето съкровище ще бъде пред очите ми винаги, когато пожелаея.

Любовта ми подсказваше, че обожаваната от мен не бе недостойна за оказваните ѝ благоговейни почести. И днес продължавам да вярвам, че ги заслужава, заради ослепителната си красота, неповторимата си прелест и дълбоката любов, която може би е причина за смъртта ѝ. Прочее, тя бе добра, кротка и благочестива и ако не бе умряла, щях да се ожена за нея.

Оставих събитията да следват своя ход и любовта ми се превърна в преклонение.

Жената, която толкова бях обичал, бе обявена за преподобна. Сетне я провъзгласиха за блажена, а петдесет години след откриването на тялото — за светица. Аз лично отидох в Рим, за да присъствам на церемонията — най-прекрасната гледка, която ми е било отредено да съзерцавам.

С тази канонизация моята любов влизаше в рая. Бях щастлив като ангел небесен и скоро се завърнах тук, изпълнен с най-възвишеното и странно блаженство на света, за да се моля пред олтара на света Адората...

Със сълзи на очи гиздавото старче се отдалечи, като почукваше по земята с бастуна си с коралова дръжка и си повтаряше все така:

— Света Адората!... Света Адората!

[1] Адората на латински означава „обожавана“. — Б.пр. ↑

БЪБРИВИТЕ СПОМЕНИ

На Морис Ренал

Когато пристигнах в Лондон, наех квартира с осигурена храна в един boarding-house^[1], който ми бяха препоръчали. Дадох ми удобна стая и там спях много добре.

На другия ден се събудих от шумен разговор, воден в съседната стая.

Добре разбирах за какво става дума, защото приказваха на американски английски, с мек западняшки изговор. Диалогът се водеше между мъж и жена, които беседваха с жар.

— Оли, защо заминахте, без да ми известите? Защо? Защо?

— Защо ли, Числъм? Защото любовта към вас би впримчила свободата ми, а за мен тя е по-скъпа от любовта.

— Значи, вие ме обичахте, прекрасна Оли, и тази любов е причина да ви загубя?

— Да, Числъм. В края на краищата щях да отстъпя пред настойчивите ви молби и да се омъжа за вас. Но по този начин бих се отказала от изкуството си.

— Непокорна Оли, аз вечно ще ви чакам.

Диалогът продължи в този дух, като независимата Оли отказваше да приеме женитбените предложения на влюбения Числъм.

Познанията ми за англосаксонското благонравие отначало ме накараха да се озадача, че в пансиона се допускат посещения на жени при моя съсед, но после престанах да мисля за това.

Изненадата ми нарасна, когато на другата сутрин се събудих от нов разговор, който този път се водеше на френски, но с особеното произношение на американците от Запада.

Числъм отново говореше с жена.

— Не ме обичате вече, господин Числъм! Все се навъртате около Оли, дресьорката на кучета, която е слаба като вейка. Само преди месец се прехласвахте, когато пеех романси, и то единствено от любов, защото не пея съвсем вярно.

— В края на краищата го забелязах, госпожице Крикет. Освен, това вие не ме обичате. Играете си с мен от кокетство.

— Значи, сте забравили обещанието си за женитба и селската къща край Лоара, където трябваше да прекараме медения си месец?

— Госпожице Крикет, реших, че ако се ожения, ще се оттегля в Мейн — в американския Мейн.

— Е, какво пък, прав сте, господин Числъм, защото нямаше да ви взема за мъж с тази морда, тази морда, тази морда!...

Последваха още реплики и обличайки се, аз си мислех: „Тази францужойка има особено произношение. Сигурно дълго, е живяла в Калифорния... Божичко, каква слабост проявява към думата «морда» и колко непостоянен е Числъм! Изобщо този boarding-house не е много за препоръчване“.

На следващия ден се събудих внезапно, както и предишната сутрин. Този път разговорът се водеше на италиански, и то пак с неблагозвучното произношение на янките от Запада.

— Красива Локатели, отдайте се на моята любов. Нека се оженим! Ще се откажем от странстванията и ще отидем да потулим щастието си в имение с вила, което ще купя в Калифорния, в Сан Диего. Искам да имаме изглед към възхитителния залив и да отглеждаме портокалови дръвчета.

— Невъзможно е, синьор Числъм. Сгодена съм за свой сънародник — офицер в Болоня. Той няма нищо, освен заплатата си на военен и за да се оженим, трябва да събера необходимата зестра, както му е редът.

— Сбогом тогава, синьорина Локатели. Беден шут като мен не се и надява да измести от сърцето ви един блестящ офицер. Сбогом, синьорина. И за да бъдете щастлива колкото се може по-скоро, позволете ми да попълня зестрата, за която споменахте.

Казах си:

„Този чудат Лъвлейс^[2] не е лош човек, но манията му всеки ден да се жени е твърде неуместна: стряска ме от сън, и то доста преди часа, в който имам навик да ставам.“

Следващата нощ обаче не успях дори да мигна.

Господин Числъм разговаряше с някакъв американец от Нова Англия, който говореше със западен акцент.

— Да, Числъм, вие сте просто несретник и ще умрете сам, без семейство, без любов.

— Прав сте, Числъм, но няма как — трябва да се примиря. През живота си съм забавлявал милиони същества от петте континента, но съпруга не намерих.

— Числъм, вие бяхте всеобщата радост, същинският смях на целия свят. Това е премного за една жена. Предназначеното за множеството лесно може да сплаши сам човек с всеобхватността си.

— И така, Числъм, аз, който се смятах за най-смешния сред хората, се оказах най-печалният от тях!

— Уви, Числъм, и аз мисля като вас! Вашето въображение, което разразяваше небивало дотогава веселие у всички народи, не бе достатъчно, за да ви обикне една обикновена девойка. Тя можеше да се смее с публиката, но ако насаме ѝ заговорехте за любов, вдъхвахте само безкрайна тъга.

— Значи, такъв е животът, Числъм?

— Да, Числъм, такъв е животът!

— И няма вече кой да ме утеши, Числъм, освен аз самият.

— Никой, освен вас самият, Числъм. Този меланхоличен диалог между загадъчните Числъмовци вероятно щеше още дълго да продължи, ако аз раздразнено не бях заблъскал по стената, делища ме от съседа, като се провикнах:

— Джентълмени, вече се съмва! Време е да се спи.

Двамата Числъмовци тутакси млъкнаха и аз скоро потънах в дълбок сън.

Ала какво бе изумлението ми, когато към осем часа внезапно се пробудих и чух, че съседът ми е подновил женитбените си заделки с

независимата Оли — първата, чийто глас бях дочул. Облякох се колкото се може по-бързо и отидох при достопочтената съдържателка на пансиона:

— Невъзможно ми е да спя в стаята, която сте ми дали. От ранни зори съседът ми разговаря с разни посетителки, а нощем беседва с посетители.

— Леко спите, господине. Ще ви преместим в друга стая, на различен етаж от този, на който сте настанен.

А съседът ви е достоен за уважение човек.

Той е прословутият комик Числъм Бороу. Роден е в Калифорния и се прочул по цялата земя с различни номера, мимики и сценки, които разигравал благодарение на способността си да говори с корема и на уменията си бързо да сменя костюмите. Много е начетен и владее няколко езика.

А после, заедно с богатството, дошла и старостта. Сега Числъм Бороу е стар ерген. Няма ни роднини, ни приятели. Нае тук стая, ето вече три години оттогава, и не приказва с никого, освен със самия себе си. Способността да говори с корема си му осигурява възможност да има компания, когато му се прииска.

Често му се случва да разговаря с някоя от жените, за които е пожелавал да се ожени, а друг път беседва със самия себе си и тогава диалозите му са най-тъжни.

Числъм Бороу е за оплакване, господине, защото сам разбирате, че въпреки разнообразието си тези бърброви спомени нищо не струват в сравнение с простичката реч на една съпруга, побеляла заедно с бившия и тъй печален комик, която щеше сега да бъде утеха в стария му живот...

Скоро след това напуснах Лондон, без да съм видял Числъм Бороу.

[1] Пансион (англ.). — Б.пр. ↑

[2] Герой от романа „Кларис Харлоу“ от Ричардсън: тип на циничен и безскрупулен прелъстител. — Б.пр. ↑

ПРЕСЛЕДВАНЕТО НА ОРЕЛА

На Пол Ломбар

От седмица се намирах във Виена, Австрия. Валеше неспирно дъжд, но макар и посред зима, времето бе меко.

Държах да посетя Шьонбрюн и изпълнен с вълнение, обходих печалния мокър парк, където се бе скитал трагичният крал на Рим^[1], принизен в ранга на херцог Райхщатски.

От височината на кулата „Глориет“, чието име — иронично умалително от френската дума „слава“ — навярно му бе навявало спомени за славата на баща му и на Франция, аз дълго съзерцавах столицата на Хабсбургите, а когато падна нощ и светнаха лампите, поех към хотела, в центъра на града.

Заблудих се из предградията и след доста обикаляне стигнах до някаква безлюдна улица, широка и зле осветена. Съгледах едно магазинче и макар то да бе тъмно и наглед пусто, се канех да вляза и да помоля да ме упътят, но вниманието ми бе привлечено от някакъв минувач, който ме задмина, побутвайки ме леко. Беше нисък на ръст и на раменете му се вееше офицерски плащ. Забързах крачка и го настигнах. Зърнах го в профил, но едва различил чертите му, отстъпих. Наместо човешко лице съществото имаше орлов клон — извит, твърд, страховит и безкрайно царствен.

Превъзмогнах ужаса си, продължих да крача напред и внимателно разглеждах странната особа с човешко тяло и глава на граблива птица. Тя също се извърна към мен и втренчено ме загледа, а треперещ старчески глас изрече на немски следните думи:

— Не бойте се, господине. Не съм лош. Много съм нещастен.

Уви! Отговор не намерих и никакъв звук не излезе от гърлото ми, пресъхнало от смут. Гласът продължи, но вече властно и с презрителна нотка:

— Маската ми ви плаши? Истинското ми лице ще ви стресне повече. Никой австриец не би могъл да го гледа без ужас, защото — знам това — досущ приличам на своя дядо...

В този миг множество от хора нахлу в улицата тичешком и с викове. Други наизлязоха от магазините или надвесиха глави от прозорците. Спрях и погледнах зад себе си. Видях, че преследвачите бяха войници, облечени в бяло офицери, лакеи с ливреи и един грамаден швейцарец, който размахваше дълъг бастун със сребърна дръжка. Неколцина коняри тичаха отстрани, понесли запалени факли. Любопитен бях да узная кого гонят и обърнах поглед в следваната от тях посока. Ала видях пред себе си само чудноватия силует на човека с маска на орел, който бягаше, разперил ръце и извърнал глава, сякаш искаше да прецени грозящата го опасност.

И в този миг ме споходи ярко и силно вълнуващо видение.

Откъм гърба, с лакти, разперили пелерината, и с клюн, открояващ се над дясното рамо, беглецът до съвършенство наподобяваше хералдическия орел, изобразен на герба на френската империя. Това славно знамение се мярна само за миг, ала разбрах, че не бях единствената жертва на тази зрителна измама. Ловците, преследващи Орела, смаяни се заковаха при вида му, но колебанието им продължи само докато траеше видението.

Тогава клетата човекоподобна птица изви клюна си и пред очите ни остана просто нещастникът, който полагаше отчаяни усилия да се изплъзне от неумолимите си врагове. Те скоро го догониха и в светлината на факлите видях как кошунствените им ръце се стоварват върху преследвания Орел. Той извика няколко думи, от които останах толкова потресен и вцепенен, че дори не помислих да му се притека на помощ.

Ето смисъла на сетния му вик:

— Помощ! Аз съм наследникът на Буонапарте...

Но юмручни удари обсипаха клюна и главата му и прекъснаха неговия вопъл. Той падна бездушен и онези, които го бяха пребили, мигом го вдигнаха и отнесоха тичешком. Отрядът изчезна зад ъгъла. Напразно се опитах да го настигна и дълго останах неподвижен на пресечката на улицата, по която бе поел, загледан в трепкащите светлини на отдалечаващите се факли...

Наскоро след тази необичайна среща отидох на прием у един австрийски благородник, с когото се бях запознал в Париж. Присъстваха възхитително красиви жени, много дипломати и офицери. По едно време останах насаме с домакина, който ми каза:

— Напоследък във Виена упорито се носи странна легенда. Вестниците нищо не споменават, защото очевидно звучи твърде нелепо, за да ѝ повярва кой да е разумен човек. Все пак за французите тя представлява интерес, та затова искам да ви я предам. Твърди се, че тайно бракосъчетание свързало херцог Райхщатски с девойка от нашата висша аристокрация и че един син — плод на този съюз — бил отгледан без знанието дори на приближените на кралското семейство. Тази височайша особа — действителен наследник на Наполеон Бонапарт — живяла чак до преклонна възраст и ако се вярва на слуховете, умряла едва преди два-три дена при особено трагични обстоятелства, за които не са известни никакви подробности...

Останах безмълвен, без да знам какво да отвърна. И сред светското празненство си представих тъжния образ на стария Орел, разговарял с мен, който носеше на скритото си поради държавни интереси лице славния белег на августейши род и бе навярно синът на Орлето.

[1] Франсоа-Шарл-Жозеф Бонапарт, наричан още „Орлето“ (1811–1832) — син на Наполеон I и на Мария — Луиза. Провъзгласен за „крал на Рим“ при раждането си и признат за император от камарата след второто абдикиране на Наполеон, той прекарал целия си живот в Шьонбрюн с дядо си, Франц II Австрийски, под името херцог Райхщатски. — Б.пр. ↑

ГРАФИНЯ ФОН АЙЗЕНБЕРГ

Граф фон Айзенберг много обичаше първата си жена.

Беше се запознал с нея като студент в Бон и се бе оженил след доста продължителен годеж. През медения си месец, след обиколка по море в Норвегия и пътешествие из Италия, съпрузите се установиха в собственото си имение на брега на Рейн, в подножието на Зибенгебирге.

Местността беше прекрасна. От парка, в който нагъсто се извисяваха сребристите борове, придаващи великолепието на рейнските градини, се виждаха реката и легендарните върхове, където Зигфрид убил змея.

Един ден в началото на есента графът, комуто се бе наложило да отиде в Кьолн, се завърна по-рано, отколкото бе обявил.

Той бутна вратата на парка и грозно изруга при гледката, открила се пред очите му.

Графинята седеше на обрасла с мъх каменна пейка, а един млад, разгърден градинар бе коленичил пред нея.

Обезумял от ревност, графът се втурна право към смаяната двойка и без да погледне жена си, сграбчи момъка през кръста и го запрати отвъд зида, на пътя, който минаваше покрай имението.

Градинарят, убит на място, бе прибран от случайни минувачи. Загадъчната му във всяко отношение смърт бе приписана на отчаяна постъпка от негова страна и това предполагаемо самоубийство приключи въпроса.

Ала свършено бе със съпружеското щастие на графа. Той повече не продума на жена си и я принуди да живее откъсната от света.

В очите на прислугата разривът между съпрузите с нищо не се проявяваше, но бе дълбок.

Две равни по сила гордости се бяха сблъскали и прошка не можеше да се очаква ни от едната, ни от другата страна. Графинята не

се бе оправдала и презрителното ѝ държане към съпруга твърде ясно показваше, че не се смята за виновна и че едно обяснение би сринало предубеждението му. Любовта ѝ обаче бе мъртва, докато страстта на графа се разпалваше от съжалението, че може би е проявил несправедливост, и той страдаше като грешен дявол.

Между любовта и гордостта стои грубостта, чрез която те се проявяват. Нямаше оскърбление, което графът да не бе нанесъл на жена си. Животът стана непоносим. Графинята взе решение да избяга от омразния ѝ вече мъж.

Година по-късно, в понеделника преди Великден, графа го нямаше у дома. Облакътена на зида пред къщата, графинята гледаше Рейн. Оттам минаваха параходи и отнасяха надалеч студенти и девойки, на уста с дружни песни, които ехото повтаряше.

По пътя се зададе керван. Бяха цигани — красиви и дрипави. Вървяха пешком до каруците, пълни с жени и деца. Едни водеха коне за юздите, други теглеха след себе си мечки, маймуни или кучета. Пътем просека милостиня и изглеждаха горди като свободата.

Имаше сред тях и стари, и млади. Един момък със златни халки на ушите втренчено гледаше графинята, чието сърце се разтуптя. Тези скитници, животните им, звуците на цитра и на чинели, идещи от колите, се наложиха над съдбата ѝ. Тя помахаше с ръка, прехвърли се през зида и падна в прегръдките на циганина с обиците.

— Нищичко нямам — каза му тя, — искаш ли да ме вземеш такава и да ме обичаш цял живот?

Той отвърна строго:

— Да, искам, но помни, че в нашия език една е думата за Живот и Смърт, както за Вчера и Днес, а също и за Любов и Омраза.

... И въпреки всички издирвания, предприети по заповед на графа, следите на графинята не бяха открити.

Четиридесет години се изнизаха в живота на графа. Косите му побеляха. Любовта му си бе отишла с циганите и бе отнесла със себе си щастието.

Оттогава в нищо не му бе провървяло. В кариерата си се сблъска единствено с огорчения. По разум, а и за да отстъпи пред молбите на роднините, той се ожени повторно за една своя братовчедка, която не обичаше, и тя почина при раждане на дъщеря.

Тогава графът се оттегли в рейнската къща в подножието на Зибенгебирге, за да доизживее дните си в грижи за своето дете.

Един ден се наложи да отиде в Кобленц и на път за гарата срещна табун цигани, които с колите си и с дресираните си животни следваха главния път.

Една стара циганка се приближи към него, за да попроси милостиня. Той я погледна и остана поразен, откривайки в това старческо лице, загрозено и обезобразено от живота, известно сходство с прелестните черти на първата графиня фон Айзенберг.

Отбеляза тази прилика, но без да се спре на нея, защото нима можеше да има нещо общо между някаква стара циганка, която дъвчеше лескова клонка, окичена с реси, и графинята, която несъмнено се бе удавила в Рейн, а тялото ѝ бе останало неоткрито, сякаш рейнските джуджета го пазеха неподвижно, но живо, в кристален ковчег в дълбините на някоя от приказните си пещери.

... Наместо да приеме парата, подадена от графа, циганката отдръпна ръка. Монетата падна в праха.

— Моето име — извика старицата — е дума, която в нашия език означава едновременно Щастие и Нещастие. Щастие за мен, ала за теб — нещастие.

Графът бе отминал. Той чу думите, които го смутиха, ала бързаше и се ядоса, че обръща внимание на брътвежа на някаква циганка.

Забърза крачка и на качване във влака за Кобленц вече бе забравил случката.

Когато вечерта се завърна, намери къщата си изгоряла. Пожарът я бе унищожил из основи, а пепелището още димеше.

Изненадана от пламъците, дъщеря му от ужас бе скочила от прозореца, за да им се изплъзне. Бе умряла на място.

В тълпата се говореше за някакъв табун цигани, които се навъртали около къщата. В пожарището, наред рухналия дом, бяха

видели стара циганка, която буйно танцувала и подрънквала с дайрето си.

Когато се опитали да я заловят, тя пъргаво избягала и изчезнала в мрака.

АЛБАНЕЦЪТ

Албанците са хубави мъже, благородни и доблестни, ала със склонност към самоубийство, способна да породи опасения за съдбата на народа им, ако техните вродени качества не уравновесяваха досадата им от живота.

Един албанец, с когото се сближих при пребиваване в Брюксел, остави в мен незабравими и ярки впечатления за този народ, който, наред може би с шотландския, е най-древният в Европа.

Албанецът имаше приятелка англичанка и страдаше по нея, тъй както могат да се терзаят от любов само онези, които спадат към цвета на човечеството.

Тази жена, чиято красота бе тъй дръзка, че всеки мъж би я обикнал безумно, мамеше приятеля ми с всички желаещи и самият аз се чувствах разкъсван между дружбата и влечението.

Безсрамна по начин, пораждащ неминуемо възхищението на хората, така потъпкани от живота, че са станали душевно кривогледи и сърдечно еднооки, Мод прекарваше съществуването си разсъблечена в жилището на моя приятел. А когато той излизаше, в неговия дом влизаше развратът.

Но дали тази жена, тази Мод, принадлежеше към човешкия род?

Тя не говореше нито един от разпространените езици, а някаква кръстоска от наречия — смесица от английски и френски, преплетени с белгийски и германски изрази.

Един филолог би се преклонил пред нея, един граматик би могъл единствено да я възненавиди въпреки красотата ѝ.

Тя бе англичанка по линия на баща си — жесток офицер, осъден на смърт в Индия за издевателства над местното население. Майка ѝ обаче беше малтийка.

Един ден моят приятел ми каза:

— Трябва да се избавя. Утре ще се самоубия.

Достатъчно добре познавах албанските нрави, за да знам, че това не бяха празни приказки.

След като бе казал, че ще се самоубие, щеше да го стори.

Не се отделих от него и на другия ден, благодарение на присъствието ми и на приятелството ми, албанецът не се самоуби.

Той сам намери лек за болката си.

— Тази жена — каза той — не ми е жена. Обичам я наистина, ала с любов, каквато една съпруга ще разруши в мен.

— Не ви разбирам — възкликнах аз. — Бихте ли ми обяснили?

Той се усмихна и продължи:

— Сред народите на Балканите и сред планинците от адриатическото крайбрежие някога е било разпространено отвличането на девойки и този обичай се е запазил в някои местности. Истински притежаваме само жената, която сме обсебили и обуздали. Така че без отвличане няма щастлив брак.

Аз ухажвах Мод.

Обсеби ме тя.

Тя е свободна и искам да отвоювам свободата си.

— Но как? — запитах аз изненадан.

— С отвличане! — каза той със спокойствие и благородство, пред които се преклоних.

През следващите дни ние с албанеца пътешествахме.

Той ме отведе в Германия и дълго време изглеждаше угрижен.

Забравих за отвличането. Почитах болката на приятеля си и мълком го възхвалявах, че посредством отсъствието ѝ се опитва да забрави Мод, която разпалваше страстта му до желание за смърт.

Една сутрин в Кьолн, наред Хохенщрасе, албанецът ми показва девойка със свитък ноти в ръка, която вървеше до гувернантката си.

На десет крачки зад двете жени се движеше лакей, облечен в изискана ливрея.

Девојката бе около седемнадесетгодишна. Две плитки се спускаха по гърба ѝ.

Дъщеря на кьолнски патриций, тя изглеждаше весела, каквито от цяла Прусия са единствено хората от града на влѣхвите.

— Последвайте ме — каза внезапно албанецът.

Той се затича, задмина лакея и когато настигна девојката, я грабна през кръста и я понесе, бягайки още по-бързо.

Изпълнен с тревога, аз тичах по стъпките на своя приятел.

Не поглеждах зад себе си, но лакеят и гувернантката навярно бяха останали изумени и объркани, тъй като дори не извикаха стражата!

Минахме пред катедралата и се добрахме до гарата.

Очарована от мъжествената осанка на похитителя си, девојката се усмихваше, пленена в пълния смисъл на думата, и когато се озовахме във вагона на влака, пътуващ за Ербестал, към границата, албанецът вече целуваше до забрава най-покорната от всички годеници.

КОЛЕДАТА НА МИЛОРДИТЕ

Бях на почивка във Вилкие и през една ясна августовска нощ разговарях на кея с някакъв кормчия от Кийбьоф. Преметнал през ръка гумираната си мушама, той чакаше английски танкер, който трябваше да пристигне от Руан.

— Всеки път, когато се качвам на английски кораб — ми каза морякът, — изпитвам вълнение и си спомням за своя праядо — корсар, от когото англичаните много си изпатили. Ако, че сме политически съюзници, омразата към англичаните ми е в кръвта, и това си е!... Сигурно сте чували за корсаря Жан-Луи Мордан, победител в прословутата морска битка, наречена „Коледата на милордите“ и известна на всички стари моряци?

— Не, съжалявам — отвърнах. — Разкажете ми за Коледата на милордите, докато чакате английския танкер.

— Слушайте добре — каза кормчията, почуквайки лулата си о парапета, за да я изтръска, — историята си струва.

На 24 декември 1812 година корсарският кораб „Хубавицата от Сен-Мало“ плавал около бреговете на Антилските острови и търсел приключения.

Били страшни времена.

Лишена от господството си над моретата, Франция все още се опитвала да си го възвърне от Англия. Мощните трипалубни кораби на врага разгромявали нашите фрегати и корвети, които потъвали сред морските вълни, но не се предавали. Бързите и безстрашни френски корсари нападали изневиделица и често успешно неприятели, които наглед далеч ги превъзхождали.

Капитан на „Хубавицата от Сен-Мало“ бил Жан-Луи Мордан, от когото англичаните се страхували като от чума, защото потопил три

техни военни кораба. Освен това пленил десетина търговски гемии. На тези си подвизи обаче не отдавал никакво значение. Наричал ги просто „доставки на продоволствия“ и се гордеел единствено с трите си — както той им викал — „бойни схватки“.

Всъщност това били три истински морски сражения, при които той победил военни кораби, поне десет пъти по-големи от „Хубавицата“.

По-рано капитан Жан-Луи Мордан бил сред най-богатите корабоприетежатели в Сен-Мало. Един след друг корабите му попаднали в ръцете на англичаните. В Трафалгарската битка убили годеника на дъщеря му, чиято красота била тъй забележителна, че не я наричали другояче, освен „хубавицата от Сен-Мало“. Тя умряла от скръб, а покрусената ѝ майка я надживяла само с няколко месеца.

Със стиснати зъби, без да хленчи и да рони сълзи, корабоприетежателят виждал как имуществото му отлита, а семейството му измира.

„Взех решение — казал той няколко дни по-късно на свой приятел от Сен-Мало. — Щом англичаните изтръгнаха от мен щастието, заграбиха корабите ми и причиниха смъртта на дъщеря ми и жена ми, то, значи, бог и светата Дева са го допуснали. Ако от своя страна аз убия толкова «милорди», колкото успея, това също ще стане по волята на господ и на светата Дева.“

През следващите дни уредил деловите си работи, продал всичко, каквото притежавал, и купил двумачтов кораб, който снабдил с пълно бойно снаряжение и го нарекъл „Хубавицата от Сен-Мало“ в памет на дъщеря си.

След това бившият корабоприетежател безпощадно се захванал с англичаните. Удържал думата си и избил толкова „милорди“, колкото било по силите му.

Капитан Мордан бил около петдесетгодишен човек, общо взето, благ и любезен. Бил начетен и на драго сърце съчинявал и цитирал стихове, и по-специално известния стих на Льомиер^[1]:

„Тризьбецът Нептунов е жезъл на света.“

Цитирал го печално, с мисълта за Франция, която — както той казвал — „изгубила жезъла, отказвайки се от тризъбеца“.

Впрочем политическите му схващания сякаш не били твърде определени. Той тачел еднакво и бялото знаме^[2], и трибагреника. И при все че последният се веел на кораба му, в битка той неизменно вдигал на бизана^[3] и двата флага.

— И двата са френски — казвал той, — и то тъй славни, че ще ошетим Франция, ако спрем да тачим единия или другия.

Щом се намерел в присъствие на англичани, капитан Мордан ставал безмилостен, което немалко допринесло да се разнесе по моретата неговата слава.

Около името му се изградила легенда, която го представяла като жесток човек и това било твърде несправедливо, защото любезност и безчовечност рядко се съчетават в една и съща личност, докато при воина неумолимостта невинаги означава липса на доблест.

И така, било Бъдни вечер на 1912 година. Вятърът духал целия ден и утихнал към заник-слънце. Единствено пяната на разбиващите се вълни сегиз-тогиз помрачавала ясното небе. Постепенно притъмняло. Звезди се появили на небосвода. После се спуснала нощта — звездна и топла нощ. Ала суровите моряци от „Хубавицата“ тъгували за студените коледни нощи на запад, за семействата си и за далечната родина. Те пеели старинни френски песни — коледни или морски, — а на палубата, с далекоглед под мишница, капитан Мордан замислен ги слушал и забравял да бръкне в табакерата, която държал отворена.

Един глас се провикнал:

— Фрегата на хоризонта!

Капитанът затворил табакерата, бързо я прибрал в джоба си и огледал хоризонта с далекогледа. После се разсмял. Насреща идел голям кораб. Опитното моряшко око успяло да различи в звездната нощ английския флаг, който се развявал на бизана.

— Това е „Юнона“ — казал капитан Мордан на помощника си. — Връща се от Мартиника, която тези к... англичаните заграбиха от нас. Вдигнете английското знаме. Наредете да се даде сигнал за бой.

Топове и оръдията да бъдат готови. Да се донесат всички фенери и да се запалят. Ще зарадваме англичаните с хубава коледна елха, щом такъв е обичаят в страната им.

И капитан Мордан отишъл да си вземе пистолета и бойната сабя.

„Хубавицата от Сен-Мало“ се подготвила за битка. Украсили фока^[4] и го натъкмили като чудно коледно дърво, с разноцветни светлини от окачените фенери. После капитан Мордан накарал моряците си да запеят френските стихчета, съчинени от него по една мелодия, разпространена сред английския флот. Тази песен му послужила да заблуди „милордите“ относно националността си, когато преследвал търговските им кораби. Сега обаче щял да я използва срещу английския кралски флот:

*Милорди, милорди, милорди,
смъртта ви дебне на борда!
За кралския Нептунов жезъл
Мордан отново в бой ще влезе.*

След този куплет викове „ура!“ се разнесли от „Юнона“.

— Любуват се на коледната ни елха — казал Мордан — и ни мислят за „милорди“.

— Да — отвърнал помощник-капитанът. — Смятат, че празнуваме Рождество.

„Юнона“ се приближавала. Виждали се хора, облакътени на борда. Те възторжено размахвали ръце към „Хубавицата от Сен-Мало“.

— Хайде, втория куплет — казал Мордан, — и всички да пеят!

*Милорди, милорди, милорди,
смъртта ви дебне на борда!*

*Защото на Мордан корсарят
англичани не се нравят!*

— Ура! Ура! — завикали от „Юнона“ и запели на английски същата песен. Ала на „Хубавицата“ било невъзможно да разберат английските думи, тъй както и на „Юнона“ не проумявали френските.

В същия миг капитан Мордан дал заповед за огън. Топовете на „Хубавицата от Сен-Мало“ се обадили и дъждът от картечи, обсипали палубата на „Юнона“, навярно силно изненадал екипажа, който смятал, че си има работа с английско корабче, тържествено чествашо Коледа. „Милордите“ надали изумени викове, примесени с болезнени стонове. Ала за моряците от „Хубавицата“ димът закрил смута, който царял на борда на фрегатата.

— Свалете английския флаг — извикал Мордан — и вдигнете френския!

— Кой? — запитал един глас.

— И двата! — отвърнал царствено Мордан.

Английският флаг безславно се свлякъл и двете френски знамена — бялото и трицветното — скоро се развели на бизана, огрени от светлините, които превръщали фока в коледно дърво.

Нова поредица от залпове окончателно всяла паника на „Юнона“, чийто грот^[5] рухнал, премазвайки десетина души. После корабите се допрели и „Хубавицата“ хвърлила към фрегатата въжета с куки. Въоръжени с ножове, моряците от Сен-Мало наскочили на „Юнона“. Тя била в плачевно състояние. Многобройни трупове покривали палубата. С пистолетен изстрел капитан Мордан убил на място командора^[6], който правел всичко възможно, за да събере екипажа си, паднал духом от това тъй неочаквано нападение. Почти всички англичани били избити. Английската песен с френски думи от капитан Мордан ехтяла над виковете на оцелелите англичани и проклятията на умиращите.

*Милорди, милорди, милорди,
смъртта ви дебне на борда!
Франция при абордажа
ще смаже армията вража!*

След като запалили фитилите, които подир час трябвало да възпламенят барута, предназначен да взриви разнебитената и потънала в кръв фрегата, французите я напуснали. Прерязали въжетата, които я свързвали с „Хубавицата от Сен-Мало“, и последната се отдалечила.

След час разбитата „Юнона“ избухнала със силен шум и огромни огнени езици.

Вой на сирена откъм морето извести за пристигането на танкера. Лодкарят нетърпеливо пляскаше с весла във водата, ала кормчията спокойно довърши разказа си:

Капитан Мордан потрил ръце. Обърнал се към помощника си и любезно му предложил енфие.

— Това е четвъртата ни схватка, господине — казал му той, — което прави четири военни кораба по-малко за „милордите“: „Прозерпина“, „Артемида“, „Амфитрита“ и тази нощ — „Юнона“. — Сетне за миг замълчал и продължил: — Много бих искал до утре вечер да стигнем Гваделупа.

Огледал хоризонта и спокойното море, по което не се чувствал никакъв полъх, и отново обзет от манията си да цитира, издекламирал следния стих от „Ифигения“:

*„Единствено попътен вятър желая аз от
боговете.“*

— Но вие твърде зле се отнасяте с богините — възразил помощник-капитанът, комуто не липсвало остроумие.

... Постепенно излязъл вятър. Угасили фенерите на фокмачтата и докато „Хубавицата от Сен-Мало“ се носела към Гваделупа, моряците дълго пели в нощта:

*Да пеем ний за Рождество,
Исус роден е в Сен-Мало.
И сам той станал е корсар
заради Англия — врага си стар!*

и много други коледни песни, докато на бизана тържествуващо се развявали двата френски флага — белият и трицветният...

Кормчията вече бе в лодката. Тя доплава до танкера. Потомъкът на корсаря първо метна нагоре мушамата си, а после пъргаво се изкатери по стълбата и когато кормчията от Руан стъпи на борда, видях в ясната нощ как внукът на Жан-Луи Мордан стисна ръката на английския капитан.

[1] Поет и автор на трагедии (1733–1793). Въпросният стих е от поемата му „Търговията“. — Б.пр. ↑

[2] Бяло е знамето на монархическата власт. — Б.пр. ↑

[3] Задната мачта на кораб. — Б.пр. ↑

[4] Предната мачта на кораб. — Б.пр. ↑

[5] Средната мачта на кораб. — Б.пр. ↑

[6] Чин между капитан и контраадмирал в английската и американската флота. — Б.пр. ↑

РОБИНЗОН ОТ ГАРА СЕН-ЛАЗАР

Общо взето, се смята, че англичаните са най-флегматичните хора на света. Това е заблуда и следната действителна случка, неизвестна, макар и твърде любопитна, особено добре показва, че някои французи и даже парижани могат да се мерят и с най-хладните островитяни.

На 1 януари 1907 година, в десет часа сутринта, господин Людовик Пандвен, богат търговец от Сантие, чието разкошно жилище се намиреше на авеню Боа-дьо-Булон, взе файтон на площад Етоал.

— На гара Сен-Лазар, международни линии — каза той на кочияша, — и то бързичко, защото трябва да хвана влака за Хавър.

Господин Пандвен отиваше в Ню Йорк по работа и носеше със себе си само едно куфарче. Времето налагаше да се бърза и файтонът пристигна на гарата само няколко минути преди обявения по разписание час за тръгване на влака.

Господин Пандвен подаде на кочияша банкнота от хиляда франка, но съвременният Автомедонт^[1] нямаше дребни.

— Почакайте ме — каза търговецът, — кажете ми номера си, ще се върна след малко.

Той остави куфара в колата и отиде да си купи билет. Ала виждайки, че по разписание остава само минута до тръгването на влака, господин Пандвен си помисли:

— При кочияша са куфарът и документите, които всъщност не са ми чак толкова необходими. Ще почака, ще открие адреса ми на куфара и ще отиде у дома да му платят.

И се качи във влака, който потегли цели два часа по-късно, защото от памтивека разписанията не се спазват. В Хавър взе парахода за Америка и повече не се сети за кочияша.

Последният търпеливо зачака клиента си и след двадесет минути си каза:

„Сега вече ще отчитам не според разстоянието, а на час.“

Сетне отново зачака философски.

По пладне накара един уличен продавач да му донесе обяд, слезе да хапне и от страх да не отмъкнат куфара го прибра в багажника под капрата. По-късно вечеря по същия начин, даде зоб на коня и продължи да чака до последния влак, след полунощ.

Тогава подръпна юздите на Кокот и напусна двора на гарата пред линията за Хавър, без да прояви недоволство или нетърпение.

Спря при строежа на спирката на метро „Север-Юг“, който по онова време се издигаше срещу гара Сен-Лазар, слезе от капрата и отвори вратата на това чудновато дървено съоръжение, на което парижани се любуваха години наред и чиито многобройни образци все още красят някои облагодетелствани столични квартали. Повеждайки коня си за юздите, въпросният кочияш, който заслужава да остане известен за поколенията с името си — Еварист Рудиол, собственик на скопен кон и на наемна кола № 20364 — прибра имуществото си под сушина в покрития строеж, който всъщност представляваше доста сгодно жилище, при това разположено наред Париж. Там имаше слама, от която стъкми постелка за разпрегнатия кон, а той самият удобно преспа в колата, добре загърнат в завивки, макар че нощта не бе особено студена за това годишно време.

В пет часа бе на крак, поразтъпка се, разкърши снага, за да се сгрее, впрегна коня и остави екипажа в покрития строеж, тъй като файтон не може да влиза в двора на гарата, ако не вози пътник.

И така, кочияшът Еварист Рудиол застана пред входа на гарата, на същото онова място, където предишния ден го бе оставил клиентът му. Към седем часа отиде да пие кафе в кръчмата, намираща се в двора на гарата, написа на жена си телеграма, която по един келнер изпрати в пощата, и се върна обратно на поста си.

Към пладне госпожа Рудиол изпроводи на мъжа си някои основни домакински вещи, а също така слама, сено и овес за коня, който изглеждаше твърде доволен от необичайния за него отдих. Вярно е, че тази шетня насам-натам се стори странна на минувачите. Те никога не бяха виждали на строежа работник. Полицията обаче сметна всичко за естествено и реши, че навярно са поставили пазач, за

да предотврати, от една страна, саботажите, а от друга — всякаква работа, както ненавременна, така и необичайна.

И тъй, сладък живот започна за човека и за коня, който заглади косъм, докато Рудиол по цял ден си пушеше лулата и оглеждаше пристигащите пътници.

Сетне дойде хубавото време и госпожа Рудиол пристигна да прави компания на мъжа си. Остави го към средата на есента, когато задуха студеният вятър...

Изминаха години, без нищо да преустанови мирния живот, воден от човека и коня — чудати Робинзоновци в един от най-оживените парижки квартали.

От време на време, за да пораздвижи Кокот, кочияшът замолваше някой минувач да се качи в колата, за да може да влезе в двора на гарата. Там скопеният кон за кратко се понасяше в тръс, без Рудиол да изпуска от очи изхода на гарата. А преди да си легне, той всяка вечер вписваше с едрия си прилежен почерк няколко цифри в старо, криво и изпомачкано тефтерче.

На 1 януари 1910 година станалият в четири часа сутринта Рудиол разчеса коня и го впрегна, а към осем видя, че времето е хубаво, и реши да му се порадва.

Накара един уличен продавач да се качи в колата и влезе в двора на гарата, където след няколко обиколки зае място при изхода на международните линии.

В девет часа се появи един господин и поспря, сякаш търсеше някого. Ала кочияшът бе разпознал своя клиент:

— Ето ме, началство! — викна той и скочи от капрата.

— Вие ли сте? — каза господин Пандвен. — Почакайте!

Той измъкна портфейла си и извади оттам някакво листче.

— Точно така — рече, — 20 364. Колко ви дължа?

— Петдесет и шест хиляди триста двадесет и два франка — отвърна кочияшът — и двадесет и пет сантима за багажа.

Господин Пандвен провери сметката: три години без един час по два франка на час дневна тарифа и два и петдесет — нощна, при дневен сбор, съответно приравнен към зимния или летен график, и не забрави да прибави един ден към високосната 1908 година.

— Правилно — отбеляза господин Пандвен, — ето дължимото.

И му даде 56 322 франка и петдесет, тъй като добави двадесет и пет сантима за почерпка.

Рудиол прибра парите в голямото си портмоне.

— А сега у дома! — каза господин Пандвен, съобщи адреса си и се качи в колата.

И когато стигнаха на местоназначение, той даде на кочияша един франк и седемдесет и пет сантима за превоза.

[1] Герой от „Илиада“, колар на Ахил. — Б.пр. ↑

РАЗХОДКАТА НА СЯНКАТА

Беше малко преди пладне. Видях да се задава една сянка. Но за моя почуда тя не зависеше от никакво тяло и се движеше свободно, съвсем самостоятелно.

Беше полегнала напреки, на земята. Минеше ли покрай тротоар, внезапно се огъваше на две места, а до стените понякога цяла се изправяше, сякаш предизвикваше някого — може би слънцето, чиято гледка никакво тяло не ѝ закриваше.

Започнах да я следвам в мига, когато се изгуби, свивайки в една съвсем безлюдна пресечка, по която ми се стори, че пое не без колебание.

Ала дали да не я обрисувам, или по-точно да опиша очертанията ѝ? Знае се, че сянката е променлива, изтънява и се проточва до безкрайност или, обратно, понякога така се сплесква, че заприличва на буренце. Що се отнася до самотната сянка, за която говоря, когато изглеждаше най-определена на вид, тя донякъде напомняше на млад и добре сложен мъж, с щръкващо от време на време връхче на мустак и с изящен профил.

Една девойка се появи в дъното на улицата, по която вървахме, и озовавайки се до нея, сянката, така да се каже, изпълзя нагоре, сякаш да я целуне по челото.

Девойката потръпна и тутакси се обърна, но сянката бе отминала и се отдалечаваше нататък, като се плъзгаше и лазеше по неравната улична настилка.

Девойката, чието лице бе печално и кротко както у хората, изгубили близък човек във войната, сподави вика си и ми се стори, че радост и съжаление се преплитат на лицето ѝ...

Сетне чертите ѝ си възвърнаха примирения израз и очите ѝ жадно проследиха пъплещата синкава сянка.

— Да не би да я познавате — запитах аз девойката, — да не би да познавате тази синя сянка, тази самотна сянка?

— И вие сте видели! — възкликна тя. — Видели сте я като мен! Да, ние съзираме там това живо и недосегаемо петно — безплътно влечуго с човешки очертания.

„Мисля, че я разпознах. Не само мисля — наистина я разпознах... Различих овала на лицето, тънките мустачки, но не и погледа. Разпознах го. Не се е променил от последния отпуск. Бяхме сгодени и трябваше да се оженим през следващия му отпуск. Ала парче шрапнел попадна право в сърцето му. Убиха го. И все пак, както виждате, неговата сянка не е мъртва. Тя го надживя — по-ясна от спомен, но и по-неуловима...“

Девойката се отдалечи и в очите ѝ гореше цялата любов на пламенното ѝ сърце.

След като кимнах за сбогом, се завтекох след сянката. Тя напредваше, тясно зависима от неравностите на пътя, по който се движеше. Съгледах я отново до градската черква, после по главната улица — промушваше се между минувачите, които ни най-малко не забелязваха синкавата ѝ, променлива с всеки миг форма.

Сянката се скиташе безцелно. Спираше пред магазинчетата и наглед изпитваше изключителна наслада от разходката по познатите ѝ места. Понякога тя, така да се каже, се изгубваше сред други сенки на минувачи и действително ми се стори, че между тях няма никаква разлика.

В градската градина, където я последвах, отдаде предпочитание на розовите храсти, отрупани с цветове през това годишно време. Човек би казал, че вдъхва неизразимия им мирис и сякаш ридания я разтърсваха от глава до пети.

Не без вълнение станах свидетел на скръбта на сянката. Искаше ми се да я утеша, да положи на челото ѝ даряваща покой целувка, каквато са си разменяли първите християни. Ала това тайнство не бе достъпно за мен и единственото, което можах да сторя, бе да сплета собствената си сянка с мимолетното видение.

Начаса се отдръпнах, от страх да не я стъпча. Боях се да не ѝ причиня болка. Изпитвах безкрайна жалост при нейния самотен захлас. Но изведнъж, по някакво необяснимо внушение, долових как тя ми дава да разбера, че е щастлива, а риданията ѝ са били ридания от щастие, че в нея има безсмъртен живот, който ѝ дава възможност да надживее загиналото тяло и да се докосва до всичко, за което то е

милеело. Щастieto на сянката се пораждаше от присъствието ѝ по местата, които бе обитавала приживе.

Разбрах това и ме обзе нежна радост. После с усмивка присъствах на игрите на сянката сред цветните лехи и зелените морави.

Видях, че се отдалечава от градската градина, и я последвах до гробищата. Тя ме отведе до един гроб: там бе мястото, отредено за тялото ѝ, където то не ще почива.

Сетне отново премина през града и там ни свари здрачът.

Постепенно сянката стана по-неясна. Накрая изгубих следите ѝ в мрака.

Ала разбрах колко безсилна е смъртта и как тя просто отслабва леко присъствието. Мъртвите не отсъстват от живота.

Ненакърнената и самотна сянка, поела по улиците на градчето, е не по-малко действителна от сянката вътре в нас, чиито отразени в паметта очертания могат да се проследят, а синкавата ѝ недоловимост прелива в спомен.

ОРАНЖАДАТА

Големите парижки ежедневници съвсем бегло отбелязаха случая Джеймс Кимбърлин, около който се вдигна страхотен шум не само в Австралия, но и в Англия. Писа се единствено, че задържаният за убийство Джеймс Кимбърлин бил даден под съд, признат за виновен и екзекутиран.

Бях в Мелбърн по време на тези събития и познавах донякъде доктора. Няколко пъти ми се бе отдал случай да се срещна с него и бях успял да оценя редките качества на неговата мисъл, изцяло погълната от въпросите на науката.

Славата му на лекар нямаше равна в цяла Австралия, така че клиентелата му беше многобройна.

Той беше около четиридесетгодишен човек с рядко срещана сила. Беше ерген, водеше безукорен живот и, общо взето, единодушно се признаваше, че няма недостатъци.

Впрочем приписвах му една своеобразност, способна да го обрисува по-добре, отколкото всичко, което може да се добави: говореха, че изпитвал такъв ужас от смъртта, та викнали ли го при болен, за когото той чувствал, че е обречен, отказвал да го лекува и молел да се обърнат към някой негов събрат. Бързаха обаче да отбележат, че подобни случаи били изключително редки. Твърдеше се, че през дългата си лекарска практика само два пъти бил отказал да се наеме с възлаганото му лечение. Ето защо се носеше слух, че доктор Джеймс Кимбърлин е изцерил всички лекувани от него болни и че ако е дал съвет или е предписал лекарство, оздравяването е сигурно.

Когато вестниците разгласиха задържането му за убийство, се надигна всеобщ протест, че е станала грешка, защото съществуването на Джеймс Кимбърлин изглеждаше съвсем неопетнено. Ала скоро очевидността се наложи на всички. Човек можеше само да се чуди на странното по характер престъпление, извършено от лекаря.

Обстоятелствата заслужават да бъдат известни в подробности. При тях има нещо повече от обикновено произшествие: те

представяват възможно най-чудновата картина за това как професионалните навици могат изведнъж да изродят един праволинеен и честен дух, призван главно да удължава живота на себеподобните си.

Няма защо да се боим, че подобно събитие може да се случи у нас. Тук учените са твърде вещи и страстта им към науката винаги отстъпва пред човечността. Това можеше да стане само в новосъздадена страна, където опитният и сръчен лекар се ползва с такава тежест, че може да стигне дотам, да реши, че е неподвластен на законите и господар на съществуванията, които той оспорва на смъртта.

Ето и фактите:

Някакъв човек на име Лий Лус, скотовъдец от вътрешността на страната, пристигнал с голяма сума в злато, която поредица от несुшави години му позволила да натрупа. Той отдавна чувствал, че линее от болест, чиято причина никой не можел да определи.

Щом пристигнал в Мелбърн, скотовъдецът посетил различни лекари, които преценили, че е твърде късно да се предприеме каквото и да било, и го посъветвали да изготви завещанието си.

Лий Лус отишъл право в някакъв бар, където възнамерявал да похарчи златото, а сетне да си тегли куршума. Лицето му обаче било толкова разстроено, че му спечелило симпатиите на сервитьорката — червенокоса ирландка, пред която той изложил окаяното си положение. Тя го посъветвала час по-скоро да се обърне към доктор Джеймс Кимбърлин и така му го прехвалила, че възвръщайки си изведнъж смелостта, Лий Лус се отказал от самоубийството, зарязал питието си и отишъл да позвъни на вратата на прословутия лекар.

Влиза той, представя се, казва от какво се оплаква. Докторът го преглежда и студено му казва, че няма какво да му предприше.

Лий Лус настоява.

— Моля ви, докторе, не ме отпращайте — казва той, — та нали отказът ви е равносилен на смъртна присъда.

Джеймс Кимбърлин го поглежда и изпитва силна жалост към човека, за когото знае, че е изгубен.

„Защо да го обезсърчавам? — помисля си. — Нека поне умре с мисълта, че се спасява.“

— Добре тогава — казва, — пийте оранжада, и то колкото ви душа иска.

Лий Лус си тръгнал успокоен, а доктор Кимбърлин, убеден, че той не ще живее дълго, забравил за нежеланото посещение.

Междувременно болният поглъщал оранжади. Пиел сутрин и вечер. Пил така в продължение на година и по този начин си възвърнал здравето и коремчето.

Тогава, готов да отпътува за дивите местности, където отглеждал овцете си, Лий Лус решил, че негов дълг е да засвидетелства признателността си на своя спасител.

Отишъл при него с богат дар. Доктор Кимбърлин с мъка го познал. Не можел да повярва в подобно чудодейно лечение.

Ала накрая, неспособен да се усъмни в успеха на предписаните от него оранжади и изпълнен с безмерно любопитство относно причините на това изцеление, той замолил Лий Лус да влезе в кабинета му и обзет от професионална лудост, взел револвер, застрелял го в главата, направил му аутопсия и потърсил при огледа на тялото причината на болестта, чийто принцип никой негов събрат не успял да открие и която той неволно излекувал.

Ала когато си възвърнал разсъдъка, той се уплашил от престъплението си, напуснал града и няколко дена се скитал сред природата, докато полицията узнала за изчезването му, открила трупа и в една гора, безсенчеста като всички гори в Австралия, намерила чудатия престъпник точно когато се готвел да сложи край на живота си.

Накратко, Джеймс Кимбърлин напразно се опита да убеди съдиите, че е действал в момент на умопомрачение. Осъдиха го и се наложи да заплати с живота си странното покушение, към което го бе тласнала трескавата възбуда, породена от изумление — ни най-малко престъпно, а чисто научно.

ПЛАСТИЧНА ХИРУРГИЯ

При последното си пътуване до Аляска бях чудесно посрещнат от делегация на Лигата за евгеника^[1], чиято представителка, мис Оул, неслучайно бе красива девойка. Тя веднага ми каза:

— Не мислете, че нашата лига се ограничава с подобряване на човешката раса. Освен това ние искаме да развием индивида след раждането му и така да се каже, да му осигурим пожизнени физически съвършенства. Ето защо възнамеряваме да придадем голям размах на новата медицинска наука, наричана „пластична хирургия“. Постиженията ѝ, които ние внимателно следим, са вече значителни. С решимостта и дръзновението, окрилящи новосъздадената наша нация, която сте дошли да изучавате, нашите хирурзи осъществяват нов подем в областта на своята дейност и си поставят цел, каквато вашите лекари, изглежда, още не допускат за възможна. А тя е прекрасна! Елате утре заран, в девет часа; ще ви запозная с нашите съоръжения, със степента на проучванията ни и ще можете веднага да установите задоволителните резултати, постигнати от нас.

Очарователната мис Оул мило ми кимна. Разговорът бе приключен. Тя се стрелна, лека като водно конче, а в пищната сграда от всички страни се разнасяха телефонни повиквания.

Бях точен. Мис Оул незабавно ме отведе в помещението, което наричаше своя лаборатория, и там ми изложи възгледите си за подобряването на човешката раса. След това ме въведе в някаква стая, където се намираше красив младеж.

— Представям ви господин Амблерод от Лозана — ми каза тя. — Той е изгубил ръката си при железопътна катастрофа. Нашите хирурзи възстановиха липсващия крайник. Това е ръка на маймуна, чийто външен вид е видоизменен чрез постепенно свличане на кожата, която едновременно със зарастването се подменя с ивици кожа, взети от тялото на самия пациент. Работим бавно, защото са необходими значителни предпазни мерки, за да приключи успешно тази операция, която е нищо в сравнение с една друга — напълно сполучлива и

понесена от него с похвална смелост. Господин Амблерод, бихте ли се обърнали, ако обичате?

Младежът се обърна и над лявото му ухо видях око, което ме гледаше. Друго око, на тила, също се взря в мен, а трето, или по-скоро пето, примигваше над дясното му ухо. Останах смаян.

— Господин Амблерод — ми каза мис Оул — е по професия надзирател в голяма фабрика. Притежаваните по природа очи ни се сториха недостатъчни за изпълнението на работа, при която трябва да се гледа едновременно на всички страни. Ето защо нашите хирурзи, чиято сръчност е изумителна, го снабдиха с три нови очи. Така той се превръща в същински Аргус и радостта му няма равна, тъй като надзирател с пет очи е в положение да изисква много висока заплата.

Толкова бях изненадан, че не знаех какво да кажа. Излязохме, за да отидем в съседното помещение, и мис Оул заяви:

— Представям ви господин Смартест, бележит политик от Даусън-Сити. Той се оженил и в изблик на гняв госпожа Смартест толкова здраво впила зъби в носа му, че го отхапала. Сложихме му друг, по-красив от предишния, изрязан с голяма точност от заешко бутче, но със съгласието на пациента използвахме случая, за да го снабдим с нова уста и с всички свързани с нея органи. Няма да ви описвам в подробности тази деликатна операция. Господин Смартест сега може да говори едновременно с двете си усти.

Господин Смартест се обърна и видях, че на старателно избръснатия му тил се очертава друга уста. Заради мис Оул той прие да ни издекламира едновременно две стихотворения и естествената му уста занарежда началото на песен първа от „Изгубеният рай“, докато новата, изразявайки се на френски, рецитираше с лек акцент прекрасния разказ на Терамен^[2].

Признавам, че не бях на себе си от почуда.

— Представете си — каза мис Оул — какво значение може да има втората уста за един политик: при събрание на открито господин Смартест сега е способен да говори ясно не само на публиката пред себе си, но и на тази отзад. Не е нужно да подчертавам предимствата на това ново отвърстие.

— Вие придавате действителни измерения на древните митове — казах на мис Оул, след като се сбогувахме с господин Смартест — Аргус, Фама^[3]...

— А ето и Бриарей^[4] — отвърна хубавата председателка на Лигата за евгеника, въвеждайки ме в стая, където видях човек с четири ръце.

— Господин Хичкок е полицай — добави тя. — Дойде тук по своя воля и ни замоли да му прибавим няколко ръце, които да го направят по-опасен отпреди за престъпната сган. Както виждате, обслужихме го според желанията му; той е надарен с рядко срещана сила и тъй като сега разполага с четири ръце, от които една на корема и една между плешките, занапред ще може сам да отвежда в участъка четирима злосторници наведнъж.

Обсипах я с поздравления, а после мис Оул си взе сбогом с мен, тъй като трябвало да присъства на някаква нова и особено деликатна операция. Ставало дума за бележит учен, който в желанието си да изучава по-добре природата искал да му присадят на върха на пръстите очи — микроскопични очички на колибри, за да не се намали осезателната способност на пръстите.

Напуснах лабораторията и начаса нахвърлих няколко бележки за любопитните случаи, наблюдавани от мен. Няма съмнение, че нашата епоха ще предостави случай на тези „пластични хирурзи“ да приложат теориите си по най-неподозиран и полезен за човешкия род начин.

[1] Наука за подобряване качествата на род или вид, особено на човешката раса, чрез специален подбор на родителите. — Б.пр. ↑

[2] Герой от трагедията „Федра“ на Расин. — Б.пр. ↑

[3] Митологично божество с множество очи и усти. — Б.пр. ↑

[4] Сторък великан от гръцката митология. — Б.пр. ↑

КАРФИЦИТЕ

Камуфлирането на малка част от сектора току-що бе привършило.

Реката бе отбита. Едно селце бе преместено. Потокът, който щяха да видят сега вражеските наблюдатели, бе от изрисувано платно, а селцето бе подобно на декор от дъски.

Истинското село и истинската река бяха замаскирани и преправени. Вече не можеха да се забележат и това позволяваше на войсковите части да се придвижват, без неприятелят да разбере. Войниците художници, съдействали за инсценировката, сега вечеряха с охота и оживено бърбеха. Мненията, както винаги, бяха разделени.

— Доброто и злото — каза с известна горчивина дребният Серинян — зависят от обстоятелствата. Ето, ще ви разкажа за моето голямо преживяване. Ще видите как едно просто предрешаване, едно маскиране могат да доведат до добро или зло и голям умник е онзи, който предварително е способен да каже какво ще се получи.

Симона бе дъщеря на търговски посредник, който се бе провинил в злоупотреби. На шестнадесет години имала щастието да се омъжи за стар банкиер, който я оставил вдовица на седемнадесет. Беше елегантна, хубава и доста остроумна. Запознах се с нея и се влюбих. Ала един двадесет и две годишен момък има защо да се смуцава пред млада и бездетна вдовица, при това богата, и затова аз не смеех да кажа на Симона, че я обичам.

Идва войната. Отивам аз при нотариус да изготвя завещание, според което оставях на Симона всичко, притежавано от мен. Одързостих се дотам, че ѝ писах адреса на нотариуса, у когото завещанието бе на съхранение. Добавях, че отивам да се сражавам и ако умра, то ще бъде с мисълта за нея. Заминах още същата вечер.

Когато Симона получава писмото ми, остава толкова трогната от подобно свидетелство за обич, че прави невъзможното, за да дойде при мен. По онова време за жена бе трудно да стигне до фронта. Тя събира сведения, предрешава се като войник и неизвестно как, успява да

проникне без спънки във военната зона. И така, ние точно си отдъхвахме от бойните действия, близо до Еперне, когато един новобранец — много изискан, бога ми, и с вид на тиловак — така ме взе на подбив, че за малко да го зашлевя, когато изведнъж разпознах моята Симона и едва не паднах от изненада. През първия отпуск тя се омъжи за мен. Щастieto ни бе пълно.

И така, ето едно предрешаване, което бе сполучливо, не ще и дума, но можеше да свърши зле. Най-малкият възможен риск за Симона бе да я помислят за шпионка и да я разстрелят.

После ме раниха. Оздравяването ми се проточи. Един ден някаква приятелка на Симона идва да я търси. Казват ми, че ще излизат, но не можели да ме вземат, защото щели да ходят да им хвърлят карфици.

— Карфици ли? Това пък какво е?

— Най-новият начин за врачуване — ми казва Симона. — Има по-голям успех от гледането на карти, на кафе или на белтък.

— Непременно трябва да видя какво е!

— Невъзможно! — казва ми Симона. — Гледачките не приемат мъже. Биха се притеснявали пред такива умни глави. Пък и хората ще си помислят кой знае какво за домовете им.

— Това да е — казвам на Симона, — ще сторя като теб и ще се предреша.

Пляскат с ръце, маскират ме. Гладко избръснат, общо взето, го докарвам на женичка и ето ни у гледачката на карфици — истинска вещица.

— Някога — казва ни тя с джафкащ глас, гледайки ни иззад чифт силни очила — вземали двадесет и пет нови игли и ги слагали в чиния, където сипвали вода... А пък какво правели магьосниците и врачките с иглата, послужила да се съшие мъртвешки саван, то не е за казване... Днес е разпространено гадаенето по карфици... Тук са тринадесет — тази сте вие, а другата, закривената, представлява целта, която искате да постигнете и изобщо предметът на вашите стремления.

Симона и приятелката ѝ не слушаха: говореха си за тоалети.

В този миг госпожа Одисей хвърля карфиците, но две-три падат извън масата, на моите колене, които аз инстинктивно стисвам.

— Това е мъж! — провиква се дъртата вещица.

Беше ме разпознала по движението, тъй както някога Одисей разпознал Ахил, който, за да си остане в тила по време на Троянската война, се предрешил като жена.

— Мъж е! Ако беше жена, нямаше да стисне колене!

И вдигна шум до бога.

Сконфузих се. Отидохме в участъка, станах за присмех до немайкъде и още не се бях възстановил от раната, когато Симона напусна семейното огнище. Дегизирането ми завърши зле, но можеше да стане и обратното. Жена ми можеше да реши, че съм бил забавен, но тя реши, че съм станал за посмешище. Така че, повтарям, никой от нас не може да знае предварително дали това, което ще стори, ще завърши добре или зле.

ХОРМОНАЛНО ЛЕЧЕНИЕ

През ум не бе ни минавало, че госпожица Веринада, доктор по медицина, може да бъде нещо повече от добър квартален лекар. Обикновено я викаха при детски заболявания — специалност, която си бе спечелила със своята благост. Ала онези, които познаваха госпожица Веринада, силно биха се изненадали, ако им се кажеше, че тази девойка е своего рода гений, чиито схващания биха могли един ден да доведат до големи промени на нашата планета.

Тя бе дошла на посещение у наш приятел, чието осемгодишно момченце се чувстваше леко неразположено.

След като прегледа болния, госпожица Веринада влезе в салона при нас. Спорът, много оживен, се въртеше около прословутия въпрос за военновременния състав на армията, разрешен в Америка по начин, напомнящ за най-бележитите случаи от римската история, както свидетелстват думите на офицера, чрез чиито уста Съединените щати заявили пред гроба на великия си освободител: „Ето ни, Лафайет!“.

Госпожица Веринада ни слушаше с интерес. Стори ни се, че се колебае дали да се намеси в разговора. Родителите помислиха, че сведенията за малкия болен са лоши. Всички я заразпитваха, обръщайки се към нея с „докторе“ или с „госпожице“. Някой даже каза „докторке“, защото женските титли в йерархичната стълбица на хуманитарните науки още не са ясно установени.

— Успокойте се! — заяви госпожица Веринада. — Синът ви скоро ще се оправи от неразположението. Но вие говорехте по въпроса за военновременния състав. Аз още миналата година го бях разрешила. Ако се бе наложило, щях да се преборя с всички наредби, родени от бюрократската мудност, и да предоставя изобретението си на правителството.

Въпросът за разрешаване бе прост. Ето го прочее: дали с оглед недостига на мъже, годни за военна служба, не би могъл да бъде премахнат определен отрязък от времето?... Когато човек е надникнал в съкровената същност на материята, е имал случай да види и по-

необичайни неща. И така, не е ли възможно да се осигурят армии, които при естествената последователност на събитията биха се явили на бойното поле едва години по-късно?

След като си поставих въпроса, аз незабавно го разреших... Налучквайки верния път, разработих метод за хормонално лечение с щитовидна жлеза, на който сега няма да се спирам, но всички негови подробности са уточнени, така че да може да се прилага.

Изпробвах теориите си върху трите деца на мой братовчед, комуто не бе потръгнало в сделките. Бях отишла у тях, за да лекувам жена му. Тя се оплака, че децата ѝ били твърде малки, за да си изкарват прехраната. Най-голямото бе седемгодишно.

„Искате ли те бързо да бъдат в състояние да ви подпомагат?“ — запитах ги аз. Те припряно изразиха съгласието си.

Тогава моят метод направи чудеса. Приложих го първо на най-малкия. Беше двегодишен. Луи, така се казваше, незабавно израсна и за по-малко от седмица бе приключил с развитието си. Външността и силата му бяха на двадесетгодишен момък. Смея да твърдя, че дори умът му се бе развил едновременно и съответно с тялото. За това обаче не мога да дам доказателства, тъй като зрелостта на мозъка му, естествено, не бе съпроводена с нови понятия, каквито той не бе имал нито време, нито случай да придобие.

Двамината по-големи бяха подложени на същото лечение и днес семейството на моя братовчед се радва на трима здрави юнаци: един на две години и половина, друг — на три и половина, а третият кара осмата.

Можете да си представите благодарността на родителите! Тримата младежи, чието детство, така да се каже, бе премахнато, печелят добре прехраната си. В същото време те се заеха с образованието, което не бяха имали възможност да получат. И тъй като съгласно моите теории умственото развитие съответства на физическото, те за няколко месеца научиха всичко, което другите момченца възприемат за четири-пет години.

Повсеместно приложен в някоя воюваща страна, моят метод би осигурил армия, против която никоя страна не би могла да излезе. Аз овладях времето! Впрочем моят лечебен метод ни най-малко не застрашава здравето на тези, които се подлагат на него. Детството им се премахва, без животът им да бъде съкратен.

— Какъв ужас! — възкликна един стар господин, за когото се говореше, че задълбочените му трудове му дават право на място в Академията за морални и политически науки. — Да се премахне детството, най-хубавото време от живота, е чудовищно безнравствено дело.

— Кой знае? — отвърна му госпожица Веринада. — Баснописецът е казал: „В тази възраст няма милост“^[1] и моят метод, ако бъде приложен, може би ще има за резултат да направи човечеството по-добро.

— Все едно — каза някаква дама, — ако прилагането на този метод се разпространи, скоро ще четем във вестниците съобщения като: „Поручик Г., тригодишен, е повишен на бойното поле в чин капитан“.

А друг отбеляза:

— Ако и момиченцата бъдат подлагани на това хормонално лечение, ускоряващо растежа, светската хроника ще излезе от общоприетите рамки и ще се оповестява например че „инженер У, на възраст три години, е встъпил в брак с госпожица Х, едва двегодишна“.

— Положително! — отвърна госпожица Веринада, която зле прикриваше огорчението си и неоснователно се страхуваше, че не я приемат сериозно. — Положително от това светът няма да пострада!

А старият писател моралист, загледан в бъдещето, промълви полугласно сам на себе си:

— За окайване би било това поколение от деца чудо без детство! Съгласен съм, че в тази възраст няма милост, ала не с премахването ѝ ще увеличим мъдростта човешка. Природата върви от етап на етап. Не трябва ни един от тях да се прескача, за да не се изложим на неописуеми смутове!...

Ала младата докторка вече бе станала. Леко кимна за сбогом. Докато излизаше, прегледаното от нея дете, което вече не се чувстваше зле и бе станало от леглото, за да слуша разговора, влезе изневиделица в салона и се хвърли в прегръдките на майка си с вик:

— Мамо, мамо! Искam да ме подложат на хормонално лечение, за да отида да се сражавам с неприятеля!

[1] Лафонтен, „Двата гълъба“. — Б.пр. ↑

АВАНТЮРИСТКАТА

След като забогатя от търговия с хранителни стоки, моят приятел Минитик намисли да се жени. Около него имаше много млади жени, останали свободни след войната. Той обаче искаше да се задоми за девойка. Бе хвърлил око на Мариан Гарадан. Тя живееше с леля си, поведението ѝ му изглеждаше безукорно и няколко месеца по-късно той се ожени за нея, при все че тя не притежаваше никаква зестра.

Силно увлечен от прелестите на своята половинка, приятелят Минитик скоро призна, че характерите им не си подхождат. Това го нажали крайно много, но бидейки истинско възплащение на откровеност и галантност, реши да не крие повече от Мариан нерадостните изгледи, които бъдещето откриваше пред тяхното семейство.

— Вие сте млада — каза ѝ той (не си говореха на „ти“), — а и аз още не съм престарял. Спокойно можем да започнем живота си отначало. С малко взаимна добра воля набързо ще претупаме развода.

— Нямам нищо против — отвърна му Мариан. — Ето шест месеца, откак сме женени, и трябва честно да призная, че характерите ни по никакъв начин не си подхождат. Така че ако сте съгласен да ми отпуснете издръжка от шестдесет хиляди франка, което е нищо за новобогаташ от войната, ще ви предоставя сигурен начин да се разведете.

Предоволен, приятелят Минитик прие предложението с готовността на човек, който всячески е обмислял една сделка и сега се радва да я уреди безпрепятствено.

Тогава Мариан му представи свидетелство за предишния брак, сключен с някакъв търговец на хартия, жител на Сполето, Италия.

След като установи този факт, приятелят Минитик показва, че при уреждането на сделки проявява повече припряност, отколкото почтеност, и заяви, че недействителността на брака пред закона се отнася и за даденото обещание, така че тя да не разчита на него за

изплащането на пожизнената рента, за която е изтръгнала съгласието му.

— Печелите, господин Минитик — възкликна тогава Мариан. — Известно ви е, че не ще посмея да ви подведа под отговорност за изплащането на петте хиляди франка месечно, които ми обещахте. Знайте обаче, че ще взема мерки, за да остане в сила бракът ми с вас.

— Вашата прелест, вашата красота и вежливостта, на която се зарекох да не изменям — отвърна ѝ приятелят Минитик, — единствени ме възпират да се надсмея над заплахите ви.

Ала Мариан се усмихна и начаса удържа думата си, представяйки удостоверение, според което, преди да се ожени за нея, търговецът на хартия вече е имал друга, все още жива съпруга.

Тази случка обърка приятеля Минитик, който все пак остана доволен от възможността да получи развод, поемайки цялата вина върху себе си и даде на хубавата Мариан сума от триста хиляди франка, изплатени в брой, с които тя отиде заедно с леля си в Тулуза. Там вече бе сгодена за богат търговец на въглища, от когото навярно също се надява да измъкне — когато бракът бъде консумиран и удари часът за развод — сума поне толкова голяма, колкото тази, с която влюбеният Минитик се радва, че се е отървал.

Колкото до него, след развода е станал крайно меланхоличен. Непрестанно мисли за жената, която бе негова съпруга за няколко месеца.

— Красотата на Мариан — ми каза той — е равна на хитростта ѝ. Тя се е зарекла да забогатее през войната и за да го постигне, ще се омъжва последователно за всички новозабогатели ергени, които ще срещне. Ако получените от мен сведения са верни, вече се е задомявала за четирима — сиреч по един на година. След брака си поставя задачата да направи семейния живот нетърпим за мъжа си. Тогава той иска развод, а тя, проявявайки сговорчивост, получава с помощта на двете си удостоверения всичко, каквото пожелае да измъкне от него. Целта ѝ е, щом реши, че е достатъчно богата, да се омъжи — този път не на ужким — за инвалид от войната, беден и с характер, който ще ѝ допадне. Леля ѝ ми призна подробностите на това милосърдно и многократно възобновявано мошеничество. Разбира се, то не е по силите на всички жени и трябва предварително да си била съпруга на двуженец като търговеца на хартия от Сполето. Но когато

си помисля за подобна изобретателност, се срамувам от дебелашкия начин, по който забогатях, срамувам се, че напуснах военното си поделение, и завиждам на душевното притворство на тази прелестна авантюристка, чиято тъй възвишена цел е в пълно съгласие с днешните съдбини на човечеството.

РАСТЕНИЕТО

Достигнал до своя предел, животът на Сиприен Вандар граничеше с инстинктивно съществуване, едва озарено от кратко немощно слънце, печално като самотна звезда сред притъмняло небе през буреносна вечер.

Безучастието похабяваше живота й ден след ден и младостта малко по малко се отронваше от нея, тъй както в овощните градини се роят листенцата на прецъфтяващата пролет.

Дали се смееше тя? Чувстваше се, че не си дава сметка за обгръщащата я печал и сякаш едва осъзнава спомените, които я свързваха с хората. Спомени! Имаше в тях мъничко селце, огласяно от ударите на бухалките, отмерено стоварващи се по гумното (американските машини бяха все още непознати). Имаше в тях бедна черква, благи думи и отлитащи едно след друго упования. А също и някоя целувка и забравени обещания. Той бе заминал войник, Сиприен Вандар бе напуснала селцето и в паметта й се бяха изличили имената — всички имена. Понякога се замисляше за няколко мига и се опитваше да си ги припомни. Изплъзваха й се, тъй както бистрата вода изтича от извора и никога не се връща.

Нямаше за нея истинска радост! Само невъздържан смях и ярката светлина на баровете и кабаретата. Нищо скътано — ни нежност, ни пари! В този живот, бавно помръкващ от залеза, приятелство нямаше, нито любов. Заместваха ги случайни връзки, в които сърцето не участваше, а пред нея и зад нея, в лоното на самотата, две тъмни пропасти представляваха миналото и бъдещето...

Ала нежност капеше като кръв от самотното сърце на това изгубено дете.

Не помнеше кой й бе подарил саксията с цъфналата хортензия. И на това растение, чието наименование дори не знаеше, тя бе отдала приятелство и нежност, в които несъзнателно бе вложила цялата неизразходвана от съществото си любов, цялата страст, от която

преливаше сърцето ѝ, цялата човечност, набъбнала в душата, която никой не бе пожалил...

Листенцата на едрите цветове се бяха набърчили като клепачи. Капеха по торната пръст в хубавата розова саксия. Малко по малко зеленината съхнеше. Все пак Сиприен Вандар поливаше сутрин и вечер клюмналите цветове. Не спря да ръси вода, сякаш изпълняваше обред, дори когато в саксията остана само един черен стрък, напомнящ умален модел на граничен стълб между живота и смъртта. И тя наричаше тази зловеща клечка „растение“, ненамирайки по-точно, нито по-подходящо название...

Когато дойде войната, Сиприен Вандар престана да плаща за хотелската си стая. Минаха години, докато най-сетне ѝ известиха, че вече не ще се възползва от „мораториума“ и че ще трябва да плаща или да се измита.

Вътрешно тя ни най-малко не се разбунтува, тъй като така и не бе разбрала защо ѝ се полага отсрочка в плащането, но след изминалите няколко години считаше, че се е установило някакво право в нейна полза. Затова реши, че е неин дълг да направи на хотелиерката сцена — бурна сцена, завършила в участъка, където всичко се оправи, след като Сиприен Вандар обеща да напусне хотела. Позволиха ѝ даже да си вземе вещите...

Тя си тръгна с файтон. Голям куфар запълваше мястото до кочияша, а в прегръдките си Сиприен Вандар страстно притискаше „растението“. И в новия хотел, накрай друг квартал, тази вечер тя дълго го съзерцава, преди да си легне.

Поради мораториума бе изгубила навика да плаща всяка седмица, а за възобновяването на един навик са необходими дълги дни. Скоро отново се наложи да напусне хотела. Отнесе „растението“, увито във вестник. От малко кафене на площад Пигал изпрати на съдържателите телеграма, за да им съобщи, че заминава и освобождава стаята, но щом се върне, ще отиде да плати сметката и да си вземе куфара.

Сетне Сиприен Вандар отиде при Жермен, една от старите ѝ приятелки, която се бе издигнала в живота и имаше апартамент в квартал Йороп. Повери ѝ „растението“ и заживя ден за ден или по-скоро нощ за нощ, с единствената рокля и единствената риза, които имаше на гърба си, като нощем, преди да заспи, ги переше в легенчето.

На всеки два-три дни Сиприен ставаше по-рано от обикновено — малко преди пладне — и отиваше да види „растението“ в кухнята, където Жермен го бе захвърлила. Оголената и нечиста печал на тази кухня дори не правеше впечатление на Сиприен — преселница, свикнала с неудобствата на мебелираните хотелски стаи. Само гледката на газова фурна пораждаше в мисълта ѝ представа за приказен разкош, за охолно семейно спокойствие...

Един път Сиприен Вандар не успя да отиде при приятелката си в продължение на петнадесетина дни. От портиерката научи малко по-късно, че „госпожа Жермен“ наскоро се изнесла тихомълком.

На Сиприен Вандар ѝ притъмня пред очите и едва не падна, но потисна мъката и тревогата си и тръгна, обзета от най-тежко и най-безмълвно отчаяние.

„Растението“ бе изгубено! Предчувстваше го. Навярно Жермен е трябвало да изнесе по-необходими и по-ценни вещи...

Срещна я три дни по-късно и не посмя да я разпита...

Малко по малко Сиприен Вандар заляня като растение, посадено на неподходяща почва.

Една вечер я отнесоха в болницата, където за пръв път я обградиха с грижи и с тъй благотворна доброта, че упованията ѝ се възвърнаха като прелетни птици през пролетта. Нощем си представяше рай, където отново раззеленилото се „растение“ разтваряше едри цветове сред ослепителна светлина, изтъкана от ярко злато и дълбока синева...

Една сутрин Сиприен Вандар умря, усмихната и със сключени ръце. Точно в този миг растението се възраждаше под пролетното слънце на прозореца на портиерката, която го бе прибрала и се бе погрижила за него. Набоде млад кълн. Бе нежнозелен, почти прозрачен, с цвета на първите звезди.

ВОЕННОВРЕМЕННИ ВЛАКОВЕ

Току-що получих следното писмо, с дата 1 юли 1918 година:

Драги господин писателю,

Знаейки колко много се интересувате от странностите в живота и в нравите, реших, че не ще останете равнодушен, ако узнаете до какви крайности напредъкът в науката е успял да доведе една обикновена железница.

Отбележете, че принадлежа ако не към заможните класи, то поне към дребната буржоазия на страната, а поради някои действителни, макар и неочебийни телесни недостатъци, не ми се отдаде честта да служа в армията и през войната си създадох завидно положение като бакалин. Както знаете, тази търговия се развива поне така добре, че и повече от много други, и печелех ако не колкото желях, то във всеки случай повече, отколкото смеех да се надявам. Но за да видите колко поразителен е контрастът между предишната ми съдба и сегашното ми положение, ще Ви кажа на каква сума възлизаше приблизително печалбата ми. Тя бе от десет хиляди франка на ден — едно нищо, ако вярвам на някои „новобогаташи“, които понастоящем са мои другари по нещастие.

Преценявайки, че усилията и доходите ми дават право на почивка, миналата година поисках да отида на курорт с влак. След като преминахме през чрезвычайните формалности, прилагани в наше време, ние със съпругата ми и четирите деца се настанихме във влака. Ала не бяха приключили теглата ни, чийто край никакъв не се вижда.

Влакът потегли. Всичко вървеше добре, но след Ларош началник-влакът влезе в купето. Извадих билетите. Служителят обаче се усмихна и каза:

„Я оставете това! — После ни показва голяма намотка от нещо подобно на жица и добави: — Идвам за един опит.“

Сетне продължи със следните думи:

„Машинистът, който управлява този влак, не е такъв, какъвто вие, неуките хорица, можете да си помислите. Той е богат учен, комуто хрумнало да използва човешката топлина като движеща сила. В Париж подкупил със злато машиниста на железопътната компания, който му отстъпил своето място. Що се отнася до мен, той богато възнагради нищожните услуги, които съм призван да му оказвам, а неговите обещания — подкрепени с договор, както му е редът — са толкова примамливи, че съм му предан телом и духом. Остава ми само да получа съгласието на пътниците. И аз съм сигурен, че не ще се откажете от честта да се присъедините към един толкова нов опит, от който ще се облагодетелства цялото човечество. Топлината и силата, които непрестанно се отделят от телата ви, досега са били разхищавани. Ученият машинист, който ви кара, твърди, че ще ги използва. През дългия престой в Ларош той прикачи към локомотива малко приспособление и ще бъдете любезни да се свържете с него посредством жицата, която просто ще прекарате около врата си. Така, без да изпитвате и най-малко неудобство — във всеки случай не повече, отколкото ако носите на врата си верижка, — вие ще участвате в придвижването.“

Работата ни се стори забавна и полезна. Пред очите ни проблесна зората на нов напредък за човечеството и омотахме около шиите си съдбоносната нишка, която занапред оковава съдбините ни.

Влакът продължи стремителното си движение и мислехме, че странният и находчив учен ни води на местоназначение. Помня, беше 26 август 1917 година и смятах, че ще си бъда обратно в Париж към края на септември. Ала криво си правех сметката, защото след тази дата непознатият учен, решен да проведе опита докрай, и то без да се съобразява с нашето достойнство, така и не ни възвърна свободата. Нещо повече — предупредени сме, че ако някой от нас се опита да пререже жицата, с която сме свързани, целият влак ще избухне.

Непознатият машинист не само не ни отведе на местоназначение, но и не спря движението на локомотива.

Платените му агенти ни хранят с консерви, каквито имало няколко пълни товарни вагона, и признавам, че яденето никак не ми допада.

Иначе с нас се държат добре. Няма какво повече да се желае по отношение на хигиената и без да сваляме робския си нашийник, всяка

сутрин можем на воля да полагаме грижи за чистотата си с дъждовна вода, грижливо събирана с помощта на кондензатори.

Дали междувременно войната продължава? Нищичко не знаем. И тъй като нашият влак понякога се разминава с влакове, пълни с войници, предполагаме, че още не е приключила. От гледките, откриващи се през прозорците, ни се струва, че вече сме прекосили няколко европейски страни: Франция, Швейцария, Италия и дори Испания, като при това предпазливостта на машиниста е толкова голяма, че властите дори за миг не са помисляли да попречат на хода на нашия влак.

Накратко, имаме чувството, че живеем в подвижна траншея. Затова и нарекохме „военновременен влак“ неустойчивото си обиталище.

Преди няколко дена запитах началник-влака, заел почетното място на масата ни, кога ще свърши това мъчение. Той ми отвърна, че все още имаме припаси за повече от две години. С помощта на безкрайни предпазни мерки успях да напиша това писмо, което възнамерявам да хвърля през прозореца на минаване край някоя голяма гара. Дай боже то да достигне до Вас.

В името на всички пътници от „военновременния влак“ Ви моля да уведомите властите за окаяното ни положение, и прочее.

Писмото завършва с общоприетите благопожелания...

Реших, че най-просто ще бъде да го публикувам. Няма съмнение, че след като се запознае с тази зловеща научна шега, правителството ще й сложи край. Време е!

ПРОДЪЛЖЕНИЕТО НА „ПЕПЕЛЯШКА“ ИЛИ ПЛЪХЪТ И ШЕСТТЕ ГУЩЕРА

Не се казва какво е станало с екипажа на Пепеляшка, когато след втория дворецов бал тя чула как бие полунощ, изгубила сиво-бялата си пантофка и се оказала без нея пред портите на двореца.

Вълшебницата, кръстница на Пепеляшка, не проявила жестокостта отново да превърне в плъх дебелия кочияш с юнашки мустаци, нито пък в гущери шестимата лакеи в обточени с ширити дрехи и оказвайки им честта да ги запази в човешки образ, използвала случая да остави и издълбаната тиква, превърната в прекрасна позлатена каляска, а шестте мишки — в шест хубави мишосиви петнисти коня.

Ала при първия удар на дванадесетия час дебелият кочияш разсъдил, че от продажбата на каляската и конете ще паднат повече пари, отколкото би спестил от заплатата си за много години, и че шестимата лакеи, отявлени ленивци, на драго сърце ще образуват разбойническа шайка, оглавявана от него, която да обира пътниците по друмищата.

И така — беж да ги няма! Впрягът офейкал преди още Пепеляшка да стигне вратите на двореца, и спрял чак пред някаква кръчма, където, похапвайки от поднесената им пуйка, съпроводена с две угоени кокошки, и надигайки пълни стакани с вино, благородната банда продала конете и колата на кръчмаря, който предложил за тях достатъчно жълтици. Освен това те сменили дрехите си и се въоръжили. Дебелият кочияш, на име Сминт, се предрешил по-особено. Обръснал си мустаците и се преоблякъл като жена със зелена копринена фуста и скромна рокля с якичка. В този си вид можел безопасно да ръководи шестимата си другари негодници. След като взаимно се разплатили с кръчмаря, те се сбогували с него, напуснали Париж и тръгнали „да пребарват, каквото могат, по широкия свят“, както сами казвали.

Не ще ги проследим в „подвизите“ им по пътища, събори и замъци, където бандата така добре се проявила, че за някакви си седем години всички толкова забогатели, че успели да се оттеглят в Париж, където заживели нашироко.

През времето, когато живял предрешен като жена, Сминт свикнал да не излиза много-много и това му позволявало дълго да обмисля доходните „удари“, които шестимата разбойници-лакеи-гущери изпълнявали по негови нареждания. Освен това се научил да чете и събрал доста книги, сред които „Откровенията на света Брижит“, „Азбука на женските несъвършенства и хитрини“, „Центурии“ на Нострадамус, „Предсказанията на вълшебника Мерлин“ и много други забавни произведения с подобна закуска. Той придобил вкус към четенето и след като бандата се оттеглила, Сминт прекарвал голяма част от времето си в своята библиотека, където четял и размишлявал върху могъществото на магьосниците, върху нищожеството на човешките разум и хитрост и върху устоите на истинското щастие. Тъй като го виждали непрестанно сврян в книгохранилището си, шестимата му сподвижници, които помежду си го наричали не Сминт, а Плъхски заради произхода му, или по-скоро заради онова, което им било известно по въпроса, и несъзнателно почитали това животно, тъй както диваците почитат своите кумири и изображенията на свещени животни, в края на краищата взели да го назовават Книжния плъх, което се оказало удачно, и под това име той станал известен на улица Бюси — там той живял и скалпил от четеното редица произведения, които не видели бял свят, при все че ръкописите им се пазят в Оксфорд.

Свободното си време той посвещавал на възпитанието на шестте си разбойници и те до един си уредили живота — единият като художник, който много го бивало да майстори портрети на хубави кръчмарки; вторият станал поет и съчинявал песни, по които третият пишел музика и ги дрънkal на лютня, а четвъртият прекрасно изпълнявал испански танци, при които прелестно и смешно кършел снага по какъв ли не начин; петият станал превъзходен скулптор и ваял прекрасни статуи от мас за витрините на колбасниците, а шестият се изявил като несравним архитект и непрекъснато градял въздушни кули. Тъй като винаги ги виждали заедно, а никой не се догаждал какви са били по-рано, хората ги наричали Изкуствата, защото те

шестимата представлявали Поезията, Живописата, Скулптурата, Архитектурата, Музиката и Танцът. И тук можем да се възхитим колко уместни са прозвищата, измислени от народа, защото като на бивши гущери името „изкуства“ особено им подходило^[1].

Сминт или Книжният плъх умрял като праведник и четирима от другарите му също починали тихо и мирно в леглата си. Поетът Ласерт и музикантът Армонидор ги надживели, но работите им потръгнали така зле, че за да се препитават, се оказали принудени отново да прибегнат до ловкостта си. Една нощ влезли в „Пале Роаял“ и отмъкнали някаква касетка. Когато се прибрали, я отворили и намерили в нея само чифт пантофки от сиво-бяла кожа. Това били пантофките на кралица Пепеляшка и точно когато изпаднали в униние заради малката стойност на находката си, полицейските пристави, които били попаднали на следите им, нахълтали, заловили ги и ги подкарвали към затвора „Гран Шатле“.

Закононарушението било толкова тежко и така безспорно установено, че за тях вече нямало надежда да избягнат смъртното наказание.

Решили да разиграят на зарове кой от двамата да поеме цялата вина върху себе си, оневинявайки другия.

Изгубил Армонидор, който удържал думата си и спасил живота на своя другар, заявявайки, че бил предложил да се поразходят на приятеля си, който нищичко не знаел за неговите намерения.

И така, Ласерт се завърнал у дома и съчинил надгробни надписи на своите приятели, но умрял месец по-късно, защото изкуството не го изхранвало и се топял от скука.

Колкото до сиво-белите пантофки, поради случайностите на времето ги откриваме понастоящем в музея на Питсбърг, Пенсилвания, където в каталога са описани като „Кутии за изпразване на съдържанието на джобовите при преобличане“ (първа половина на XIX век), при все че са автентични предмети от XVII век, но този надпис навежда на мисълта, че действително са били използвани за упоменатата цел по времето, посочено от питсбъргските археолози.

Ала ще се изгубим в догадки, ако се опитаме да уточним как така сиво-белите пантофки на Пепеляшка са се озовали в Америка.

[1] Игра на думи — на френски les arts (изкуствата) и lézards (гуцери) се произнасят по един и същи начин. — Б.пр. ↑

НЕВИДИМИЯТ ПЛАТ

Гърбав и следователно освободен от военна служба, моят приятел Луи Ведалде се изсели в Америка в началото на войната. Там се установи като шивач, за да разработи едно свое изобретение, което смята, че е призвано да измени дълбоко нравите.

За това изобретение се спомена във вестниците. С най-голям успех то се възприело в Гоуин, където Ведалде се бе заселил. Става дума за плат, топъл като вълна и прозрачен като кристал.

Ведалде намерил силна поддръжка в лицето на една млада жена с изумителна красота — Лиди Върнън, съпруга на свръхбогат собственик на металургични заводи в Гоуин, където се намират най-големите леярни в света.

Тя първа от всички дръзнала да се появи публично с дреха от този плат.

Първия път, когато я облякла, се надигнал вой до небесата. Властите счели за свой дълг да се намесят, но хубавата Лиди Върнън принудила хората, които се ужасявали от голата ѝ красота, да докоснат плата и да го опипат. Те признали, че той е пухкав и обгръща с благопристойна плътност най-забележителните части от възхитителното ѝ тяло. Какво да се прави. Лиди Върнън била облечена, и то твърде дебело облечена, а на възмутените от голотата ѝ хора отвръщала: „Не престъпвам закона, тъй като от шията до глезените съм обвита с дебел плат, който се усеща на пипане. Ако погледът ви е твърде остър, избодете си очите“.

Те нищо подобно не сторили, защото след няколко дена, по думите на Ведалде, който ми описа в писмо всички подробности, прекрасна гледка се откривала по улиците на Гоуин, в театралните зали, в салоните и изобщо навред. Човек би казал, че живее в Златния век и според мен отвъд Атлантика това време наистина е настъпило.

За да подкрепи жена си, сам големецът Върнън се облякъл в прозрачен плат и скоро всички добре сложени мъже в Гоуин започнали да му подражават.

Оставям на други грижата да проучат и определят дали, от една страна, изобретението на приятеля ми Ведалде има изгледи да се разпространи първо в Америка, а оттам в Европа, и от друга — дали то ще упражни върху нравите благотворното въздействие, на което откривателят му се надява. Във всеки случай едно е сигурно: полза за здравето ще има, защото гърдите вече не ще бъдат разголвани и така ще се избегнат простудите след балове и вечеринки.

ПРИЛОЖЕНИЯ

ГИЙОМ АПОЛИНЕР — ЖИВОТ В ДАТИ

1880 — На 26 август в Рим се ражда Вилхелм Алберт Александър Костровицки — незаконороден син на полската аристократка Анжелика Костровицка и на Франческо Флуджи д'Аспермонте, бивш офицер от Армията на Двете Сицилии.

1885 — Костровицка напуска Италия заедно с двамата си синове.

1889–1898 — Гийом е ученик в лицейите на Монако, Кан, Ница. Усилено чете, опитва се да превежда италианските класици.

1899 — Пътешества из Франция, Белгия, Германия.

1901 — Първи стихотворения. Написва роман, но изгубва ръкописа в някакъв влак. Една богата германка, виконтеса Фон Милхау, го наема за частен учител на дъщеря си.

1901–1902 — Кратки пътувания из Германия. „Ревю бланш“ публикува няколко негови разказа. Несподелена любов към англичанката Ани Плейдън, гувернантка у госпожа Фон Милхау. През август 1902 се връща в Париж и постъпва на скромна служба в една банка.

1903 — Аполинер публикува стихове в „Ла Плюм“ и участва в литературни вечери, организирани от същото списание. Основава списанието „Езопов пир“.

1904 — Разказът „Зашиващият маг“ излиза в четири последователни книжки на „Езопов пир“. Списанието престава да излиза след деветия брой. Аполинер се запознава с Пикасо и Макс Жакоб.

1905–1907 — Сътрудничи на различни периодични издания като литератор и журналист. Поради липса на материални средства издава два еротични романа, публикувани под псевдоним.

1908 — Аполинер се влюбва в художничката Мари Лорансен. Насочва се към критика на изобразителното изкуство, пише рецензии за изложби и изразява възторга си от модерните художници — Матис, Пикасо, Брак, Дерен и др. В скромен тираж излиза луксозно издание на „Загиващият маг“, илюстрирано с гравюри от Дерен.

1909–1910 — Активна литературна и журналистическа дейност. Води хрониката на изобразителните изкуства във в. „Ентранзижан“. Публикува критическа антология на италианския театър и разкази от поредицата „Ересиарх и сие“.

1911 — Луксозно издание в ограничен тираж на „Бестиарий или шествието на Орфей“ — гравюри на дърво от Раул Дюфи с кратки стихотворения от Аполинер, които им служат като легенда. През април „Меркюр дьо Франс“ създава специално за него рубриката „Животът в анекдоти“, която той води до смъртта си. Публикува разкази в различни вестници. Поради дружбата си с един белгийски авантюрист и мошеник Аполинер е несправедливо обвинен в съучастничество в кражба и арестуван за кратко.

1912 — Сътрудничи на в. „Пти бльо“ и на сп. „Партенон“ със стихове и разкази. С трима приятели основава литературното месечно списание „Парижки вечери“, в чийто първи брой публикува стихове и статия за модерната живопис. Кратко пътуване в Англия. Мари Лорансен скъсва с Аполинер, който тежко изживява раздялата.

1913 — „Естетически медитации“ — произведение, посветено на кубистите и техните творби. През април издателство „Меркюр дьо Франс“ публикува „Алкохоли“ — сборник от най-добрите стихове, написани от Аполинер след 1898.

1914 — Три стихотворения от „Алкохоли“ са записани на грамофонни плочи. Аполинер публикува в „Парижки вечери“ няколко „лирически идеограми“ — кратки стихотворения, които по-късно ще нарече „калиграми“.

Обявена е мобилизация. Кратка връзка с една дама от висшето общество — Луиз дьо Колини-Шатийон.

1915 — През април заминава на фронта. Пише редица стихотворения, които по-късно ще излязат в „Калиграми“. Повишават го в чин.

1916 — След кратък отпуск се връща на фронта, където неговата част участва в маневри. На 17 март е ранен в слепоочието от снаряд. След операция раната постепенно зараства, но той има чести припадъци и частична парализа на лявата страна. Негови приятели издават „Убитият поет“, където са събрани повечето от разказите, написани след „Ересиарх и сие“. На 9 май се налага да претърпи трепанация.

1917 — Въпреки раната си Аполинер не е освободен от военна служба, но бива преместен в тила. Сътрудничи на най-новаторските от литературните списания, пише стихове и една „сюрреалистична драма“.

1918 — Получава белодробно възпаление и постъпва в болница. През март „Меркюр дьо Франс“ издава сборника „Калиграми“.

2 май — Сключва брак с Жаклин Комб. Свидетели на сватбата са Пикасо и Амброаз Волар. Сътрудничи на многобройни вестници, за да издържа семейството си, нахвърля роман, пише либрето за „опера-буф“.

Заболява от „испанския грип“. На 9 ноември в 17 часа умира.

13 ноември — Аполинер е погребан в „Пер Лашез“.

ЮЛИЯ ХАРТВИГ ИЗ „АПОЛИНЕР“

През 1910 г. Аполинер публикува цикъл разкази, писани през изминалите десет години след завръщането му от Рейн. Този сборник носи заглавие „Ересиарх и сие“ и още същата година е предложен за наградата „Гонкур“. Произведението е препоръчано от един от членовете на журито — Елемир Бурж, чиито произведения Аполинер чете още като момче в Монако, без да подозира, че скоро този много по-възрастен от него човек ще му стане близък приятел. На втория тур от гласуването „Ересиарх и сие“ пропада, Бурж трябва да се подчини на болшинството, а Аполинер, който съвсем не е безразличен към честта и славата, е безутешен за известно време. Освен това трябва да отбива и атаките на критиката, която го обвинява в подражателство на Хофман и Едгар По. Аполинер наивно се защитава, твърдейки, че не е запознат с тези произведения, като очевидно смята епигонството за по-малък грях от недостатъчната начетеност. Жанрът, разбира се, е същият, но Аполинер въвежда типично своя тематика. В това произведение той белетризира малките си колекционерски открития, изживяванията от младежките пътувания из Прага, малките немски градчета и свежите спомени от ученическите си години в Монако. Всичко това е споено с духа на неговата съвременност, но той не се свени да разкрие в тях и самия себе си — нещо безценно за съвременния читател. Днес тези разкази се четат с голямо увлечение; героите му могат да бъдат упрекнати във всичко друго, но не и в баналност. Обаянието и жизнеността на тези разкази се дължи на формата им, на непосредственото повествование, което се води от името на автора. Някои от тях започват като пътеписи, а увлекателният сюжет не пречи на читателя да запази тази илюзия до края. В тях се разкрива самият Аполинер, а не някой подставен словоохотлив разказвач, който подробно е запомнил менюто от обяда на погребението в Прага или перипетиите си в малката гостилница. Интересът към пражките старини и невероятната памет — ето отново Аполинер, който задълбочено изследва старинния град. „Розата на

Хилдесхайм“ вълнуващо точно предава атмосферата, която е обкръжавала поета в малките немски градчета: скука, притворство, порядъчност, тихото безумие на чувствата, ненамерили своя израз.

ПАСКАЛ ПИА

ИЗ „АПОЛИНЕР СПОРЕД САМИЯ СЕБЕ СИ“

Колкото и голяма да е дарбата му на поет, изглежда, че от двадесетата си година нататък Аполинер е писал по-свободно в проза, отколкото в стих. И ако прозата на „Загниващият маг“, първото му белетристично произведение, издава известна несръчност, разказите, които от 1902 г. той започва да публикува в „Ла Ревю Бланш“ и които по-късно събира в „Ересиарх и сие“, свидетелстват за истинско умение. Докато текстовете от „Мага“ сякаш често се колебаят между прозата и поезията, „Ересиарх“ разкрива Аполинер като прозаик, овладял както стила, така и сюжета си.

Издание:

Автор: Гийом Аполинер

Заглавие: Пластична хирургия

Преводач: Мария Коева

Година на превод: 1985

Език, от който е преведено: френски

Издание: първо

Издател: ДИ „Народна култура“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1985

Тип: проза

Националност: френска (не е указано)

Печатница: ДП „Димитър Благоев“ — София, ул. „Ракитин“ 2

Излязла от печат: април 1985 г.

Редактор: Албена Стамболова

Художествен редактор: Светлана Йосифова

Технически редактор: Езекил Лападатов

Рецензент: Силвия Вагенщайн

Художник: Стефан Марков

Коректор: Слава Георгиева

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/14702>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.